

ISSN 1811-0770

E-ISSN 2587-411X

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (251), anul 25 (2024)

DOMENII DE CERCETARE:

♦ *Științe juridice*

CHIȘINĂU - 2024

Agenția Națională de Asigurare
a Calității în Educație și Cercetare

CERTIFICAT

de recunoaștere a revistei
în calitate de publicație științifică de profil

Seria RȘP Nr. 070

Revista Națională de Drept

ISSN 1811-0770

E-ISSN 2587-411X

Fondator: Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”

Tipul B

Profil: Științe juridice

În baza Deciziei Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității
în Educație și Cercetare nr. 12 din 23 februarie 2024, pentru o perioadă de 4 ani.

Președinte

Andrei CHICIUC

Eliberat la 12 aprilie 2024

Chișinău

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (251), anul 25 (2024)

Certificatul de înregistrare: nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Accreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare prin Decizia nr. 12 din 23.02.2024

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ Uniunea Juriștilor din Moldova
- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
- ✓ Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova

REDACTOR-ȘEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*; Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*; Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*;
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat din Moldova

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, președinte, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, director, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Andrei TREBKOV, doctor în drept, Uniunea Internațională a Juriștilor, Rusia

COLEGIUL DE REDACȚIE

Albert ANTOCI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Grigore ARDELEAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, Republica Moldova

Victoria ARHILIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Flavius-Antoniu BAIAS, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea din București, România

Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova

Cătălin BORDEIANU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion CĂRIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România

Andrian CRETU, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Bogdan CUZA, doctor în economie, doctorand în drept, Germania

Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România

Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România

Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova

Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române

Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia

Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România

José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova

Victor MORĂRU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

Alexandru ROȘCA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

Nicolae SADOVEI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Diana SCOBIALĂ (ȘÎRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Național al Justiției, Republica Moldova

Tzvetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria

Andrei SMOCHINA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Boris SÔSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Victor SPINEI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română

Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Olga TĂȚAR, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Alexandru TICLEA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Ecologică din București, România

Alexandru VOICU, doctor în drept, profesor universitar, România

Iurii VOLOȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Indexul PM 31536

Versiunea electronică: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Pagina web: www.rnd.revistestiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

NATIONAL LAW JOURNAL
Periodical scientific-practical publication

No. 1 (251), year 25 (2024)

Registration certificate: No. 1003600061124 of 27 September 2000

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 12 of 23.02.2024

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *Union of Lawyers of the Republic of Moldova*
- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Gheorghe AVORNIC*, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Violeta COJOCARU*, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Romanian and Russian editing: *Tudor SOROCEANU*; English editing: *Lorina AVORNIC*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*;

Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Violeta COJOCARU, doctor habilitatus in law, university professor, Vice-rector, State University of Moldova

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Director, Romanian Academic Research Institute

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, Director, European Public Law Organization, Greece

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD. Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Andrei TREBKOV, PhD in law, International Union of Jurists, Russia

EDITORIAL BOARD

Albert ANTOCI, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Elena ARAMA, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Grigore ARDELEAN, PhD in law, associate professor, Academy „Ștefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs, Republic of Moldova

Victoria ARHILIUC, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, university professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Flavius-Antoni BAIAS, PhD in law, associate professor, University of Bucharest, Romania

Oleg BALAN, doctor habilitatus in law, university professor, State University of Moldova, Republic of Moldova

Catalin BORDEIANU, PhD in law, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Valeriu BŪJOR, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Valentina COPTILET, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion CRAIOVAN, PhD in law, university professor, Romania

Andrian CRETU, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Bogdan CUZA, PhD in economics, PhD candidate in law, Germany

Ion DEACONESCU, PhD, university professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Lucian DINDIRICA, PhD in history, associate professor, Romania

Marin DOMENTE, PhD in law, American University of Moldova

Mircea DUTU, PhD in law, university professor, Legal Research Institute, Romania Academy

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, university professor, academician, European Public Law Organization, Greece

Raisa GRECU, doctor habilitatus in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Ion GUCEAC, doctor habilitatus in law, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Ioan HUMA, PhD in law, university professor, Romania

José Luis IRIARTE ÁNGEL, PhD, Professor in Private International Law, Public University of Navarra, Spain

Alexandru MARIT, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Iurie MIHALACHE, PhD in law, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Victor MORARU, doctor habilitatus in political science, university professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

Vytautas NEKROSIUS, doctor habilitatus in law, university professor, Lithuania

Mihai POALELUNGI, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova

Elena RĂILEAN, PhD in pedagogy, associate professor, American University of Moldova

Alexandru ROSCA, doctor habilitatus, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus in political science, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Nicolae SADOVEI, PhD in law, associate professor, State University of Moldova

Diana SCOBIOALA (SIRCU), doctor habilitatus in law, university professor, National Institute of Justice, Republic of Moldova

Tzvetan SIVKOV, PhD in law, university professor, Bulgaria

Andrei SMOCHINA, doctor habilitatus in law, university professor, Free International University of Moldova

Boris SOSNA, PhD in law, university professor, State University of Comrat, Republic of Moldova

Victor SPINEI, PhD, university professor, academician, Romanian Academy

Florin STRETEANU, PhD in law, university professor, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Tudorel TOADER, PhD in law, university professor, „Alexandru Ioan Cuza” University, Iasi, Romania

Olga TATAR, PhD in law, associate professor, State University of Comrat, Republic of Moldova

Alexandru TICLEA, PhD in law, university professor, Ecological University of Bucharest, Romania

Alexandru VOICU, PhD in law, university professor, Romania

Yuri VOLOSHIN, doctor habilitatus in law, university professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536

Electronic version: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2024

REVUE NATIONAL DE DROIT
Publication périodique scientifique et pratique

N° 1 (251), année 25 (2024)

Certificat d'inscription: N° 1003600061124 du 27 Septembre 2000

Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par
la décision N° 12 du 23.02.2024

Type B

FONDATEURS:

- ✓ *Union des Juristes de la République de Moldova*
- ✓ *Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova*
- ✓ *Université d'Etat de Moldova*
- ✓ *Université Américaine de Moldova*

RÉDACTEUR EN CHEF: *Gheorghe AVORNIC*, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Violeta COJOCARU*, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'Etat de Moldova

Rédaction en roumaine et russe: *Tudor SOROCEANU*; Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;
Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, vice-recteur, Université d'Etat de Moldova
Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, directeur, Institut de Recherche Universitaire, Roumanie

Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, Directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne
Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Andrei TREBKOV, docteur en droit, professeur, Union Internationale des Juristes, Russie

COMITE DE REDACTION

Albert ANTOCI, docteur en droit, professeur agrégée, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Elena ARAMA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etat de Moldova
Grigore ARDELEAN, docteur en droit, professeur agrégée, Académie „Stefan cel Mare” du Ministère des affaires internes, République de Moldova
Victoria ARHILIUC, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etat de Moldova
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Flavius-Antoni BAIAS, docteur, professeur agrégée, Université de Bucarest, Roumanie
Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etat de Moldova, République de Moldova
Catalin BORDEIANU, docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Valeriu BUJOR, docteur en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégée, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie
Andrian CRETU, docteur en droit, professeur agrégée, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Bogdan CUZA, docteur en droit, doctorat en économie, Allemagne
Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie
Lucian DINDIRICA, docteur, professeur agrégé, Roumanie
Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur, Institut de Recherche Juridique de l'Académie Roumaine
Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie

José Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professeur de droit international privé, Université Publique de Navarre, Espagne
Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Iurie MIHALACHE, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Victor MORARU, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova
Vytautas NEKROSIUS, docteur habilité en droit, professeur, Lituanie
Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur, Université Internationale Libre de Moldova
Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur agrégé, Université Américaine de Moldova
Alexandru ROSCA, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova
Nicolae SADOVEI, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Etat de Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National pour la Justice, République de Moldova
Tsvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie
Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur, Université Internationale Libre de Moldova
Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'Etat de Comrat, République de Moldova
Victor SPINEL, docteur, professeur, académicien, Académie Roumaine
Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai de Cluj-Napoca, Roumanie
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, Université „Alexandru Ioan Cuza”, Iasi, Roumanie
Olga TATAR, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Etat de Comrat, République de Moldova
Alexandru TICLEA, docteur en droit, Université Ecologique de Bucarest, Roumanie
Alexandru VOICU, docteur en droit, professeur, Roumanie
Yuri VOLOSHIN, docteur habilité, professeur, Université Nationale de l'Aviation, Kiev, Ukraine

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chisinau, blvd. Stefan cel Mare si Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207. Index PM 31536.

Version électronique: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadrept@yahoo.com. Web: www.rnd.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© UJM, USPEE, USM, UAM, 2024

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ПРАВА
Научно-практическое периодическое издание

№ 1 (251), год 25 (2024)

Регистрационное свидетельство: № 1003600061124 от 27 сентября 2000 г.

Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях
по решению № 12 от 23.02.2024

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Союз юристов Молдовы*
- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет Молдовы*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: *Георге АВОРНИК*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Виолета КОЖОКАРУ*, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском языках: *Тудор СОРОЧАНУ*; Редактирование на английском языке: *Лорина АВОРНИК*; Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виолета КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, проректор, Молдавский Государственный Университет

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, президент, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, директор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Хосе Луис ИРРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Андрей ТРЕБКОВ, доктор юридических наук, Международный Союз Юристов, Россия

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алберт АНТОЧ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Елена АРАМЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Григоре АРДЕЛЯН, доктор юридических наук, доцент, Академия «Штефан чел Маре» Министерства внутренних дел, Республика Молдова

Викториа АРХИЛЮК, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Флавиус-Антониу БАНАС, доктор юридических наук, доцент, Бухарестский Университет, Румыния

Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет, Республика Молдова

Кэтэлин БОРДЕЯНУ, доктор юридических наук, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Валериу БУЖОР, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион КРАЙОВАН, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Андреан КРЕЦУ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Бодан КУЗА, доктор экономических наук, аспирант юридических наук, Германия

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор наук, профессор, академик, Международная академия «Михай Еминеску», Румыния

Луциан ДИНДИРИКА, доктор исторических наук, доцент, Румыния

Марин ДОМЕНТЕ, доктор юридических наук, Американский Университет Молдовы

Мирча ДУЦУ, доктор юридических наук, профессор, Институт правовых исследований, Румынская академия

Спиридон ФЛОГАНТИС, доктор исторических и юридических наук, профессор, академик, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Иоан ХУМЭ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Хосе Луис ИРРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Государственный университет Наварры, Испания

Александру МАРИЦ, доктор юридических наук, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Юрие МИХАЛАКЕ, доктор юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Витаутас НЕКРОСИУС, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Литва

Михай ПОАЛЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы

Елена РАИЛЯН, доктор педагогических наук, доцент, Американский Университет Молдовы

Александру РОШКА, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Георге РУСНАК, доктор хабилитат политических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Николае САДОВЕЙ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Молдавский Государственный Университет

Диана СКОБНОАЛЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова

Цветан СИВКОВ, доктор юридических наук, профессор, Болгария

Андрей СМОКИНЭ, доктор юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы

Борис СОСНА, доктор юридических наук, профессор, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова

Виктор СПИНЕЙ, доктор исторических наук, профессор, академик, Румынская академия

Флорин СТРЕТЯНУ, доктор юридических наук, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния

Тудорел ТОАДЕР, доктор юридических наук, профессор, Университет «Александру Иоан Куза», Яссы, Румыния

Ольга ТАТАР, доктор юридических наук, доцент, Комратский Государственный Университет, Республика Молдова

Александру ЦИКЛЕА, доктор юридических наук, профессор, Бухарестский экологический университет, Румыния

Александру ВОЙКУ, доктор юридических наук, профессор, Румыния

Юрий ВОЛОШИН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел./факс. (022) 241207. Индекс РМ 31536.

Электронная версия: <http://uspee.md/rnd/>; <http://americanuniversity.md/rnd/>; revistadreprt@yahoo.com. Сайт: www.rnd.revistestiintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

Albert ANTOCI, Maria MÎNDRESCU
Analiza condițiilor legale privind aplicarea acordului de recunoaștere a vinovăției în cadrul urmăririi penale
Lorina AVORNIC
Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în lumina prevederilor Codului penal român
Elena PÎRĂU
Răspunderea penală a minorilor în contextul Codului penal român
Ruslan DELEANU
Provocări normative privind reîncadrarea în cetățenia legal dobândită
Grigore ARDELEAN
Instituția îmbogățirii nejustificate din perspectiva distingerei între îmbogățire ilicită și uzucapiune
Olga BACIU
Cadourile în serviciul public: analiză și reglementări în contextul integrității în Republica Moldova
Mihail DIACONU, Luminița DIACONU
Controlul ecologic și eficientizarea politicii de performanță fiscală
Alexandru MARIT
Cadrul legal privind fraudele în domeniul informaticii și prevenirea acestora
Nicolae SEDLEȚCHI
Diversitatea religioasă și libertatea conștiinței în Republica Moldova. Analize și perspective
Tatiana MIHAILOV
Reflecții privind modul de partajare a embrionilor obținuți prin metoda de fertilizare in vitro după divorțul soților

SUMMARY

Albert ANTOCI, Maria MINDRESCU
Analysis of the legal framework for implementing plea agreements in criminal prosecution
Lorina AVORNIC
Protection of the person's fundamental rights and freedoms under the provisions of the Romanian Criminal Code
Elena PIRAU
Criminal responsibility of minors in the context of the Romanian Criminal Code
Ruslan DELEANU
Regulatory challenges for the re-entry into citizenship legally acquired
Grigore ARDELEAN
The institution of unjustified enrichment from the perspective of the distinction between illegal enrichment and usucapion
Olga BACIU
Gifts in public service: analysis and regulations in the context of integrity in the Republic of Moldova
Mihail DIACONU, Luminita DIACONU
Environmental control and the fiscal performance policy
Alexandru MARIT
Legal framework for combating information fraud and prevention strategies
Nicolae SEDLETCHI
Religious diversity and freedom of conscience in the Republic of Moldova. Analysis and perspectives
Tatiana MIHAILOV
Reflections on division of embryos obtained through the in vitro fertilization method after divorce of spouses

TABLE DES MATIÈRES

<i>Albert ANTOCI, Maria MINDRESCU</i> Analyse des conditions juridiques d'application de l'accord de reconnaissance de culpabilité dans les poursuites pénales	10
<i>Lorina AVORNIC</i> Protection des droits et libertés fondamentaux de la personne à la lumière des dispositions du Code pénal roumain	21
<i>Elena PIRAU</i> La responsabilité pénale des mineurs dans le contexte du Code pénal roumain	32
<i>Ruslan DELEANU</i> Défis réglementaires pour la réintégration dans la citoyenneté légalement acquise	43
<i>Grigore ARDELEAN</i> L'institution de l'enrichissement injustifié dans la perspective de la distinction entre enrichissement illégal et usucapion	52
<i>Olga BACIU</i> Les cadeaux dans le service public: analyse et réglementations dans le contexte de l'intégrité en République de Moldova	60
<i>Mihail DIACONU, Luminita DIACONU</i> Contrôle écologique et efficacité de la politique de performance fiscale	68
<i>Alexandru MARIT</i> Cadre juridique sur la fraude informatique et sa prévention	78
<i>Nicolae SEDLETCHI</i> Diversité religieuse et liberté de conscience en République de Moldova. Analyse et perspectives	92
<i>Tatiana MIHAILOV</i> Réflexions sur le partage des embryons obtenus par la méthode de fécondation in vitro après le divorce des conjoints	107

ОГЛАВЛЕНИЕ

<i>Альберт АНТОЧ, Мария МЫНДРЕСКУ</i> Анализ правовых условий применения соглашения о признании вины в уголовном преследовании	10
<i>Лорина АВОРНИК</i> Защита основных прав и свобод человека сквозь призму положений Уголовного кодекса Румынии	21
<i>Елена ПЫРЭУ</i> Уголовная ответственность несовершеннолетних в контексте Уголовного кодекса Румынии	32
<i>Руслан ДЕЛЯНУ</i> Нормативные проблемы, связанные с восстановлением законно приобретенного гражданства	43
<i>Григоре АРДЕЛЯН</i> Институт необоснованного обогащения с точки зрения различия между незаконным обогащением и узукапией	52
<i>Олга БАЧУ</i> Подарки на государственной службе: анализ и регулирование в контексте неподкупности в Республике Молдова	60
<i>Михаил ДИАКОНУ, Луминица ДИАКОНУ</i> Экологический контроль и эффективность фискальной политики	68
<i>Александру МАРИЦ</i> Законодательные рамки относительно мошенничества в сфере информатики и его предупреждения	78
<i>Николае СЕДЛЕЦКИ</i> Религиозное многообразие и свобода вероисповедания в Республике Молдова. Анализ и перспективы	92
<i>Татьяна МИХАЙЛОВ</i> Размышления о разделении эмбрионов, полученных методом экстракорпорального оплодотворения после развода супругов	107

ANALIZA CONDIȚIILOR LEGALE PRIVIND APLICAREA ACORDULUI DE RECUNOAȘTERE A VINOVĂȚIEI ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE

Albert ANTOCI

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia MAI ”Ștefan cel Mare”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: antoci22@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-6304-2046>

Maria MÎNDRESCU

Procuror în Procuratura mun.Chișinău, Oficiul Reprezentare a învinuirii în instanța de Judecată,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: maria_mindrescu@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0001-7793-8887>

Acordul de recunoaștere a vinovăției este instituția juridică simplificată, menită să faciliteze examinarea cauzelor penale și să optimizeze eficiența activității instanțelor judecătorești și a organelor de urmărire penală. Prin implementarea acestor proceduri, se urmărește reducerea complexității procesului penal, promovând astfel celeritatea și eficiența în soluționarea cauzelor penale. Obiectul de studiu al prezentului demers științific îl constituie analiza condițiilor de aplicare al procedurii de recunoaștere a vinovăției în cadrul procesului penal, prevăzute prin amendamentul introdus prin Legea Republicii Moldova Nr: 83 din 14.04.2023 la capitolul III din Titlul III al Părții Speciale a Codului de Procedură Penală.

Cuvinte-cheie: proces penal, acord de recunoaștere a vinovăției, procuror, învinuit, instanță de judecată, probe, proces echitabil.

ANALYSIS OF THE LEGAL FRAMEWORK FOR IMPLEMENTING PLEA AGREEMENTS IN CRIMINAL PROSECUTION

The plea agreement is a simplified legal institution designed to facilitate the examination of criminal cases and to optimize the efficiency of judicial and prosecutorial activities. By implementing these procedures, the aim is to reduce the complexity of the criminal process, thereby promoting swiftness and efficiency in the resolution of criminal cases. The object of study in this scientific endeavor is the analysis of the conditions for applying the plea agreement procedure within the criminal process, as provided by the amendment introduced by the Law of the Republic of Moldova No. 83 of April 14, 2023, to Chapter III of Title III of the Special Part of the Code of Criminal Procedure.

Keywords: criminal process, plea agreement, prosecutor, defendant, court, evidence, legal qualification, fair trial.

ANALYSE DES CONDITIONS JURIDIQUES D'APPLICATION DE L'ACCORD DE RECONNAISSANCE DE CULPABILITÉ DANS LES POURSUITES PÉNALES

L'accord de reconnaissance de culpabilité est l'institution juridique simplifiée, conçue pour faciliter l'examen des affaires pénales et optimiser l'efficacité du travail des tribunaux et des parquets. Grâce à la mise en œuvre de ces

procédures, l'objectif est de réduire la complexité du processus pénal, favorisant ainsi la célérité et l'efficacité dans la résolution des affaires pénales. L'objet d'étude de cette approche scientifique est l'analyse des conditions d'application de la procédure de reconnaissance de culpabilité dans la procédure pénale, prévue par l'amendement introduit par la loi de la République de Moldova n ° 83 du 14.04.2023 au Chapitre III du Titre III de la partie spéciale du Code de procédure pénale.

***Mots-clés:** procès pénal, accord de plaider, procureur, accusé, tribunal de première instance, preuve, procès équitable.*

АНАЛИЗ ПРАВОВЫХ УСЛОВИЙ ПРИМЕНЕНИЯ СОГЛАШЕНИЯ О ПРИЗНАНИИ ВИНЫ В УГОЛОВНОМ ПРЕСЛЕДОВАНИИ

Соглашение о признании вины является упрощенным правовым институтом, призванным облегчить рассмотрение уголовных дел и оптимизировать эффективность работы судов и органов уголовного преследования. Целью внедрения этих процедур является снижение сложности уголовного процесса, тем самым способствуя скорости и эффективности разрешения уголовных дел. Объектом исследования данной научной работы является анализ условий применения процедуры признания вины в уголовном процессе, предусмотренной поправкой, внесенной Законом Республики Молдова № 83 от 14.04.2023 в главе III раздела III Особенной части Уголовно-процессуального кодекса.

***Ключевые слова:** уголовный процесс, соглашение о признании вины, прокурор, обвиняемый, суд, доказательства, справедливое судебное разбирательство.*

Introducere

Practica încheierii acordurilor de recunoaștere a vinovăției a fost supusă examinării Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) în mai multe rânduri. În cauza *Deweer c. Belgia*, Curtea a stabilit că consimțământul unui inculpat pentru acceptarea unei sancțiuni fără un proces nu contravine articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) dacă acest consimțământ este dat în mod liber, explicit și lipsit de ambiguitate [1]. Prin urmare, CtEDO a sugerat că diversele forme consensuale care urmăresc accelerarea procedurilor penale nu sunt nepărat în contradicție cu articolul 6 al CEDO.

Această interpretare a fost consolidată ulterior în cauza *Natsvlishvili și Togonidze împotriva Georgiei* [2]. Curtea a subliniat că reglementările privind acordurile de recunoaștere a vinovăției au multiple avantaje, inclusiv eliberarea sistemului judiciar de un volum mare de cauze și deținuți, și că, dacă sunt aplicate corect, aceste reglementări pot fi un instrument eficient în combaterea corupției și a criminalității

organizate (§ 90). În plus, CtEDO a specificat două cerințe esențiale pentru a evalua conformitatea acestor acorduri cu articolul 6 CEDO: (a) inculpatul trebuie să accepte acordul în mod complet voluntar, fiind pe deplin conștient de toate faptele cauzei și de consecințele juridice ale acordului; (b) conținutul acordului și caracterul echitabil al procedurii care a precedat încheierea acestuia trebuie să fie supuse unui control judiciar adecvat (§ 91-92).

O contribuție semnificativă la conturarea acordurilor de recunoaștere a vinovăției în procedurile penale din statele europene a fost adusă și de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, care, în 2017, a inițiat un studiu privind aplicarea procedurilor consensuale în practică, inclusiv negocierea de pledoarie și analiza bunelor practici, riscuri și probleme, cu scopul de a formula recomandări relevante pentru statele membre ale Consiliului Europei [3]. În rezoluția sa din 12 octombrie 2018, intitulată „*Încheierea de acorduri în cadrul procedurilor penale: necesitatea unor standarde minime pentru sistemele*

de renunțare la proces”, Adunarea Parlamentară a subliniat necesitatea unor garanții adecvate pentru a asigura că statele membre pot beneficia de avantajele potențiale ale sistemelor de renunțare la proces, reducând în același timp riscurile pentru drepturile omului, în special dreptul la un proces echitabil [4].

Asemeni și în majoritatea statelor SUA, un inculpat poate încheia un acord de recunoaștere a vinovăției cu un procuror în orice moment pe parcursul unui proces penal. Acesta poate fi aranjat înainte ca procurorul să formuleze acuzațiile sau poate fi aranjat după ce juriul a început deliberările asupra verdictului într-un caz. Un procuror poate chiar să fie dispus să negocieze un acord de recunoaștere a vinovăției după o condamnare, dacă inculpatul face apel împotriva condamnării și argumentele acestuia par a avea merit [5].

Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede acordul de recunoaștere a vinovăției ca o procedură specială care facilitează o examinare simplificată a cauzelor penale în fața instanței de judecată. Această procedură constă într-o tranzacție între procuror și învinuit sau, după caz, inculpat, care își dă consimțământul de a-și recunoaște vina în schimbul unei pedepse mai blânde. Prin această procedură, se urmărește atât eficientizarea actului de justiție, cât și asigurarea celerității în soluționarea cauzelor penale, garantând în același timp protecția drepturilor procesuale ale părților implicate.

Această tranzacție reprezintă un acord încheiat între procuror și învinuit, fie acesta persoană fizică sau juridică, care își exprimă acordul de a-și recunoaște vina și de a accepta încadrarea juridică a faptei, precum și forma de executare a pedepsei. În schimb, învinuitul beneficiază de o reducere a pedepsei, ceea ce implică asumarea responsabilității pentru faptele reținute în sarcina sa și recunoașterea răspunderii penale, cu condiția ca instanța să accepte acest acord.

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentului articol a fost studiat și utilizat

cadru normativ, doctrina internațională, regională și națională ce studiază instituția acordului de recunoaștere a vinovăției. Au fost folosite metodele: logică, cognitive, empirică, comparativă, analiza și sinteza, sistemică.

Rezultate obținute și discuții

Prin Legea nr. 83 din 14 aprilie 2023, care a intrat în vigoare la data de 02 august 2023 [6], au fost introduse modificări semnificative la Capitolul III din Titlul III al Părții Speciale a Codului de Procedură Penală, modificări care se axează asupra procedurii de recunoaștere a vinovăției,

În doctrina română, procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, de către unii doctrinari, este definită ca o procedură specială, care derogă de la normele de drept penal comun. Aceasta se aplică unor infracțiuni specifice și constă într-un acord între inculpat și procuror. Inculpatul recunoaște comiterea faptei imputate, acceptând atât încadrarea juridică atribuită faptei sale, cât și aplicarea unei sancțiuni penale. Procurorul, la rândul său, este de acord cu aplicarea unei pedepse într-un fel, quantum și formă de executare care sunt acceptabile pentru inculpat [7, p. 7-8].

În cazul Republicii Moldova, procedura de recunoaștere a vinovăției este concepută ca o metodă simplificată și eficientă de soluționare a procesului penal, facilitând rezolvarea rapidă a cazurilor prin admiterea faptelor de către acuzat și acceptarea cadrului legal aplicabil, în schimbul unor beneficii procesuale specifice, inclusiv posibilitatea de a negocia mărimea pedepsei.

Această instituție își are originile în practica pledoariei din sistemele de drept *common law* [8, p. 5], unde acuzatul este adus în fața instanței pentru a răspunde acuzațiilor și este solicitat să declare dacă se consideră vinovat sau nevinovat. Procedura contribuie la eficientizarea sistemului judiciar și încurajează soluționarea anticipată a litigiilor penale,

asigurând totodată un proces echitabil și respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate.

Pledoaria de nevinovăție reprezintă o negare formală a responsabilității penale de către inculpatul pentru infracțiunea imputată. În schimb, pledoaria de vinovăție [9, p. 11-34] constituie o acceptare formală și explicită a răspunderii pentru acuzațiile aduse, fiind deseori percepută ca o formă de mărturisire. Este esențial să se facă distincția între o mărturisire, care reprezintă o descriere detaliată a evenimentelor (de exemplu, „eu l-am împușcat”), și o pledoarie de vinovăție, care implică acceptarea juridică a tuturor elementelor constitutive ale infracțiunii imputate (de exemplu, „recunosc că sunt vinovat de comiterea unui omor cu circumstanțe atenuante”)¹⁾.

Pledoaria de vinovăție include și o autoevaluare a culpabilității, a gravității morale a comportamentului său, precum și a pericolului pe care acesta îl reprezintă pentru societate, aspecte ce contribuie la determinarea unei pedepse adecvate, având în vedere dimensiunile sociale și individuale ale cazului.

Această pledoarie are ca efect recunoașterea vinovăției fără necesitatea desfășurării unui proces judiciar complet, iar inculpatul renunță la o serie de drepturi procesuale fundamentale garantate în cadrul unui proces obișnuit.

Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nu utilizează termenul „pledoarie” sau „pledare”, echivalentul cel mai apropiat fiind „recunoașterea vinovăției”.

În contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, este imperativă armonizarea legislației procedurale penale cu *acquis-ul* comunitar. Un aspect care necesită atenție deosebită în lu-

¹⁾ *Pledoaria de nevinovăție*, sau *pledoaria de vinovăție* o regăsim în modelul american de *plea-negoziare*, care ulterior a servit drept inspirație pentru legislaturi dintr-o serie de țări europene în ultimele decenii, fiind întâlnită în dreptul italian, francez, elvețian, german și austriac. (Nota autorului)

mina acestor modificări este procedura Acordului de recunoaștere a vinovăției.

Conform doctrinei naționale, bazate pe lucrările autorilor de specialitate, recunoașterea vinovăției este tratată ca o descriere a faptelor comise, fără a impune o evaluare juridică a acestora. Declarația de recunoaștere a vinovăției încheiată printr-un acord implică acceptarea de către învinuit, fie acesta persoană fizică sau juridică, a faptelor incriminate, acceptarea încadrării juridice a faptelor sale de către procuror și forma de executare a pedepsei.

Conform jurisprudenței actuale, așa cum este interpretată de către Curtea Supremă de Justiție [10], nu este necesar consimțământul părții vătămate sau al părții civile pentru încheierea și validarea acordului de recunoaștere a vinovăției. Totuși, în situația în care un astfel de acord este încheiat cu un minor, este obligatoriu ca acesta să fie asistat de reprezentantul său legal, conform normelor legale în vigoare, precum și de un pedagog sau, după caz, de un psiholog. Acești profesioniști trebuie să semneze fiecare pagină a acordului și să confirme declarația minorului în cadrul ședinței de judecată [11].

Prin acceptarea acestei proceduri, inculpatul renunță la majoritatea drepturilor procesuale fundamentale, inclusiv la dreptul de a nu se autoincrimina, dreptul de a păstra tăcerea, dreptul de a contesta probele în instanță, dreptul de a solicita excluderea probelor inadmisibile și dreptul de a solicita administrarea de noi probe.

Încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției între învinuitul persoană fizică sau juridică și procuror trebuie să respecte condițiile legale prealabile. Acordul poate fi inițiat de procuror, de învinuit sau de apărătorul acestuia și poate fi încheiat în orice moment după punerea sub învinuire și până la trimiterea cauzei în judecată [12].

În situația în care procurorul decide să inițieze procedura de încheiere a unui acord de recunoaștere a vinovăției, acesta este obligat să informeze atât în-

vinuitul, cât și apărătorul acestuia. La inițierea procedurii de către procuror, se vor respecta cerințele prevăzute la art. 505 alin. (1) din Codul de Procedură Penală (CPP), după care se va adresa în mod formal învinuitului și apărătorului său cu această propunere.

Apărătorul are obligația de a discuta cu învinuitul, în condiții de confidențialitate și accesibilitate, despre toate drepturile și obligațiile procesuale, inclusiv cele stipulate la art. 505 alin. (2) și art. 506 alin. (3) CPP. Respectarea acestor obligații de către apărător este esențială pentru ca învinuitul să înțeleagă pe deplin implicațiile și să poată decide, în cunoștință de cauză, dacă acceptă sau refuză încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției.

În cazul în care propunerea de a încheia acordul de recunoaștere a vinovăției este inițiată conform art. 66 alin. (2) pct. 10) CPP de către învinuit și apărătorul acestuia, iar procurorul refuză să încheie acordul, acest refuz trebuie să fie formalizat printr-o ordonanță motivată. Legalitatea acestei ordonanțe poate fi contestată la judecătorul de instrucție, conform art. 313 CPP, cu respectarea procedurii prealabile.

Reieșind din conținutul normei materiale în vigoare, statuăm că acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi formalizat numai în conformitate cu condițiile expres prevăzute de legislația procesul penală, implicând respectarea următoarelor aspecte esențiale:

1. Să fie emisă de către procuror o Ordonanță de punere sub învinuire, în privința unei persoane fizice sau juridică.

Cerința unei Ordonanțe de punere sub învinuire, rezultă din prevederile art.504 alin.(2) CPP, potrivit căruia Acordul de recunoaștere a vinovăției este o tranzacție încheiată între procuror și învinuit persoană fizică sau juridică. Cerințele subiectului infracțiunii sunt reglementate de prevederile art.21 Cod Penal.

2. Învinuitul să recunoască explicit comiterea faptei și să accepte încadrarea juridică sub care

a fost inițiată acțiunea penală. Recunoașterea comiterii faptei trebuie să fie rezultatul unei declarații explicite a învinuitului, acesta trebuind să accepte încadrarea juridică stabilită de către organul de urmărire penală.

Nu suntem totuși de acord cu conținutul alin. (2) al art.504, în ceea ce privește faptul că acordul de recunoaștere a vinovăției se încheie în cazul când persoana acceptă încadrarea juridică a faptei. Astfel persoana în acest caz este limitată în acțiuni prin faptul că în cazul când ea recunoaște doar parțial fapta comisă, sau nu este de acord cu încadrarea juridică aplicată, procurorul nu poate să accepte încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției. Statuăm că încadrarea juridică a faptei stabilită prin ordonanța de începere a urmăririi penale reprezintă o versiune preliminară a organului de urmărire penală, care poate evolua în timp, în funcție de probele administrate. În același timp, încadrarea juridică stabilită prin ordonanța de punere sub învinuire nu este definitivă, aceasta putând fi schimbată până la elaborarea rechizitoriului, în cazul când acuzarea constată că noile circumstanțe ivite în procesul de investigare al faptei atenuiază sau agravează situația făptuitorului, circumstanțe care au legătură nemijlocită cu obiectul cauzei.

Potrivit alin. (2) art. 113 CP RM, calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecători.

Dilema respectivă a rămas fără o explicație din partea legislatorului care nu a prevăzut careva soluții optime ce pot fi aplicate în acest caz, din care caz constatăm că conținutul alin. (2) al art. 504 este unul vag, general, contrar principiilor generale ale procesului penal expuse în Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

3. Actul normativ ar trebui să prevadă dispoziții clare privind infracțiunile care pot fi incluse în acordul de recunoaștere a vinovăției. Legislația

restricționează aplicabilitatea acestui acord la infracțiuni pentru care se aplică pedeapsa cu închisoare pe un termen de până la 15 ani inclusiv, cu excepția celor prevăzute la art. 135 și art. 135/1 din Codul penal, cu condiția ca învinuitul să fi împlinit vârsta de 16 ani la momentul săvârșirii infracțiunii. Un acord de recunoaștere a vinovăției nu poate fi încheiat cu persoanele învinuite de crearea unui grup criminal organizat sau a unei organizații criminale. În cazul infracțiunilor comise în participație, în faza urmăririi penale, cauza referitoare la persoana care a semnat acordul va fi disjunctă, formându-se un dosar separate.

Condițiile la inițierea Acordului de recunoaștere a vinovăției:

- *Formalizarea scrisă a acordului:* Acordul de recunoaștere a vinovăției trebuie să fie redactat în formă scrisă, în conformitate cu prevederile art. 505 alin. (1) și art. 506 din Codul de Procedură Penală. Este imperativ ca toate răspunsurile la întrebările specificate de aceste articole să fie documentate în mod clar de către învinuit. Acordul trebuie să fie semnat de procuror, de persoana învinuită, precum și de apărătorul acesteia, semnătura fiind aplicată pe fiecare pagină a documentului pentru a asigura autenticitatea și integritatea acestuia.

- *Participarea obligatorie a apărătorului:* Legea stipulează în mod explicit necesitatea prezenței unui apărător în procesul de încheiere a acordului de recunoaștere a vinovăției. Conform art. 505 alin. (1) CPP, acordul se întocmește în scris, cu aprobarea scrisă a limitelor pedepsei de către procurorul ierarhic superior, în prezența obligatorie a învinuitului și a apărătorului său.

Prezența apărătorului la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției este imperativă, acesta având obligația de a certifica faptul că procedura a fost respectată și că recunoașterea vinovăției de către învinuit sau inculpat rezultă dintr-o înțelegere confidențială și prealabilă [13, p. 14-17].

Art. 506 alin. (2) CPP prevede că apărătorul trebuie să certifice separat, în scris, că acordul a fost examinat personal de către el, că procedura prevăzută de lege a fost respectată și că recunoașterea vinovăției de către învinuit rezultă dintr-o înțelegere confidențială prealabilă. Învinuitul nu poate renunța la serviciile apărătorului în cadrul acestei proceduri, iar asistența juridică oferită este crucială pentru a asigura caracterul voluntar al recunoașterii vinovăției.

- *Stabilirea vinovăției pe baza probelor administrate:* O condiție esențială pentru încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției este existența probelor suficiente care să demonstreze că faptele au fost săvârșite de învinuit și că vinovăția acestuia este stabilită. La etapa urmăririi penale, fiecare probă trebuie să fie evaluată din perspectiva pertinentei, concludenței, utilității și veridicității sale, iar toate probele trebuie să fie coroborate pentru a forma un ansamblu coerent. Conform art. 101 alin. (2) CPP, organul de urmărire penală apreciază probele conform propriei convingeri, formată în urma examinării lor în ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege. Astfel, atunci când sunt administrate suficiente probe care stabilesc vinovăția persoanei, se poate concluziona că faptele au fost săvârșite de învinuit, iar această convingere trebuie să fie bazată pe o evaluare detaliată și specifică a speței examinate.

Această condiție asigură conformitatea instituției acordului de recunoaștere a vinovăției cu principiul aflării adevărului real, permițând încheierea acordului doar atunci când există date suficiente referitoare la comiterea infracțiunii și vinovăția învinuitului. Având în vedere importanța principiilor prezumției de nevinovăție și aflării adevărului, aplicarea acestora nu poate fi compromisă nici în cazul încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției. În consecință, instanța va respinge acordul dacă probele administrate nu sunt suficiente pentru a înlătura,

dincolo de orice îndoială rezonabilă, dubiul cu privire la comiterea faptei de către inculpat.

Prin urmare, dacă instanța constată că probatoriul administrat nu dovedește clar existența faptei și că aceasta a fost săvârșită de inculpat, va respinge acordul de recunoaștere a vinovăției, chiar dacă inculpatul a recunoscut comiterea faptei.

• *Negocierea limitelor pedepsei cu învinuitul și apărătorul acestuia:* Procurorul este responsabil de negocierea cu învinuitul și apărătorul acestuia cu privire la categoria, quantumul și modalitatea de executare a pedepsei ce urmează a fi aplicată de instanța de judecată. Această negociere se desfășoară în limitele prevăzute de art. 80 din Codul penal și ținând cont de dispozițiile art. 75-78 din Codul penal [14]. Prin urmare, procurorul trebuie să individualizeze pedeapsa în conformitate cu prevederile din Partea Specială și în strictă concordanță cu dispozițiile Părții Generale a Codului penal.

Procurorului îi revine sarcina de a individualiza corect pedeapsa, astfel încât aceasta să fie acceptabilă pentru instanță, raportată la suportul normativ al art. 16 din Codul Penal, în baza limitelor de pedeapsă prevăzute de legea penală și calculate conform art. 80 din Codul penal, adică reduse cu o treime, și să decidă aplicarea prevederilor art. 75-78 din Codul penal.

Categoriile pedepselor aplicate persoanelor fizice sunt enumerate în Codul penal într-o anumită ordine: de la cea mai blândă – amendă – până la cea mai severă – detențiunea pe viață. Conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei (art. 75 CP), o pedeapsă mai severă dintre cele alternative prevăzute pentru săvârșirea infracțiunii se stabilește numai atunci când o pedeapsă mai blândă nu va asigura atingerea scopului pedepsei [15]. În plus, pe lângă criteriile generale de individualizare, la negocierea pedepsei, quantumului și modalității de executare, procurorul ia în considerare și următoarele circumstanțe:

• Voința învinuitului de a coopera la efectuarea urmăririi penale.

• Recunoașterea vinovăției și voința liber exprimată.

• Natura și gravitatea acuzației înaintate.

• Pericolul public prezentat de învinuit.

• Interesul public de a obține o judecare mai operativă cu cheltuieli mai reduse.

• Comportamentul învinuitului în ceea ce privește repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

La individualizarea pedepsei, procurorul trebuie să aibă în vedere că enumerarea circumstanțelor atenuante în art. 76 din Codul Penal nu este limitativă. Ca circumstanțe de individualizare a pedepsei, în sensul atenuării acesteia și în conformitate cu art. 76 alin. (2) din Codul Penal, pot fi recunoscute, de exemplu: consimțământul victimei, motivul de compătimire cu care a acționat vinovatul, întreținerea părinților inapți de muncă etc [16].

Când sunt constatate circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, cerințele art. 78 alin. (1) din Codul Penal se aplică numai asupra pedepsei principale, care poate fi redusă sau schimbată, însă doar în limitele prevăzute de lege. Reducerea pedepsei, în cazurile prevăzute de lit. a) sau b), trebuie să fie proporțională cu numărul circumstanțelor atenuante. O pedeapsă redusă până la minimul prevăzut de sancțiune este considerată echitabilă atunci când se constată un cumul de circumstanțe atenuante, conform art. 76 din Codul Penal.

Este important ca procurorii să țină cont și de prevederile art. 78 alin. (2) din Codul Penal, care stipulează că: „în cazul în care instanța de judecată constată circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, pedeapsa complementară care nu este obligatorie („cu sau fără”) poate fi înlăturată”. Pedeapsa complementară obligatorie poate fi înlăturată numai în condițiile art. 79 alin. (1) din Codul Penal. Astfel, conform art. 78 alin. (5) din Codul Penal, dacă există circumstanțe atenuante excepționale, pedeapsa poate fi aplicată conform prevederilor art. 79 din Codul Penal.

Conform art. 77 din Codul Penal, enumerarea circumstanțelor agravante are caracter exhaustiv. În cazul circumstanțelor agravante, înăsprirea pedepsei este facultativă. Potrivit prevederilor art. 78 alin. (3) din Codul Penal, dacă există circumstanțe agravante, se poate aplica pedeapsa maximă prevăzută la articolul corespunzător din Partea Specială a Codului Penal (de exemplu, când inculpatul are recidivă simplă, periculoasă sau deosebit de periculoasă). Circumstanțele agravante produc efecte numai asupra pedepselor principale.

În situația unui concurs de circumstanțe agravante și atenuante, determinarea duratei și cuantumului pedepsei în limitele prevăzute de lege este lăsată la discreția instanței de judecată. Reducerea pedepsei până la minimul prevăzut sau majorarea acesteia până la maximul prevăzut de articolul corespunzător din Partea Specială a Codului penal nu este obligatorie.

În conformitate cu art. 79 din Codul Penal, stabilirea unei pedepse sub limita minimă sau aplicarea unei pedepse mai blânde decât cele prevăzute în sancțiunea articolului corespunzător, se permite doar în considerarea personalității inculpatului, în prezența circumstanțelor excepționale. Aceste circumstanțe excepționale trebuie să fie legate de scopul, motivele, rolul inculpatului și comportamentul acestuia înainte, în timpul și după săvârșirea infracțiunii. Astfel de împrejurări trebuie să reducă esențial gravitatea faptei și a consecințelor sale, și pot include aspecte precum gradul de invaliditate (I, II), merite deosebite față de societate sau alte circumstanțe de importanță majoră [17].

Concomitent, procurorii trebuie să examineze posibilitatea eliberării de pedeapsa penală prin aplicarea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, conform art. 90 din Codul Penal, sau condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoarea, conform art. 90¹ din Codul Penal. În cazul minorilor, la stabilirea pedepsei sub

formă de închisoare, trebuie respectate prevederile art. 70 alin. (3) din Codul Penal, care stipulează că pentru persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani la data săvârșirii infracțiunii, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, redus la jumătate. Pentru persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani, dar nu au împlinit vârsta de 21 de ani, și care au săvârșit infracțiunea în această perioadă, maximul pedepsei se reduce cu o treime, conform art. 70 alin. (3¹) din Codul Penal.

În cazul aplicării pedepsei pentru infracțiunea neconsumată (pregătire sau tentativă), mărirea pedepsei pentru pregătirea unei infracțiuni care nu constituie recidivă nu poate depăși jumătate din maximul celei mai severe pedepse prevăzute în articolul corespunzător din Partea Specială a Codului penal pentru infracțiunea consumată. Pentru tentativa de infracțiune care nu constituie recidivă, pedeapsa nu poate depăși trei pătrimi din maximul celei mai severe pedepse (conform art. 81 din Codul Penal). Pentru pregătirea și tentativa de infracțiune, detențiunea pe viață nu poate fi aplicată.

În ceea ce privește stabilirea corectă a pedepsei în caz de recidivă a infracțiunilor, este necesară investigarea circumstanțelor care confirmă existența recidivei, luând în considerare antecedentele penale care nu au fost stinse sau anulate pentru infracțiuni comise cu intenție. Conform art. 82 alin. (1) din Codul Penal, la aplicarea pedepsei pentru recidivă periculoasă și recidivă deosebit de periculoasă se ține cont de numărul, caracterul, gravitatea și urmările infracțiunilor comise anterior, de circumstanțele care au determinat insuficiența pedepsei anterioare pentru corectarea vinovatului, precum și de caracterul, gravitatea și urmările noii infracțiuni. Mărirea pedepsei pentru recidiva periculoasă și deosebit de periculoasă nu poate fi mai mică de o treime din maximul pedepsei prevăzute în articolul corespunzător din Partea Specială a Codului Penal.

Conform art. 34 alin. (5) din Codul Penal, la stabilirea stării de recidivă nu se iau în considerare antecedentele penale pentru: a) fapte săvârșite în timpul minoratului; b) infracțiuni comise din imprudență; c) fapte care nu constituie infracțiuni conform Codului Penal; d) antecedente penale stinse sau în caz de reabilitare, în conformitate cu prevederile art. 111 și 112 din Codul Penal; e) cazurile în care persoana a fost condamnată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și aceasta nu a fost anulată în conformitate cu art. 90 alin. (9)-(11) din Codul Penal.

Astfel, prin respectarea acestor criterii și excluderi, se asigură aplicarea unei pedepse echitabile și conforme cu legislația penală, reflectând atât circumstanțele specifice ale cazului, cât și personalitatea și comportamentul inculpatului.

Procurorii au responsabilitatea de a individualiza precis pedeapsa penală pentru învinuit în situațiile în care acesta a comis multiple infracțiuni, fără a fi fost anterior condamnat pentru niciuna dintre ele. În astfel de cazuri, pedepsele se cumulează integral sau parțial, conform art. 84 din Codul Penal.

De asemenea, art. 85 din Codul Penal stipulează că dacă, după pronunțarea sentinței, dar înainte de executarea completă a pedepsei, condamnatul comite o nouă infracțiune, partea neexecutată a pedepsei anterioare se va adăuga integral sau parțial la pedeapsa aplicată prin noua sentință.

Conform art. 87 alin. (1) din Codul Penal, în cazurile de concurs de infracțiuni sau cumul de sentințe, procurorii trebuie să aplice regula echivalenței: unei zile de închisoare îi corespund 4 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. Celelalte pedepse, cumulate cu închisoarea, se execută independent.

În mod obligatoriu, limitele pedepsei trebuie să fie acceptate și aprobate în scris de către procurorul ierarhic superior [18]. Rolul acestuia este esențial, purtând responsabilitatea verificării și controlului ierarhic superior privind individualizarea corectă a categoriei, cuantumului și modului de executare a

pedepsei. Procurorul ierarhic superior are obligația de a verifica dacă pedeapsa a fost stabilită în conformitate cu limitele prevăzute de art. 80 din Codul Penal și dacă s-a ținut cont de prevederile art. 75-78 din Codul Penal.

Aprobarea Acordului de către Procurorul ierarhic superior. Acordul de recunoaștere a vinovăției este necesar a fi aprobat de către procurorul ierarhic superior, care este obligat să verifice respectarea legii la încheierea acestuia. Noțiunea de procuror ierarhic superior este definită la art. 6 pct. 37¹) CPP, coroborat cu art. 53¹ CPP și art. 13 din Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016.

După aprobarea scrisă a acordului de către procurorul ierarhic superior, procurorul care a încheiat acordul trebuie să trimită cauza în judecată împreună cu acordul de recunoaștere a vinovăției. La dosar se anexează informații privind durata urmăririi penale, măsurile preventive aplicate, durata arestării preventive, corpurile delictive și locul lor de păstrare, măsurile de ocrotire, alte măsuri procesuale, precum și cheltuielile judiciare.

Conform art. 505 alin. (4) CPP, în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, procurorul nu întocmește rechizitoriul pentru învinuitul cu care a încheiat acordul. Aceste prevederi sunt stabilite pentru a proteja drepturile legale ale inculpatului și pentru a asigura integritatea procesului de recunoaștere a vinovăției, întărind astfel principiile de justiție și echitate procedurală.

În cadrul proces, procurorul ierarhic superior trebuie să decidă, pe baza intimei sale convingeri, dacă pedeapsa negociată este justificată sau dacă este nejustificat de blândă în raport cu personalitatea învinuitului și gravitatea infracțiunilor imputate acestuia. Dacă, după trecerea controlului ierarhic, procurorul superior este de acord cu limitele pedepsei, acesta le va aproba în scris.

Legea nu specifică în mod explicit procedura în cazul în care procurorul ierarhic superior nu este de

acord cu limitele pedepsei. Totuși, din interpretarea sistemică a prevederilor art. 53¹ alin. (2) lit. j) CPP, reiese că procurorul ierarhic superior are atribuția de a returna dosarele penale procurorilor ierarhic inferiori cu indicațiile sale scrise. Aceste indicații trebuie să privească stabilirea legală, corectă și echitabilă a limitelor de pedeapsă și sunt obligatorii pentru procurorii ierarhic inferiori [19]. Procurorul are dreptul de a refuza executarea unei indicații pe care o consideră vădit ilegală [20].

Această formalitate este impusă de prevederile Codului de Procedură Penală, conform cărora efectele acordului de recunoaștere a vinovăției sunt supuse avizului procurorului ierarhic superior. Prin efectele acordului se înțelege tipul și cuantumul pedepsei, modalitatea de executare a acesteia, precum și forma măsurii educative, toate acestea fiind supuse confirmării de către instanța de judecată [7, p. 59-64].

Înainte de trimiterea în judecată a cauzei cu acord de recunoaștere a vinovăției, materialele dosarului sunt prezentate învinuitului și apărătorului său, pentru a le permite să ia cunoștință de acestea, conform art. 293 și 294 CPP.

Concluzii

Din analiza dispozițiilor legale aplicabile, coroborate cu jurisprudența relevantă, rezultă că instituția acordului de recunoaștere a vinovăției contribuie pozitiv la asigurarea celerității procesului penal și la degrevarea instanțelor de cauzele aflate pe rol. Implicațiile practice ale acestei proceduri speciale sunt favorabile atât pentru justițiabili, cât și pentru autoritățile statului competente să aplice și să dispună în legătură cu această procedură.

Totuși, indiferent de acest fapt, în ceea ce privește drepturile la apărare, deși se consideră în general că acestea sunt bine protejate, inclusiv prin obligativitatea unei apărări temeinice, există anumite aspecte care ridică semne de întrebare asupra acestei concluzii. Aceste aspecte se referă, în prin-

cipal, la tarifele impuse sau la oferta de tip „*take it or leave it*”, care limitează posibilitățile de negociere, precum și la larga discreție de care dispune procurorul în momentul inițierii negocierilor și încheierii unui acord. Aceste aspecte sunt inerente naturii negocierii vinovăției, care implică diverse motivații ale părților atunci când propun sau acceptă o negociere, condiționată de recunoașterea vinovăției și stabilirea pedepsei.

Subsecvent consider, implicarea instanței în procedura de negociere propriu-zisă, similară cu modelul din dreptul german, ar putea reprezenta o soluție eficientă.

În final, procedura acordului de recunoaștere a vinovăției servește ca o metodă simplificată de examinare a cauzelor penale, accelerând procesul judiciar, susține drepturile acuzatului prin posibilitatea negociată a unei pedepse mai ușoare, reflectând un angajament solid pentru respectarea drepturilor sale, iar ca alternativă la procesul judiciar tradițional, oferă numeroase avantaje, inclusiv reducerea duratei proceselor, diminuarea costurilor judiciare și administrarea mai eficientă a resurselor instanțelor judecătorești.

Referințe bibliografice

1. Cauza Deweer c. Belgia , nr. 6903/75, Hotărârea 27. 2.1980, disponibil pe: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57469%22%5D%7D>}, accesat la: 08.06.2024.
2. Cauza Natsvlishvili și Togonidze împotriva Georgiei , nr. 9043/05, Hotărârea 29. 4. 2014., CEDO, 2014-II, p. 26, disponibil pe: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-153567%22%5D%7D>}, accesat la: 08.06.2024.
3. Proceduri de soluționare extrajudiciară în justiția penală: avantaje și riscuri, Doc. 14371, 29 iunie 2017, <https://pace.coe.int/en/files/25041> , accesat 08.06.2024 .
4. Rezoluția 2245 (2018), Proceduri de soluționare extrajudiciară în justiția penală: avantaje și riscuri, 12 oc-

tombrie 2018, <https://pace.coe.int/en/files/25041> accesat la 08.06.2024.

5. <https://www.justia.com/criminal/plea-bargains/>, accesat la 08.06.2024.

6. Legea R.Moldova Nr. 83 din 14-04-2023 pentru modificarea unor acte normative. Publicat la 02.05.2023 în Monitorul Oficial Nr. 154 art. 240, disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136756&lang=ro, accesat la data de 31.05.2024.

7. IUGAN, Andrei Viorel. *Acordul de recunoaștere a vinovăției*. București: Editura Universul Juridic, 2015.

8. ROTARU, Vasile. *Aplicarea prevederilor Legale privind Acordul de recunoaștere a vinovăției. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, 2013.

9. KARAS, Ivičević, Elizabeta; NOVOKMET, Ante; MARTINOVIĆ, Igor. Judgment based on agreement of the parties in Croatian law: a critical analysis from the comparative legal perspective. In: *Pravni vjesnik*, 2021, 37. <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/pravni-vjesnik/article/view/13429>, accesat la data de 31.05.2024.

10. Pct.1.2. a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție din 24.12.2010 „Privind judecarea cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției”.

11. Pct.13. a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 24 decembrie 2010 privind judecarea

cauzelor penale în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției.

12. Art.504 alin.(5) Cod de procedură penală a RM.

13. CAPMARI, Alexandru. Asemănări și deosebiri între acordul de recunoaștere a vinovăției și art. 364¹ CPP – judecarea pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. În: *Materialele Conferinței „Integrare prin cercetare și inovare”*. Chișinău, 9-10 noiembrie 2017.

14. Art.505 alin.(3) Cod de procedură Penală a RM.

15. Pct. 4) a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei.

16. Pct. 5 a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei.

17. Pct.11 a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei.

18 Art.505 alin.(1) Cod de procedură Penală a RM.

19 Art.13 alin.(2) a Legii nr.3 din 25.02.2016 cu privire la procuratură: Indicațiile procurorului ierarhic superior se formulează în scris, în conformitate cu legea și sînt obligatorii pentru procurorii ierarhic inferiori.

20. Art.13 alin.(4) a Legii nr.3 din 25.02.2016 cu privire la procuratură.

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE PERSOANEI ÎN LUMINA PREVEDERILOR CODULUI PENAL ROMÂN

Lorina AVORNIC

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene “Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

em-ail: lorina.avornic@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-4240-4188>

Codul penal român protejează drepturile și libertățile fundamentale prin principiul legalității, care garantează că nimeni nu poate fi pedepsit pentru fapte neprevăzute de lege înainte de săvârșire. Acesta asigură drepturile inculpaților, inclusiv prezumția de nevinovăție și dreptul la un proces echitabil, protejându-i astfel de abuzuri și detenție arbitrară. În plus, Codul se aliniază standardelor internaționale prin interzicerea torturii, tratamentul inuman și discriminării, promovând astfel un mediu de justiție echitabil. Modificările recente reflectă angajamentul României de a îmbunătăți protecția juridică a indivizilor și de a adapta sistemul de justiție penală la normele internaționale. Aceste ajustări subliniază importanța echilibrului între aplicarea legii și respectarea drepturilor fundamentale, contribuind astfel la întărirea democrației și a statului de drept în România.

Cuvinte-cheie: Cod penal, legislație UE, reforme juridice, proces echitabil, drepturile omului.

PROTECTION OF THE PERSON'S FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS UNDER THE PROVISIONS OF THE ROMANIAN CRIMINAL CODE

The Romanian Criminal Code protects fundamental rights and freedoms through the principle of legality, which guarantees that no one can be punished for acts not foreseen by the law before they are committed. It ensures the rights of defendants, including the price of innocence and the right to a fair trial, thus protecting them from abuse and arbitrary detention. In addition, the Code aligns with international standards by prohibiting torture, inhuman treatment and discrimination, thus promoting a fair justice environment. The recent changes reflect Romania's commitment to ensure the legal protection of individuals and to adapt the criminal justice system to international norms. These adjustments underline the importance of the balance between law enforcement and respect for fundamental rights, thus contributing to the strengthening of democracy and the rule of law in Romania.

Keywords: Criminal Code, EU legislation, legal reforms, fair trial, human rights.

PROTECTION DES DROITS ET LIBERTÉS FONDAMENTAUX DE LA PERSONNE À LA LUMIÈRE DES DISPOSITIONS DU CODE PÉNAL ROUMAIN

Le code pénal roumain protège les droits et libertés fondamentaux par le principe de légalité, qui garantit que nul ne peut être puni pour des actes non prévus par la loi avant leur commission. Il garantit les droits des accusés, y compris la présomption d'innocence et le droit à un procès équitable, les protégeant ainsi des abus et de la détention arbitraire. De plus, le code s'aligne sur les normes internationales en interdisant la torture, les traitements inhumains et la discrimination, favorisant ainsi un environnement de justice équitable. Les récents changements reflètent l'engagement de la Roumanie

à améliorer la protection juridique des personnes et à adapter le système de justice pénale aux normes internationales. Ces ajustements soulignent l'importance de l'équilibre entre l'application de la loi et le respect des droits fondamentaux, contribuant ainsi au renforcement de la démocratie et de l'État de droit en Roumanie.

Mots-clés: Code pénal, législation de l'UE, réformes juridiques, procédure régulière, droits de l'homme.

ZAŠCITA OŠNOVNIH PRAV I SVOBOD ČELOVEKA SKVOZ' PRIZMU POLOŽENIJ UŠOLOVNOGO KOĐEKSA RUMYNII

Уголовный кодекс Румынии защищает основные права и свободы посредством принципа законности, который гарантирует, что никто не может быть наказан за действия, не предусмотренные законом, до их совершения. Он обеспечивает права обвиняемых, в том числе презумпцию невиновности и право на справедливое судебное разбирательство, тем самым защищая их от злоупотреблений и произвольного задержания. Помимо этого, Кодекс соответствует международным стандартам, запрещая пытки, бесчеловечное обращение и дискриминацию, тем самым способствуя созданию справедливой среды правосудия. Недавние изменения отражают стремление Румынии обеспечить правовую защиту частных лиц и адаптировать систему уголовного правосудия к международным нормам. Эти изменения подчеркивают важность баланса между правоохранительной деятельностью и соблюдением основных прав, способствуя тем самым укреплению демократии и верховенства закона в Румынии.

Ключевые слова: Уголовный кодекс, законодательство ЕС, правовые реформы, справедливый суд, права человека.

Introducere

Așa cum se știe, adoptarea Codului penal din 2009, intrat în vigoare la 1 februarie 2014, a constituit un pas important în procesul de legiferare a normelor juridice care, oglindind transformările profunde care s-au produs, ca urmare a aderării României la Uniunea Europeană, în 2007, consacră și apără în mod corespunzător și pe baze noi europene relațiile social-juridice din țara noastră [21]. Este locul să subliniem că normele penale, în ansamblul lor, servesc la apărarea prin mijloace de drept penal atât a drepturilor personale, individuale, ale persoanei umane cât și a intereselor generale ale societății [7]. De aceea, printre principalele valori ale societății noastre, apărute, în subsidiar, de legea penală, se enumeră și persoana și drepturile acesteia [2, p. 48-58]. Prin edictarea normei de incriminare, adică a modelului legal, legiuitorul arată membrilor societății care trebuie să fie conduita lor pentru a evita aplicarea sancțiunii penale. Legiuitorul nu incriminează o faptă la întâmplare, ci numai după ce a observat în realitatea obiectivă că se comit fapte vătămătoare ori periculoase pentru valorile sociale

și își dă seama că astfel de fapte nu sunt izolate și pe cale de dispariție, ci, dimpotrivă, au tendințe de a se înmulți și a se repeta. Pentru a preveni [16] și combate o atare perspectivă legiuitorul folosește norma penală în care descrie aceste manifestări și le sancționează cu pedeapsa corespunzătoare gravității lor spre a constitui un avertisment pentru destinatarii legii penale și totodată un instrument de reprimare a faptelor de acest fel. Fără existența unei asemenea norme nu se poate concepe infracțiunea [1]; norma îi atribuie faptului concret "haina juridică" de infracțiune. Incriminarea este tocmai proclamarea unei acțiuni antisociale neconvenabile grupului social ca infracțiune (*criatio criminis sub specie juris*). Astfel, se poate ușor deduce că, apărarea persoanei și a drepturilor acesteia prin mijloace juridice în general, ca și prin mijloace de drept penal în special, constituie unul din principalele aspecte ale grijii față de om, manifestată în mod constant de legiuitor și de stat. Această interesantă idee, rezultă și din faptul că, legiuitorul român a optat pentru soluția care acordă prioritate ocrotirii persoanei, considerând că această valoare socială

trebuie în principal apărată, spre deosebire de codul penal anterior, care avea la bază soluția contrară de sistematizare [4, p. 14-15]. În această privință, mai reamintim că, încă în urmă cu două milenii, Titus Lucretius afirma: *vitaque manicipio nulli datur, omnibus usu* (viața nu este proprietatea nimănui, ci uzufructul tuturor), atrăgând astfel atenția asupra importanței valorii vieții persoanei [31, pp. 351-353]. Tot astfel, doctrina străină, admite că dreptul la viața este unul din drepturile personalității și chiar de mai mare importanță între celelalte drepturi.

Pentru elaborarea acestui articol, au fost utilizate următoarele metode de cercetare:

1. Analiza juridică: Examinarea detaliată a dispozițiilor din Codul penal român și a modului în care acestea protejează drepturile și libertățile fundamentale. 2. Comparativă: Evaluarea alineatelor legale în raport cu tratatele internaționale privind drepturile omului, pentru a evidenția conformitatea României cu aceste norme. 3. Revizuirea literaturii: Consultarea lucrărilor academice și a publicațiilor de specialitate pentru a fundamenta afirmațiile și a oferi o perspectivă mai largă asupra subiectului. 4. Analiza istorică: Studiul evoluției Codului penal și a legislației privind drepturile omului în România de-a lungul timpului pentru a înțelege contextul actual. Aceste metode au contribuit la o înțelegere mai profundă a subiectului și la formularea unor concluzii bine fundamentate.

Idei și discuții

În aceste condiții, s-a spus că grija față de *viața omului* – suprema valoare a normelor europene – adică grija față de persoana și de drepturile și libertățile sale fundamentale, își găsește expresia în primul rând în prevederile Constituției României, care, cu drept cuvânt, a fost caracterizată că reprezintă o adevărată „*Carta libertății și suveranității naționale, a egalității depline în drepturi pentru toți cetățenii, fără discriminări de naționalitate, ...România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului,*

drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate...dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate. nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant. Pedeapsa cu moartea este interzisă. (alin.3 al art. 22 din Legea fundamentală -principiul umanismului.)...etc”.

Într-adevăr, Constituția României proclamă că întreaga activitate de stat are de scop creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea personalității umane; garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor, exercitarea deplină a drepturilor cetățenești în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale, fără deosebire de naționalitate, rasă religie sau sex, inviolabilitatea persoanei, a domiciliului, a secretului corespondenței, precum și celelalte drepturi fundamentale cetățenești; și interzice orice îngrădire a acestor drepturi și a exercitării lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei, precum și încălcarea celorlalte drepturi, libertăți cetățenești sau garanții constituționale [7]. Aici, este locul să precizăm că legea fundamentală nu se limitează doar să proclame aceste drepturi sau libertăți cetățenești ci ea prevede și garanțiile materiale și juridice ale exercitării și apărării personalității umane și a drepturilor fundamentale cetățenești [8, pp. 35-52].

Observăm, totodată, că prin consacrarea și garantarea drepturilor omului, Constituția țării noastre se integrează în coordonatele importanței și atenției deosebite și crescânde de care se bucură ideea afirmării personalității umane și a recunoașterii drepturilor ei fundamentale în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, instrument juridic privind respectarea drepturilor omului în cadrul Uniunii Europene.

Cu atât mai mult cu cât, Carta se aplică în corelare cu sistemele naționale și internaționale de protecție a drepturilor fundamentale, inclusiv cu Convenția europeană a drepturilor omului. Și aceasta deoarece, respectarea drepturilor fundamentale era (și este și în prezent) asigurată, la nivel european, de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului [15]. De altfel, odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene dobândește *forță juridică obligatorie* [16, pp. 105-124].

În afara de aceasta, Carta este un „*catalog al drepturilor omului*”, care cuprinde, într-un text unic, pentru prima dată în istoria UE, ansamblul drepturilor civile, politice, economice și sociale ale cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene. Textul Cartei este precedat de un preambul și cuprinde 54 de articole sistematizate în 6 Titluri, după cum urmează: Demnitatea; Libertățile; Egalitatea; Solidaritatea; Drepturile cetățenilor și Justiția. Cel de-al 7-lea Titlu cuprinde Dispozițiile generale ce reglementează interpretarea și aplicarea Cartei.

În acest context, Carta va fi interpretată de către instanțele judecătorești ale Uniunii și ale statelor membre, acordând atenția cuvenită explicațiilor redactate sub autoritatea prezidiului Convenției care a elaborat Carta și actualizate sub răspunderea prezidiului Convenției Europene”. Carta este mai mult decât un text juridic care conține o serie de principii. Este obligatorie ori de câte ori instituțiile și organisme ale Uniunii Europene acționează sau se aplică dreptul Uniunii Europene, afirmă autorul Augustin Fuerea.

Este recunoscut astăzi că pacea și securitatea mondială ar trebui să se afle într-o strânsă interdependență cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, respectarea acestor drepturi și libertăți ale omului ar reprezenta o premisă a respectării drepturilor națiunilor și deci, o condiție esențială a menținerii și consolidării păcii și securității mondiale; iar interdependența și suveranitatea popoa-

relor, dreptul acestora la autodeterminare, înfăptuirea unei democrații reale și consecvente, sunt, la rândul lor, condițiile primordiale pentru recunoașterea și realizarea efectivă a drepturilor omului. De aceea, și totodată ca expresie a unor idei și năzuințe nobile ale omenirii, care au apărut din timpuri străvechi și au parcurs întreaga istorie a gândirii sociale [9, pp. 5-14], a fost luată inițiativa consacării politice și juridice a drepturilor omului, care a condus, după numeroase și îndelungate eforturi, individuale și colective, la elaborarea „*Declarației universale a drepturilor omului*”, adoptată de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, ținută la Paris, la data de 10 decembrie 1948 [5]. „*Declarația universală a drepturilor omului*” proclamă în rândul drepturilor care ne interesează mai îndeaproape, următoarele: dreptul omului la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale (art. 3), egalitatea în drepturi (art. 2), egalitatea în fața legii (art. 7), inviolabilitatea persoanei (art. 9), domiciliului, corespondenței, reputației și onoarei (art. 12); de asemenea se prevede interdicția sclaviei (art. 4), a torturii și a pedepselor inumane sau degradante (art. 5), etc.

Pe baza acestei declarații, care a fost proclamată ca un ideal comun de atins de toate popoarele și națiunile și care cuprinde doar o declarație de principii, au fost elaborate apoi mai multe pacte și convenții în care sunt consacrate aceste principii care au fost aprobate și ratificate de statele membre pentru a fi încorporate în legislația lor națională, privitoare la ocrotirea drepturilor omului. În acest caz, socotim necesar să reproducem acest important text legal fundamental. Astfel, alin.1 al articolului 20 din Constituția României prevede că *”dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Mai departe, în alin 2 al aceluiași articol se arată că, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamen-*

tale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementărilor internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

Ideea care reiese din acest text legal este că, prin toate aceste texte se urmărește să se realizeze o largă colaborare internațională pentru protecția drepturilor și libertăților ale persoanei. În felul acesta, afirmarea personalității umane, a libertății și demnității omului presupune în mod necesar, printre altele și garanția apărării ființei umane, a atributelor personalității și a drepturilor și libertăților sale împotriva oricărei atingeri ce s-ar aduce acestora. Pe de altă parte, se poate vedea că apărarea ființei umane, a drepturilor și intereselor personale garantate de lege, constituie una din îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, precum și ale organelor statului nostru.

În acest context, apare evident că o sarcină principală a dreptului nostru o constituie apărarea, printr-un ansamblu de mijloace juridice, (drept civil, dreptul familiei, dreptul muncii, etc) inclusiv prin mijloace de drept penal, a persoanei umane și a drepturilor sale. Pentru realizarea acestei obligații, dreptul nostru penal asigură protecția persoanei umane prin aceea că stabilește un cadru foarte larg și variat de incriminări, pe baza cărora instituie răspunderea penală pentru faptele ilicite prin care se aduce atingere, direct sau indirect, multiplelor drepturi și libertăților fundamentale ale persoanei.

Știința dreptului penal [29, pp. 276-279] și legislațiile penale fac distincție din punctul de vedere al protecției penale, între faptele de pericol social prin care sunt dăunate sau lezate drepturile inerente persoanei umane și faptele prin care sunt periclitate alte drepturi ale personalității.

Astfel, în principal, sunt incriminate ca infracțiuni acele fapte de pericol social care constau în acte sau atentate îndreptate nemijlocit împotriva drepturilor absolute privitoare la existența fizică și la principalele atribute ale ființei și personalității umane. Ele for-

mează o categorie distinctă de infracțiuni, intitulată „*Infracțiuni contra persoanei*”. Pe de altă parte, în afară de acestea mai sunt incriminate și alte diverse fapte de pericol social prin care se aduce atingere sferei largi a celorlalte drepturi și interese personale și cetățenești, care constituie expresia personalității umane în procesul de lărgire și adâncire a democratismului [22], de realizare a egalității și dreptății [21]; aceste infracțiuni sunt situate, însă, în alte categorii sau grupe de infracțiuni din Codul penal sau legi speciale, după diverse interese și relații sociale reținute de legiuitor ca prevalente pentru protecția penală. În acest caz, în România, „respectarea Constituției, a supremației acesteia și a legilor este obligatorie, conform alin. 5 al art. 1 din Legea fundamentală.

Codul penal român acordă importanță deosebită sarcinii de apărare a persoanei și a drepturilor ei, prin aceea că așează „*Infracțiunile contra persoanei*” în Titlul I al Părții speciale, spre deosebire de legea penală anterioară, unde acestea erau reglementate în Titlul II, fiind grupate distinct, spre exemplu, după titlul referitor la infracțiuni contra siguranței statului.

Infracțiunile contra persoanei constau, în genere, în faptele de pericol social ce aduc atingere acelor relații sociale care asigură ocrotirea atributelor esențiale, proprii oricărei persoane, cum sunt dreptul la viață, sănătate, integritate corporală, demnitate și libertate individuală a persoanei. Ele se caracterizează prin aceea că au ca obiect juridic acel mănunchi de relații sociale care asigură drepturile personale ale fiecărei persoane în parte, considerată ca persoană determinară individual. Aceste drepturi personale, denumite și drepturi personale nepatrimoniale [26], reprezintă drepturi inseparabile și indisolubil legate de persoana omului, „*prin care se garantează și se ocrotește personalitatea omului, adică calitatea lui de a fi subiect de drepturi în existența și integritatea sa corporală, ca și în diferitele sale manifestări morale sau intelectuale*” [26]. Dar aceste drepturi sunt privite ca drepturi absolute, apozabile tuturor, în sensul că toți ceilalți membri ai

societății sunt obligați a nu face nimic de natură a aduce atingere dreptului titularului [26]. În dreptul civil, drepturile personale nepatrimoniale sunt clasificate în mai multe grupe distincte. În lucrarea citată, ele sunt cuprinse în trei grupe: drepturile legate de existența și integritatea fizică și morală a persoanei (din care fac parte dreptul asupra integrității fizice și dreptul asupra elementelor morale ale personalității, cum sunt dreptul la onoare și reputație, dreptul la secretul profesional, etc.); drepturile purtând asupra elementelor de identificare a unei persoane (dintre care face parte dreptul la nume și dreptul asupra imaginii unei persoane, a cărei reproducere nu e posibilă fără încuviințarea acesteia) și drepturile asupra creației intelectuale, ca formă de exprimare a personalității (care cuprinde dreptul de autor și dreptul de inventator).

În dreptul penal se recunoaște că în sfera protecției penale sunt cuprinse acele drepturi absolute legate intim de persoana umană denumite și drepturi ale personalității [28, pp. 353.-360] care sunt garantate prin relațiile sociale instituite de stat pentru a apăra diferitele atribute fundamentale ale omului. Sunt cuprinse în această sferă: dreptul la viață (existență) și integritate personală (fizică, corporală), dreptul la libertate individuală (cu variatele sale forme: ca libertate fizică și morală, ca inviolabilitate a persoanei, domiciliului și a secretelor acesteia etc), dreptul la respectul onoarei, demnității sau reputației persoanei [18, pp. 293-302].

Pornind de la o astfel de concepție privitoare la obiectul juridic al infracțiunilor contra persoanei, Codul penal român grupează aceste infracțiuni după criteriul drepturilor personale fundamentale care formează obiectul protecției penale, în nouă capitole (art. 188-227). Astfel, Cap. I – Infracțiuni contra vieții (art. 188-192); Cap. II – Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății (art. 193-198); Cap. III – Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie (art. 199-200); Cap. IV – Agresiuni asupra fătului (art. 201-202); Cap. V – Infracțiuni privind obligația

de asistență a celor în primejdie (art. 203-204); Cap. VI – Infracțiuni contra libertății persoanei (art. 205-208); Cap. VII – Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile (art. 209-217); Cap. VIII – Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale (art. 218-223); Cap. IX – Infracțiuni ce aduc atingere domiciliului și vieții private (art. 224-227).

În cadrul acestei grupe de infracțiuni, actualul Cod penal român cuprinde, într-o primă secțiune, infracțiunile contra vieții, sub denumirea de „omuciderea”. Prin aceasta, legiuirea penală română așează în fruntea acestei grupe infracțiunile de omucidere, care constau în esență în suprimarea vieții, adică a existenței fizice a unui om; iar obiectul juridic al acestor infracțiuni constă în relațiile sociale care consacră dreptul absolut la viață a omului considerat în raporturile sale cu ceilalți oameni.

În reglementarea omorului intenționat, Codul penal distinge, sub aspectul gravității, două trepte de incriminare: „omorul” (art. 188 C. pen.), care constituie forma simplă, de bază, sancționat cu închisoare de la 10 la 20 ani și interzicerea exercitării unor drepturi, „omorul calificat” (art. 189), săvârșit în anumite împrejurări agravante care atrag pedepsirea cu închisoare de la 15 la 20 ani și interzicerea exercitării unor drepturi. Codul penal în vigoare asigură o mai bună protecție a vieții persoanei prin aceea că prevede mai multe forme și circumstanțe de agravare ale infracțiunii de omor, decât Codul penal anterior .

Codul penal aduce o reglementare nouă în ce privește infracțiunea „uciderea la cererea victimei”, prin aceea că uciderea săvârșită la cererea explicită, serioasă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat, se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani, pe considerente de ordin material și social deduse din situația victimei, fondată pe criteriul medico-psihologic al stării pricinuite, aflată într-o astfel de stare justifică micșorarea răspunderii penale. Această concepție

pornește de la constatarea că pot exista stări psihofiziologice anormale provocate de procesul fiziologic al sănătății, care, fără a echivala cu inconștiența» diminuează discernământul și explică prin aceasta uciderea la cererea victimei; deci, uciderea victimei a fost determinată de o astfel de boală incurabilă. Remarcăm că actualul Cod penal, spre deosebire de cel anterior, nu prevedea o astfel de incriminare, ceea ce exprimă noua poziție a legiuitorului român în mult discutata problemă a eutanasierei [3, pp. 14-15].

Preocuparea pentru apărarea eficientă a vieții persoanei se reflectă și în modul în care este reglementată răspunderea penală pentru „uciderea din culpă” (art. 192 din C. pen.). Astfel, în afară de forma simplă a acestei infracțiuni, sancționată cu închisoare de la 1 la 5 ani, Codul penal prevede și o formă calificată a acestei infracțiuni și anume uciderea din culpă profesională sau calificată, care constă în uciderea din culpă ca urmare a nerespectării dispozițiilor legale ori a măsurilor de prevedere pentru exercitarea unei profesii sau meserii, ori pentru efectuarea unei anume activități, care se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani. Așadar, noua reglementare a uciderii din culpă se remarcă prin extinderea sferei formelor calificate și agravante ale acestei infracțiuni, în concordanță cu pericolul social sporit pe care, în actualele condiții ale civilizației și tehnicii contemporane, (I.A.) îl prezintă faptele de culpă [6].

În sfârșit, în rândul infracțiunilor contra vieții, este prevăzută și infracțiunea „determinare sau înlesnire a sinuciderii” (art. 191 C. pen.) la care, ca inovație, au fost prevăzute: urmarea imediată constă numai în sinuciderea victimei; forma agravantă alin 2 al art. 191 C. pen., are în vedere starea victimei, aceea de minor cu vârsta cuprinsă între 13 și 18 ani sau o persoană cu discernământ diminuat; prin prevederile alin 3 este consacrată o nouă formă agravată; încercarea de sinucidere constituie o cauză de reducere la jumătate a limitelor de pedeapsă; deosebiri mai apar și sub aspectul regimului sancționator.

În Capitolul II, Codul penal român reglementează protecția penală a sănătății și integrității corporale a persoanei. Criteriul de distincție între diferitele forme ale infracțiunii de violență este în acest caz natura urmărilor produse. Astfel, dacă fapta nu a produs decât suferințe fizice, se va încadra potrivit art.190 alin.1, dacă a cauzat leziuni va fi încadrată potrivit art.190 alin.2, iar dacă a avut o urmare mai gravă, dintre cele arătate în art.191, se va încadra potrivit acestui text.

Totodată, este necesar să subliniem că legiuitorul renunță la criteriul zilelor de îngrijiri medicale în delimitarea formelor infracțiunii de violență, dat fiind că acest criteriu s-a dovedit imprecis și s-a pretat la interpretări diferite în doctrină și jurisprudență. Apoi, în privința formelor agravate ale vătămării corporale, au fost eliminate suprapunerile din reglementarea actuală (infirmitate – pierderea unui simț sau organ – încetarea funcționării acestora). De altfel, obiectul juridic specific acestor infracțiuni îl constituie relațiile sociale care consacră dreptul absolut la securitatea persoanei fizice, adică la integritatea fizică sau psihofizică (integritatea corporală sau sănătatea) persoanei fizice. Protecția penală a acestei valori social-juridice este asigurată de Codul penal prin aceea că prevede mai multe infracțiuni intenționate sau din culpă. Aceste infracțiuni se diferențiază unele de altele, după felul și gradul vătămării produse apreciat fie în raport de durata îngrijirilor medicale necesare pentru vindecare, fie în raport de producerea unor anumite consecințe grave, expres enumerate de lege.

Legiuitorul nostru a considerat de asemenea că situează, printre infracțiunile contra persoanei, și infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului și anume în art. 197 din Cod penal. Spre deosebire de Codul penal anterior, care incrimina această faptă printre infracțiunile ce aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială, și anume a relațiilor legate de ocrotirea familiei în art. 306, Capitolul I Infracțiuni contra familiei, Titlul al IX –lea Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială. În

acest caz, constatăm că, argumentul esențial folosit de legiuitor este cel de inspirație europeană, susținând că și legislațiile penale străine au adoptat o asemenea sistematizare [20].

Codul penal român cuprinde „*Infrațiunile contra libertății persoanei*”. Din cuprinsul acestui capitol, observăm că legea penală acordă o largă protecție penală a libertății fizice și psihice a persoanei împotriva atingerilor ce se pot aduce acesteia prin diferite forme de violență sau constrângere fizică și psihică. Obiectul juridic al acestor infracțiuni îl constituie dreptul la libertate individuală, atât în sensul de atribut al persoanei umane, cât și în cel de drept fundamental al cetățeanului, cu complexul său de componente, consacrate și garantate de Constituție, sau pe care le găsim proclamate și în unele documente internaționale.

În literatura noastră juridică s-a subliniat că „libertatea” este o valoare socială, condiționată de gradul de dezvoltare a societății respective, care, pe plan juridic se manifestă, sub forma dreptului de a valorifica în practică toate însușirile, atributele, interesele și dorințele legitime și raționale ale omului, în limitele admise de lege. De asemenea se menționează că trebuie făcută o diferență între libertate ca atribut al persoanei umane și libertatea ca drept fundamental al cetățeanului [14, pp. 3-5].

Dreptul la libertatea persoanei trebuie privit ca un drept absolut, care implică obligația generală a tuturor celorlalte persoane fizice și juridice de a respecta această libertate în toate formele ei de manifestare și de a se abține de la orice faptă care ar putea să o știrbească sau să-i aducă orice fel de atingere.

În acest context, observăm că acesta a fost îmbogățit cu o incriminare nouă, hărțuirea (art. 208), grup de incriminări care mai cuprinde și: lipsirea de libertate în mod ilegal (art. 205), amenințarea (art. 206) și șantajul (art. 207), fapte al căror conținut juridic nu a fost modificat semnificativ față de cel stabilit prin legea penală anterioară.

În afară de aceste infracțiuni, al căror conținut este asemănător cu cel din Codul penal anterior, mai există și alte infracțiuni prin care se aduce atingere unor aspecte sau componente ale dreptului la libertate, care sunt prevăzute, însă, în alte titluri ale Codului penal.

Codul penal a inclus printre infracțiunile contra persoanei un capitol distinct (capitolul VII) consacrat incriminării faptelor de trafic și de exploatare a persoanelor vulnerabile .

Sub acest aspect, nu este greu de observat că în literatura de specialitate (George Antoniu) s-a susținut că un asemenea capitol distinct s-ar justifica dacă ar cuprinde numai incriminările privitoare la traficul de persoane (art.210) și traficul de minori (art. 211) precum și fapta de folosire a serviciilor unei persoane exploatate (art.216) din necesitatea de a concentra în codul penal unele incriminări mai importante din legea specială nr. 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane. În aceste condiții, în doctrina penală română s-a exprimat unele rezerve, asupra necesității ca în acest capitol să fie cuprinse și infracțiunile de sclavie, supunere la muncă forțată sau obligatorie care prin obiectul lor juridic special aparțin infracțiunilor contra libertății persoanei [23, pp. 4-10].

În ce privește „*Infrațiunile contra libertății și integrității sexuale*”, așa cum s-a observat în literatura noastră juridică, materia infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale (art. 218-223) este complet revizuită, pe baza unei noi concepții, în acord cu soluțiile din alte sisteme de drept comparat, privind relațiile dintre infracțiunile înscrise în această categorie [11, pp.124-130].

Aducând o mai bună sistematizare și manifestând o mai atentă preocupare pentru apărarea moralității sexuale în general și a celei a minorului în special, actualul Cod penal incriminează: viol (art.218), agresiune sexuală (art.219), actul sexual cu un minor (art.220), coruperea sexuală a minorului (art.221),

racolarea minorilor în scopuri sexuale (art.222) și hărțuirea sexuală (art.223). Din aceste incriminări, își au corespondent în legea penală anterioară numai violul (art.197), actul sexual cu un minor (art.198), coruperea sexuală (art.202) și hărțuirea sexuală (art.204). Apoi, observăm că legea penală în vigoare nu a mai cuprins în acest capitol și alte fapte care aduc atingere vieții sexuale prevăzute în legea penală anterioară cum ar fi fapta de seducție (art.199), incestul (art.203) și perversiunea sexuală (art.201). Din conținutul acestor infracțiuni reiese că obiectul protecției penale îl constituie libertatea și moralitatea vieții sexuale, împotriva actelor de constrângere sau de practicare a unor raporturi sexuale anormale.

Concluzii

Noua legislație penală, după cum remarcăm mai sus, nu își limitează sfera de protecție penală a intereselor și drepturilor persoanei numai la cele cuprinse în dispozițiile privitoare la infracțiunile contra persoanei, ci grija pentru apărarea consecventă a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei se reflectă și în alte dispoziții ale Codului penal sau ale legilor speciale care prevăd infracțiuni care, deși fac parte din alte clase sau grupe de infracțiuni, aduc atingere, sub felurite aspecte și modalități, și unor drepturi și libertăți ale persoanei. De exemplu: drepturile și interesele legitime ale persoanei sunt apărute de legea penală prin incriminarea ca infracțiuni și a unor fapte de pericol social care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială (Titlul VIII din Codul penal). Grija față de om și de variatele interese ale acestuia, caracteristică definitorie a principiului umanismului, se reflectă și în dispozițiile Codului penal care asigură protecția penală a unor relații de familie, privitoare în același timp și la anumite drepturi și interese familiale ale persoanei, cum ar fi ale celor aflați în nevoie, ale minorilor sau ale părinților [24], care pot fi lezate prin fapte de pericol social ce constituie infracțiuni contra familiei, ca „abandonul

de familie” (art. 378 C. pen.), sau „nerespectarea măsurilor privitoare la încredințarea minorului” (art. 379 din C. pen.), etc.

Dar drepturile și interesele legitime ale persoanei sunt apărute și prin incriminarea altor fapte antisociale care constituie infracțiuni contra sănătății publice, sau care aduc atingere altor relații privind conviețuirea socială etc.

În fine, pornind de la prevederile constituționale care consacră, printre drepturile cetățenilor și ocrotirea dreptului de proprietate personală (art. 44 din Constituție) ceea ce exprimă grija nu numai pentru apărarea vieții și drepturilor personale ale omului, ci și pentru apărarea patrimoniului acestuia, pot fi considerate ca infracțiuni prin care se aduc atingeri patrimoniului personal sau particular al cetățenilor, agonisit prin muncă sau moștenit, avut care își găsește o corespunzătoare ocrotire penală prin dispozițiile Titlului II, „Infracțiuni contra patrimoniului”, din partea specială a Codului penal. Astfel, în sfera apărării intereselor persoanei umane sunt cuprinse nu numai valorile personale nepatrimoniale, ci și valorile și drepturile patrimoniale ale persoanelor, cărora de asemenea li se asigură o fermă ocrotire prin mijloace de drept penal.

În urma celor arătate, din ansamblul dispozițiilor Codului penal la care ne-am referit, se desprinde cu claritate conturul cadrului larg în care grija pentru om –își găsește expresia în multiplele forme în care este asigurată protecția penală a valorilor sociale legate de persoana fizică și morală a omului, de personalitatea acestuia, de drepturile și libertățile sale legitime, în condițiile unei egalități depline. Fără îndoială, dispozițiile legale referitoare la infracțiunile menționate în această expunere succintă, conțin în același timp și precepte sau indicații implicite cu privire la modul de conduită socială, concordantă cu cerințele respectării ființei umane, a drepturilor și intereselor legale ale acesteia.

Terminând materialul de față, putem spune că, actualul Cod penal aduce o importantă contribuție la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei și, prin aceasta, codul penal se transformă, astfel, dintr-un instrument de reprimare și opresiune individuală și socială, într-un puternic și eficient scut de apărare a progresului uman și social – expresie autentică și latură esențială a umanismului, democratismului și legalității dreptului nostru penal într-o viziune europeană.

Referințe bibliografice

1. ANTONIU, G. Reflecții asupra conceptului de incriminare. În: *Revista de Drept Penal*, nr.3, 2008, pp. 8-20.
2. ANTONIU, G. *Tratat de drept penal*, Vol. I. Introducere în dreptul penal. Aplicarea legii penale. București: Ed. Universul Juridic, 2015, ISBN/ISSN: 978-606-673-565
3. ANTONIU, G., TOADER, T. (Eds.). *Explicațiile noului cod penal*. Vol. III. București: Universul Juridic, 2015. ISBN/ISSN: 978-606-673-340-3
4. ANTONIU, G., IFRIM, I., et al. *Explicațiile noului Cod penal*. Vol. III, articolele 188-256. București: Ed. Universul Juridic, 2015.
5. CHAGNOLLAUD, D., & DRAGO, G. *Dictionnaire des droits fondamentaux*. Paris: Editura Dalloz, 2010, ISBN2247069436
6. Congresul Asociației Internaționale de Drept Penal Revue Internationale de droit pénal, 1961, pp. 3-4. Disponibil: <https://www.penal.org/de/information> Accesat la 01.02.2024
7. Constituția României. Disponibilă <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> Accesat la 04.04.2024.
8. DELEANU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Europa Nova, 1996. ISBN 9739183352
9. DEMETER, I. *Declarația drepturilor omului, Schiță istorică*. București: Editura politică, 1968.
10. DOGARU, I., DĂNIȘOR, D. C. *Drepturile omului și libertățile publice*. Lugoj: Editura Dacia Europa Nova, 1997. ISBN 978-973-115-303-2
11. DONGOROZ, V. *Drept penal*. București, 1939.
12. DONGOROZ, V., DĂRINGĂ, G., KAHANE, S., LUCINESCU, D., NEMEȘ, A., FOPOVICI, M., & ȘÎRBU-LESCU, P. *Noul Cod penal și Codul penal anterior – prezentare comparativă*. București: Editura politică, 1968.
13. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I., FODOR, I., ILIESCU, N., BULAI, C., & STĂNOIU, R. *Explicații teoretice ale Codului penal român*. Vol. I. București: Editura Academiei, 1969.
14. FERARU, E. Inviolabilitatea persoanei – atribut esențial al dreptului la libertate. În: *Revista română de drept*, 1967.
15. FUEREA, A. Carta Drepturilor Fundamentale A Uniunii Europene – Instrument Juridic Privind Respectarea Drepturilor Omului În Cadrul UE. *Revista de Drept European*, 2009. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/charter-of-fundamental-rights-of-the-european-union.html>. Accesat - 23.05.2024.
16. FUEREA, A. *Manualul Uniunii Europene*. București: Ed. Universul Juridic, 2016, ISBN: 978-606-673-843-9
17. GEAMĂNU, G. *Dreptul internațional contemporan*. București: Editura didactică și pedagogică, 1965.
18. IFRIM, I. Modalități de ocrotire a vieții intime a persoanei. În: *Studii de Drept Românesc*, 2011.
19. IFRIM, I. Viața ca valoare socială ocrotită prin dispoziții penale. În: *Studii de Drept Românesc*. București, Ed. Academiei Române, 2011, nr. 2, pp. 178- 183.
20. IFRIM, I. Unele observații asupra infracțiunii de rele tratamente aplicate minorului. În: *Revista Dreptul*. București: Ed. Lex Expert, 2012, pp. 19 -25.
21. IFRIM, I. Dreptate și nedreptate. În: *Revista Universul Juridic*, 2023, Noiembrie, 14. Disponibil <https://www.universuljuridic.ro/dreptate-si-nedreptate/>. Accesat -10.04.2024.
22. IFRIM, I. Unele principii constituționale fundamentale și reflectarea lor în dreptul penal român. În: *Principiile constituționale fundamentale și reflectarea lor în ramurile sistemului juridic românesc*, Sesiunea anuală de comunicări științifice, 24 mai 2024. București: Ed. Universul Juridic, 2024, p. 317. Disponibilă: <https://www.icj.ro/ICJ-Volum-2024.pdf>. Accesată la 11.02.2024.
23. IFRIM, I., IONESCU, O. R. *Drept penal român într-o viziune europeană*. București: Ed. Universal Juridic, 2017. ISBN: 978-606-39-0172-0

24. IFRIM, I., SHILBAYA, M. Alienarea parentală element constitutiv al infracțiunii de nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului în concurs cu alte infracțiuni. În: *Revista Universul juridic*, 2022, April. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/alienarea-parentala-element-constitutiv-al-infracțiunii-de-nerespectarea-masurilor-privind-incredințarea-minorului-in-concurs-cu-alte-infracțiuni/>. Accesat - 23.02.2024.

25. IFRIM, I. Partea generală a Codului penal român într-o viziune europeană. În: *Revista Studii și Cercetări Juridice*, 2017, pp. 329-359. ISSN 2284-9394.

26. IONAȘCU, T. *Persoana fizică în dreptul R.P.R.* ISBN: 177-23-38-8.

27. IONESCU, C. *Tratat de Drept constituțional*

contemporan. ISBN978-973-11-5316-2 București: Edit. C.H.Hamangiu, 2008.

28. MANZINI, V. *Instituzioni di diritto penale italiano* (Vol. II). Padova: Cedam, 1941.

29. POP, T. *Drept penal comparat, partea generală*. Vol. II. Cluj: Institutul de arte grafice ardealul, 1923.

30. SABATINI, G. *Instituzioni di diritto penale*. Roma: Società Editrice del Foro Italiano, 1937.

31. SABATINI, G. *Instituzioni di diritto penale italiano*. Vol. II. Padova: Casa de Libro, 1941.

32. THÉVENAZ, A. *La protection contre soi-même*. Berne: Edit. S.A. Berne, 1997, ISBN 3727202467.

33. VINTILĂ, D. *Dreptul internațional contemporan*. București: Editura didactică și pedagogică, 1965.

RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR ÎN CONTEXTUL CODULUI PENAL ROMÂN

Elena PÎRĂU

Consilier juridic în Parlamentul Republicii Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: elena.pirau@parlament.md

<https://orcid.org/0009-0002-3155-4826>

România este parte a mai multor instrumente internaționale care prevăd drepturile copilului și influențează modul în care sunt garantate aceste drepturi în cadrul sistemului juridic penal național. Aceste convenții și protocoale oferă un cadru internațional pentru protecția și promovarea drepturilor copilului iar România, ca stat semnatar, este angajată să respecte și să implementeze standardele stabilite de acestea. Legislația penală a României reglementează responsabilitatea penală a minorilor într-un mod distinct față de adulți punând accent pe reabilitarea minorilor și tratându-i diferit față de adulți, pentru a facilita reintegrarea lor în societate. Regimul special prevăzut pentru minori include dispoziții legale care tratează răspunderea penală, dar și măsurile educative sau corective care pot fi aplicate, în locul pedepselor obișnuite.

Cuvinte-cheie: drepturi fundamentale, răspundere penală, infractor minor, măsuri educative, condamnare, executarea pedepsei.

CRIMINAL RESPONSIBILITY OF MINORS IN THE CONTEXT OF THE ROMANIAN CRIMINAL CODE

Romania is a party to several international instruments that set out children's rights and influence how these rights are guaranteed within the national criminal justice system. These conventions and protocols provide an international framework for the protection and promotion of children's rights, and Romania, as a signatory state, is committed to respecting and implementing the standards established by them. Romanian criminal law regulates the criminal responsibility of minors in a distinct manner compared to adults, focusing on the rehabilitation of minors and treating them differently from adults in order to facilitate their reintegration into society. The special regime provided for minors includes legal provisions addressing criminal responsibility, as well as educational or corrective measures that may be applied instead of ordinary punishments.

Keywords: fundamental rights, criminal liability, juvenile offender, educational measures, conviction, execution of the sentence.

LA RESPONSABILITÉ PÉNALE DES MINEURS DANS LE CONTEXTE DU CODE PÉNAL ROUMAIN

La Roumanie est partie à plusieurs instruments internationaux qui stipulent les droits de l'enfant et influencent la manière dont ces droits sont garantis dans le cadre du système de justice pénale national. Ces conventions et protocoles fournissent un cadre international pour la protection et la promotion des droits de l'enfant, et la Roumanie, en tant qu'État signataire, est engagée à respecter et à mettre en œuvre les normes établies par ces instruments. La législation pénale roumaine régule la responsabilité pénale des mineurs de manière distincte de celle des adultes, en mettant l'accent sur la réhabilitation des mineurs et en les traitant différemment des adultes afin de faciliter leur réintégration dans la société. Le régime spécial prévu pour les mineurs comprend des dispositions légales qui traitent de la responsabilité pénale, ainsi que des mesures éducatives ou correctives qui peuvent être appliquées à la place des peines ordinaires.

Mots-clés: droits fondamentaux, responsabilité pénale, délinquant mineur, mesures éducatives, condamnation, exécution de la peine.

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В КОНТЕКСТЕ УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РУМЫНИИ

Румыния является стороной нескольких международных инструментов, которые устанавливают права ребенка и влияют на то, как эти права гарантируются в рамках национальной уголовной юстиции. Эти конвенции и протоколы представляют международную основу для защиты и продвижения прав ребенка, и Румыния, как подписант, обязана соблюдать и внедрять установленные этими инструментами стандарты. Уголовное законодательство Румынии регулирует уголовную ответственность несовершеннолетних отдельно от ответственности взрослых, делая акцент на реабилитацию несовершеннолетних и обеспечивая их отличное от взрослых обращение с целью облегчения их реинтеграции в общество. Специальный режим, предусмотренный для несовершеннолетних, включает юридические положения, касающиеся уголовной ответственности, а также образовательные или коррекционные меры, которые могут быть применены вместо обычных наказаний.

Ключевые слова: основные права, уголовная ответственность, несовершеннолетний преступник, воспитательные меры, осуждение, исполнение наказания.

Introducere

Capitolul III din Codul de procedură penală al României [1] reglementează procedura în cauzele cu infractori minori. Potrivit art. 504 alin.(1) și (2), urmărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de minori, precum și punerea în executare a hotărârilor privitoare la aceștia se fac potrivit procedurii obișnuite, cu completările și derogările prevăzute.

Codul penal român reglementează aspectele legate de minoritate printr-o serie de articole care definesc statutul juridic al minorilor și reglează responsabilitatea penală a acestora. Articolul 27 din Codul penal al României [2] prevede minoritatea faptuitorului. Potrivit acestei norme, nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal.

Titlul V din Codul penal al României, intitulat „Minoritatea”, cuprinde patru capitole ce conțin norme cu privire la regimul răspunderii penale a minorului și regimul măsurilor educative neprievative și privative de libertate. În acest context, legislației penale a României în cazurile unde sunt implicați minori ca făptuitori urmărește scopul de

a asigura că drepturile acestora sunt respectate, iar măsurile luate sunt adecvate vârstei și stării lor de dezvoltare.

Regimul răspunderii penale a minorului

Articolul 113 din Codul penal al României prevede limitele răspunderii penale. Astfel, minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal iar minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. Totodată, minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.

Un aspect derogatoriu este că în cursul urmăririi penale, atunci când organul judiciar consideră necesar și ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore iar ori de câte ori organul judiciar nu poate stabili vârsta suspectului sau a inculpatului și există motive pentru a se considera că acesta este minor, persoana respectivă va fi prezumată a fi minor.

Articolul 90 lit. a) din Codul de procedură penală al României prevede asistența juridică obligatorie atunci când suspectul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de detenție ori într-un centru educativ, când este reținut sau arestat, chiar în altă cauză, când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale.

La fel, atunci când suspectul ori inculpatul este minor, la orice ascultare sau confruntare a acestuia, organul de urmărire penală dispune citarea părinților ori, după caz, a tutorelui, curatorului sau a persoanei în îngrijirea ori supravegherea căreia se află temporar minorul, precum și a direcției generale de asistență socială și protecție a copilului din localitatea unde se desfășoară audierea.

La efectuarea oricărui alt act de urmărire penală la care este citat suspectul sau inculpatul minor se citează părinții sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, dacă organul judiciar consideră că prezența acestora este în interesul superior al minorului și nu este de natură să aducă atingere bunei desfășurări a procesului penal.

Dacă părinții sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul nu au putut fi găsiți ori prezența acestora ar afecta interesul superior al minorului sau desfășurarea procesului penal, citarea se va face către un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar. În cazul în care minorul nu desemnează un alt adult sau adultul desemnat nu este acceptat de organul judiciar, citarea se va face către o altă persoană aleasă de organul judiciar, ținând seama de interesul superior al minorului.

Înainte de prima audiere, suspectilor sau inculpaților minori, li se aduc la cunoștință informații cu privire la:

- ✓ principalele etape ale procesului penal;
- ✓ dreptul ca părinții sau, după caz, tutorele, cu-

ratorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul sau un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar să primească aceleași informații comunicate minorului;

- ✓ dreptul la protecția vieții private, în condițiile legii;

- ✓ dreptul de a fi însoțiți de părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul sau de un alt adult care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar, în timpul diferitelor etape ale procedurii conform prezentei legi;

- ✓ dreptul de a fi evaluați prin intermediul referatului de evaluare;

- ✓ dreptul la evaluare medicală și asistență medicală în cazul în care vor fi supuși unei măsuri preventive privative de libertate;

- ✓ măsurile preventive ce li se pot aplica, precum și dreptul ca măsura preventivă privativă de libertate să fie aplicată cu caracter excepțional;

- ✓ perioada pentru care poate fi dispusă și durata maximă a măsurii preventive privative de libertate, condițiile pentru prelungirea și menținerea acesteia, precum și dreptul la verificarea periodică a măsurii, în condițiile legii;

- ✓ dreptul de a fi prezenți la judecarea cauzei;

- ✓ dreptul la exercitarea căilor de atac, în condițiile legii.

Toate comunicările către suspectul sau inculpatul minor se fac într-un limbaj simplu și accesibil, adaptat vârstei acestuia. Informațiile se comunică și părinților sau, după caz, tutorelui, curatorului ori persoanei în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul.

Potrivit art. 114 din Codul penal al României, față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Totuși, față de minor se poate lua o măsură educativă privativă de libertate

în cazul în care a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat sau atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Principiul răspunderii penale statuează că minorii care au împlinit vârsta de 14 ani sunt răspunzători penal, dar aplicarea pedepsei trebuie să fie proporțională cu vârsta și starea psihologică a minorului.

Potrivit art. 184 alin. (1) și (3) din Codul de procedură penală a României, în cazul infracțiunilor comise de minorii cu vârsta între 14 și 16 ani, se dispune efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, care se efectuează după obținerea consimțământului scris al persoanei ce urmează a fi supusă expertizei, exprimat, în prezența unui avocat ales sau din oficiu, în fața organului judiciar și în prezența ocrotitorului legal.

Articolul 190 alin. (7) din Codul de procedură penală a României prevede că examinarea fizică internă a corpului unei persoane sau recoltarea de probe biologice trebuie efectuată de un medic, asistent medical sau de o persoană cu pregătire medicală de specialitate, cu respectarea vieții private și a demnității umane. Examinarea fizică internă a minorului care nu a împlinit 14 ani se poate face în prezența unuia dintre părinți, la solicitarea părintelui.

Codul de procedură penală al României prevede dispozițiile speciale privind măsurile preventive aplicate minorilor. Astfel, potrivit art. 243 alin. (2), reținerea și arestarea preventivă pot fi dispuse față de un minor, în mod excepțional, numai dacă efectele pe care privarea de libertate le-ar avea asupra personalității și dezvoltării acestuia nu sunt disproporționate față de scopul urmărit prin luarea măsurii.

La stabilirea duratei pentru care se ia măsura arestării preventive se are în vedere vârsta inculpatului

de la data când se dispune asupra luării, prelungirii sau menținerii acestei măsuri.

Articolul 244 din Codul de procedură penală a României prevede condițiile speciale de executare a reținerii și arestării preventive dispuse față de minori. În acest sens, codul prevede că regimul special de detenție al minorilor, în raport cu particularitățile vârstei, astfel încât măsurile preventive luate față de aceștia să nu prejudicieze dezvoltarea lor fizică, psihică sau morală, va fi stabilit prin legea privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Citarea minorului cu o vârstă mai mică de 16 ani, potrivit art. 257 alin. (6), se va efectua prin intermediul părinților sau al tutorelui, cu excepția cazului în care acest lucru nu este posibil. În același sens, art. 261 alin. (1) prevede că citația nu poate fi înmănată unui minor sub 14 ani sau unei persoane lipsite de discernământ.

În ipoteza renunțării la urmărirea penală față de un suspect sau inculpat minor care a împlinit vârsta de 16 ani poate fi dispusă față de acesta obligația prestării unei munci neremunerate în folosul comunității, potrivit art. 318 din Codul de procedură penală a României.

Judecarea cauzelor în cazul inculpaților minori

Cauzele cu inculpați minori se judecă de urgență și cu precădere. Ședința de judecată este nepublică dar cu încuviințarea instanței, la desfășurarea judecății pot asista și alte persoane. La fel și art. 352 alin. (3) din Codul de procedură penală a României prevede că dacă judecarea în ședință publică ar putea aduce atingere unor interese de stat, moralei, demnității sau vieții intime a unei persoane, intereselor minorilor sau ale justiției, instanța, la cererea procurorului, a părților ori din oficiu, poate declara ședință nepublică pentru tot cursul sau pentru o anumită parte a judecării cauzei.

Când inculpatul este minor cu vârsta mai mică de 16 ani, instanța, dacă apreciază că administrarea

anumitor probe poate avea o influență negativă asupra sa, poate dispune îndepărtarea lui din ședință. În aceleași condiții pot fi îndepărtați temporar din sala de judecată și părinții ori tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul.

Inculpatul care a săvârșit infracțiunea în timpul când era minor este judecat potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori minori, dacă la data sesizării instanței nu a împlinit 18 ani.

Când în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați, dintre care unii minori și alții majori, și nu este posibilă disjungerea, judecata are loc potrivit regulilor de competență obișnuite de către judecători anume desemnați potrivit legii și după procedura obișnuită. Respectiv cu privire la inculpații minori din aceste cauze se aplică dispozițiile referitoare la procedura în cauzele cu infractori minori.

Dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, instanța investită, reținând cauza, poate decide aplicarea procedurii pentru cauzele cu infractori minori, atunci când consideră necesar, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate.

La judecarea cauzei se citează serviciul de probațiune, părinții minorului sau, după caz, tutorele, curatorul ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul. Aceștia au dreptul și îndatorirea să dea lămuriri, să formuleze cereri și să prezinte propuneri în privința măsurilor ce ar urma să fie luate. Însă, neprezentarea persoanelor legal citate nu împiedică judecarea cauzei. Totuși dacă niciuna dintre persoanele date nu a putut fi găsită ori prezența acesteia ar afecta interesul superior al minorului sau desfășurarea procesului penal, citarea se va face către un alt adult corespunzător care este desemnat de minor și acceptat în această calitate de organul judiciar.

Atunci când se audiază minorul, ascultarea acestuia va avea loc o singură dată, iar reascultarea sa va fi admisă de judecător doar în cazuri temeinic justificate, pentru a preveni revictimizării secundară a copiilor din partea sistemului judiciar.

Potrivit art. 506 din Codul de procedură penală, în cauzele cu inculpați minori, organele de urmărire penală pot să solicite, atunci când consideră necesar, efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul în a cărui circumscripție teritorială își are locuința minorul.

Însă, în cazul în care minorul este trimis în judecată, solicitarea referatului de evaluare este obligatorie, cu excepția cazului în care acest lucru ar fi contrar interesului superior al minorului. În cursul judecății, instanța poate solicita efectuarea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune de pe lângă tribunalul în a cărui circumscripție își are locuința minorul, potrivit legii. În situația în care efectuarea referatului de evaluare nu a fost solicitată în cursul urmăririi penale, dispunerea efectuării referatului de către instanță este obligatorie.

Potrivit art. 116 alin. (1) din Codul penal al României, la evaluarea minorului, conform criteriilor generale de individualizare a pedepsei, instanța solicită serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.

În cazul în care elementele care constituie baza referatului de evaluare se schimbă considerabil, organul de urmărire penală sau, după caz, instanța va solicita întocmirea unui nou referat de evaluare. Solicitarea se poate face din oficiu sau în urma sesizării făcute de serviciul de probațiune, de minor ori de către părinți sau, după caz, tutore, curator ori persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află temporar minorul, cu privire la schimbările intervenite.

Articolul 116 alin. (2) din Codul penal al României prevede că serviciul de probațiune întocmește referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, în toate cazurile în care instanța dispune asupra măsurii educative ori asupra modificării sau încetării executării obligațiilor impuse, cu excepția executării măsurii educative într-un penitenciar. În acest caz, referatul de evaluare va fi întocmit de către centrul educativ ori de detenție.

Art. 478 alin. (6) din Codul de procedură penală al României prevede că inculpații minori pot încheia acorduri de recunoaștere a vinovăției, cu încuviințarea reprezentantului lor legal. În cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, se va ține cont de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei închisorii și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei amenzii. Iar pentru inculpații minori se va ține seama de aceste aspecte la alegerea măsurii educative. În cazul măsurilor educative privative de libertate, limitele perioadelor pe care se dispun aceste măsuri, prevăzute de lege, se reduc cu o treime.

În cazul procedurii de recunoaștere a învinuirii, atunci când acțiunea penală nu vizează o infracțiune care se pedepsește cu detențiune pe viață, iar inculpatul solicită ca judecata să aibă loc numai pe baza probelor administrate în cursul urmăririi penale și a înscrisurilor prezentate de părți și de persoana vătămată, și recunoaște în totalitate faptele reținute în sarcina sa, prin înscris autentic, dacă inculpatul este minor, este necesară și încuviințarea reprezentantului său legal.

Un aspect specific ține de cheltuielile de judecată. Legea procesual penală prevede că atunci când suspectul sau inculpatul este minor, cheltuielile generate de înregistrările audiovideo, care ar fi căzută în sarcina acestuia potrivit legii, rămân în sarcina statului.

Dispozițiile referitoare la judecata în primă instanță în cauzele privitoare la infracțiuni săvârșite de minori se aplică în mod corespunzător și la judecata în apel. Un caz specific este prevăzut de art. 415 alin. (2) din Codul de procedură penală a României prin care se reglementează modalitatea de retragere a apelului. Astfel, inculpatul minor nu poate retrage apelul declarat personal sau de reprezentantul său legal. Prevederi similare sunt și pentru recursul în casație. Potrivit art. 436 alin. (4), inculpatul minor nu poate retrage recursul în casație declarat personal sau de reprezentantul său legal.

În aplicarea legii penale mai favorabile, după judecarea definitivă a cauzei, potrivit art. 6 din Codul penal cu referire la art. 21 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr. 187/2012, pedeapsa închisorii executabilă sau pedeapsa în cazul pluralității de infracțiuni executabilă aplicată pentru infracțiunile comise în timpul minorității al cărei quantum este până în 15 ani se va înlocui cu măsura educativă a internării într-un centru de detenție pe o perioadă egală cu durata pedepsei închisorii. Iar pedeapsa executabilă sau pedeapsa în cazul pluralității de infracțiuni executabilă aplicată pentru infracțiunile comise în timpul minorității mai mare de 15 ani, însă care nu depășește 20 de ani, se va înlocui cu măsura educativă a internării într-un centru de detenție pe o perioadă de 15 ani [2].

Măsuri educative neprivative de libertate

Măsurile educative neprivative de libertate sunt sancțiuni aplicate minorilor care au comis infracțiuni, dar care nu implică restricționarea libertății lor. Aceste măsuri au drept scop educarea și reformarea minorilor, oferindu-le oportunități pentru dezvoltare personală și reintegrare în societate fără a-i priva de libertate. Măsurile neprivative de libertate aplicate minorilor infractori nu numai că le asigură acestora în mod adecvat dreptul la libertatea personală, ci servește și la protejarea drepturilor copiilor la viață, la integritate fizică, la dezvoltare, la viață de fami-

lie, etc. Însă este de menționat faptul că sistemul de justiție pentru minori trebuie să acorde o atenție specială proporționalității și duratei unei pedepse, indiferent dacă aceasta implică sau nu detenție.

Articolul 37 din Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului [3] prevede că copilul are dreptul să fie crescut în condiții care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.

Măsurile educative neprivative de libertate prevăzute de legislația penală română sunt:

- *Stagiul de formare civică* - constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului;

- *Supravegherea* - constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia;

- *Consemnarea la sfârșit de săptămână* - constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță sub coordonarea serviciului de probațiune;

- *Asistarea zilnică* - constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului, pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune.

Totodată, pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului și obligația: să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională; să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță; să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță; să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță; să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta; să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală; să participe, singur sau, după caz, împreună cu părinții sau cu un alt reprezentant legal, la programele speciale de consiliere psihologică organizate de direcția generală de asistență socială și protecția copilului sau de alte instituții de specialitate publice sau private.

În acest sens, atunci când sunt stabilite anumite obligații, instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei. În cazul în care s-a luat față de minor vreuna dintre măsurile educative neprivative de libertate, după rămânerea definitivă a hotărârii se fixează un termen pentru când se dispune aducerea minorului, chemarea reprezentantului legal al acestuia, a reprezentantului serviciului de probațiune pentru punerea în executare a măsurii educative neprivative de libertate luate și a persoanelor desemnate cu supravegherea acesteia.

Mai mult ca atât, dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare sau poate dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus,

când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

În cazul în care minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța poate dispune prelungirea măsurii educative sau înlocuirea acesteia. Prelungirea măsurii educative neprivative de libertate în cazul în care minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare și obligațiile impuse se dispune de instanța care a pronunțat această măsură.

Înlocuirea măsurii luate inițial cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă ori înlocuirea măsurii luate inițial cu o măsură educativă privativă de libertate se dispune de instanța care a pronunțat această măsură.

Articolul 2 din Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului [3] prevede că interesul superior al copilului se circumscribe dreptului copilului la o dezvoltare fizică și morală normală, la echilibru socioafectiv și la viața de familie. Acest principiu este impus inclusiv în legătură cu drepturile și obligațiile ce revin părinților copilului, altor reprezentanți legali ai săi, precum și oricăror persoane cărora acesta le-a fost plasat în mod legal. Interesului superior al copilului va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și de furnizorii privați acreditați, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești.

Măsuri educative privative de libertate

Dreptul la libertate și la siguranță este unul dintre cele mai fundamentale drepturi ale omului prevăzute la art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) [4]. Acest drept este recunoscut la fel în instrumentele internaționale privind drepturile omului și în constituțiile naționale din întreaga lume.

Astfel, art. 5 § 1 lit. d) din CEDO prevede că nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția și potrivit căilor legale dacă este vorba de detenția le-

gală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente. Această prevedere permite detenția unui minor, și anume cazul în care aceasta s-ar produce în vederea educației sub supraveghere.

Măsurile educative privative de libertate sunt sancțiuni aplicate minorilor menite să reformeze și să reintegreze minorii care au comis infracțiuni, punând accent pe educație și reabilitare mai degrabă decât pe pedeapsă severă. Scopul acestor măsuri este de a proteja minorii de influențele negative și de a le oferi oportunități de dezvoltare personală într-un mediu controlat, astfel încât aceștia să poată reintegrați în societate într-un mod pozitiv. Măsurile educative privative de libertate prevăzute de legislația penală română sunt:

- *Internarea într-un centru educativ* - constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială pe o perioadă cuprinsă între unu și 3 ani;

- *Internarea într-un centru de detenție* - constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde sunt stabilite programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională pe o perioadă cuprinsă între 2 -5 ani sau 5 -15 ani, atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea pentru mai mult de 20 de ani ori detențiunea pe viață.

Dacă în cursul executării unei măsuri educative privative de libertate persoana internată, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar.

În cazul în care s-a luat față de minor măsura educativă a internării într-un centru educativ, punerea în executare se face prin trimiterea unei copii de pe dispozitivul hotărârii organului de poliție de la locul unde se află minorul, după rămânerea definitivă a hotărârii. Organul de poliție ia măsuri pentru internarea minorului. Cu ocazia punerii în executare a măsurii educative a internării într-un centru educativ, organul de poliție poate pătrunde în domiciliul sau reședința unei persoane fără învoirea acesteia, precum și în sediul unei persoane juridice fără învoirea reprezentantului legal al acesteia.

Dacă minorul față de care s-a luat măsura educativă a internării într-un centru educativ nu este găsit, organul de poliție constată aceasta printr-un proces-verbal și sesizează de îndată organele competente pentru darea în urmărire, precum și pentru darea în consemn la punctele de trecere a frontierei. Un exemplar al procesului-verbal se înaintează centrului educativ în care se va face internarea iar conducătorul centrului educativ comunică de îndată instanței care a dispus măsura despre efectuarea internării.

În cazul în care s-a decis internarea minorului într-un centru de detenție, măsura educativă se pune în executare prin trimiterea unei copii de pe dispozitivul hotărârii prin care s-a luat această măsură organului de poliție de la locul unde se află minorul, când acesta este liber, ori comandantului locului de deținere, când acesta este arestat preventiv. Odată cu punerea în executare a măsurii educative a internării minorului într-un centru de detenție, judecătorul delegat va emite și ordinul prin care interzice minorului să părăsească țara. Dispozițiile privind întocmirea și conținutul ordinului în cazul punerii în executare a pedepsei închisorii se aplică în mod corespunzător.

Menținerea măsurii internării minorului într-un centru educativ, prelungirea ori înlocuirea acesteia cu internarea într-un centru de detenție se dispune de instanța căreia îi revine competența să judece noua

infracțiune sau infracțiunea concurentă săvârșită anterior.

Înlocuirea internării minorului cu măsura educativă a asistării zilnice și liberarea din centrul educativ la împlinirea vârstei de 18 ani se dispun, potrivit dispozițiilor legii privind executarea pedepselor, de către instanța în a cărei circumscripție teritorială se află centrul educativ, corespunzătoare în grad instanței de executare.

Revenirea asupra înlocuirii sau liberării, în cazul în care acesta nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative ori obligațiile impuse, se dispune, din oficiu sau la sesizarea serviciului de probațiune, de instanța care a judecat cauza în primă instanță sau de instanța căreia îi revine competența să judece noua infracțiune săvârșită de minor.

În cazurile prevăzute la art. 126 din Codul penal al României, continuarea executării măsurii educative privative de libertate într-un penitenciar de către persoana internată care a împlinit vârsta de 18 ani se poate dispune potrivit dispozițiilor legii privind executarea pedepselor de instanța în a cărei circumscripție teritorială se află centrul educativ sau centrul de detenție, corespunzătoare în grad instanței de executare.

Executarea măsurii educative a internării într-un centru educativ sau a măsurii educative a internării într-un centru de detenție poate fi amânată sau întreruptă în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Prescripția

Prescripția executării măsurilor educative nepri-vative de libertate pentru minori se referă la perioada în care aceste măsuri pot fi impuse și aplicate. În sistemul juridic românesc, prescripția este un mecanism care limitează durata în care o măsură educativă poate fi executată. Dacă perioada de prescripție expiră, măsura nu mai poate fi aplicată. Termenele de prescripție a răspunderii penale, se reduc la jumă-

tate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

În general, termenul de prescripție pentru măsurile educative neprivative de libertate este stabilit în funcție de natura și gravitatea faptei comise. Măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate iar măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

Termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori. În cazul înlocuirii măsurilor educative, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea și curge de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea. Dacă termenul de prescripție expiră, instanța nu mai poate aplica măsura educativă respectivă. Totuși, minorul poate beneficia în continuare de măsuri de reabilitare și reintegrare, chiar dacă acestea nu sunt impuse de instanță. În acest sens este de menționat că aplicarea acestor măsuri trebuie fie într-un mod care să asigure atât respectarea drepturilor minorului, cât și obiectivele educative și de reintegrare socială.

Concluzii

Reglementările privind minoritatea în Codul penal român sunt concepute pentru a reflecta sensibilitatea necesară în tratarea persoanelor minore implicate în fapte penale. Sistemul de justiție penală românesc pune accent pe reabilitare și reintegrare, recunoscând că minorii, datorită vârstei și dezvoltării lor, au nevoie de o abordare diferită față de adulți. Aceste reglementări urmăresc nu doar sancționarea comportamentului infracțional, ci și sprijinirea dezvoltării pozitive a minorilor, pentru a le oferi o șansă reală de a deveni membri productivi ai societății.

Codul penal român reglementează aspectele legate de minoritate printr-o serie de norme care definesc statutul juridic al minorilor și reglează responsabilitatea penală a acestora. Procesul penal pentru minori, reglementat de Codul de procedură penală, se desfășoară conform unor reguli speciale care țin cont de vârsta și gradul de dezvoltare al acestora. Aceste reguli sunt menite să protejeze drepturile minorilor și să asigure că sancțiunile aplicate sunt adecvate pentru vârsta și situația lor.

Codul penal român subliniază principiul interesului superior al copilului în toate procedurile legale. Acest principiu reflectă angajamentul sistemului de justiție penală de a proteja drepturile minorilor și de a asigura că orice măsură aplicată are în vedere bunăstarea și dezvoltarea pozitivă a acestora.

Articolul 37 litera b) din Convenția cu privire la drepturile copilului [5] prevede că arestarea, reținerea sau închisoarea unui copil se face în conformitate cu legea și se utilizează numai ca măsură de ultimă instanță și pentru cea mai scurtă perioadă de timp. Principiul de ultimă instanță este garantat și de alte norme internaționale, în special Regula 19 din Regulile de la Beijing [6] și Regula 2 din Regulile Havana [7]. Astfel, măsurile privative de libertate ar trebui aplicate minorilor odată ce s-a demonstrat și dovedit că măsurile neprivative de libertate sunt inadecvate într-un anumit caz și după o analiză atentă și aprofundată și ținându-se cont de principiile legalității și proporționalității pedepsei, precum și alte considerente relevante cazului.

Legislația penală joacă un rol crucial în gestionarea cazurilor de infracțiuni comise de minori, asigurând un sistem de justiție echitabil și adaptat la vârsta și stadiul de dezvoltare al acestora. Prin stabilirea unor măsuri educaționale și de reabilitare, protejarea drepturilor minorilor și aplicarea principiului interesului superior al copilului, Codul penal contribuie la reformarea și reintegrarea minorilor într-un mod care reflectă atât nevoile lor, cât și valorile societății.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al României (Legea nr. 135/2010), publicat în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010, disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/268195> (accesat la 12.04.2024).

2. Codul penal al României (Legea nr. 286/2009), publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/284363> (accesat la 20.03.2024).

3. Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 (republicată) privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicat în Monitorul Oficial nr. 159 din 5 martie 2014, disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>.

4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_roun (accesat la 21.04.2024).

5. Convenția cu privire la Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 Noiembrie 1989, disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf> (accesat la 21.04.2024).

6. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”) Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985, disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf> (accesat la 12.04.2024).

7. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990, disponibil: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf (accesat la 27.02.2024).

PROVOCĂRI NORMATIVE PRIVIND REÎNCADRAREA ÎN CETĂȚENIA LEGAL DOBÂNDITĂ

Ruslan DELEANU

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: avocatdeleanu@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-2561-8427>

Potrivit Declarației Universale a Drepturilor Omului, nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia. Procedura redobândirii sau acordării cetățeniei române persoanelor care au pierdut cetățenia din motive neimputabile lor sau cărora cetățenia le-a fost ridicată fără voia lor, precum și descendenților acestora, până la gradul III inclusiv (ca urmare a pierderilor teritoriale suferite de România în perioada celui de-al doilea război mondial, precum și descendenții acestora), este reglementată de Legea cetățeniei române 21/1991. Ministerul Justiției din România, începând cu luna februarie 2024, a supus dezbaterii publice un proiect de lege privind modificarea legii cetățeniei române 21/1991, prin care se intenționează să se schimbe condițiile de acordare a cetățeniei române, și anume: introducerea condiției cunoașterii limbii române; posibilitatea prelungirii termenului de soluționare a cererilor de cetățenie; impunerea unui standard probatoriu obligatoriu pentru documentele oficiale emise de autoritățile altor state.

Cuvinte-cheie: cetățenie, redobândire, acordare, descendenți, propuneri de modificare, standard probatoriu.

REGULATORY CHALLENGES FOR THE RE-ENTRY INTO CITIZENSHIP LEGALLY ACQUIRED

According to the Universal Declaration of Human Rights, no one can be arbitrarily deprived of his citizenship, nor of the right to change his citizenship. The procedure for reacquiring or granting Romanian citizenship to persons who lost their citizenship for reasons not attributable to them or whose citizenship was revoked against their will, as well as to their descendants, up to the III degree inclusive (as a result of the territorial losses suffered by Romania during the - the Second World War, as well as their descendants), is regulated by the Romanian Citizenship Law 21/1991. The Romanian Ministry of Justice, starting from February 2024, submitted to public debate a draft law on the amendment of the Romanian citizenship law 21/1991, which intends to change the conditions for granting Romanian citizenship, namely: the introduction of the condition of knowledge of the Romanian language; the possibility of extending the deadline for settling citizenship applications; imposing a mandatory evidentiary standard for official documents issued by the authorities of other states.

Keywords: citizenship, reacquisition, granting, descendants, proposals for modification, evidentiary standard.

DÉFIS RÉGLEMENTAIRES POUR LA RÉINTÉGRATION DANS LA CITOYENNETÉ LÉGALEMENT ACQUISE

Selon la Déclaration universelle des droits de l'homme, nul ne peut être arbitrairement privé de sa nationalité ni du droit de changer de nationalité. La procédure de récupération ou d'octroi de la citoyenneté roumaine aux personnes qui ont perdu leur citoyenneté pour des raisons indépendantes de leur volonté ou dont la citoyenneté leur a été retirée sans

leur volonté, ainsi qu'à leurs descendants jusqu'au troisième degré inclus (à la suite des pertes territoriales subies par la Roumanie pendant la Seconde Guerre mondiale, et à leurs descendants), est régie par la loi sur la citoyenneté roumaine 21/1991. Le ministère roumain de la Justice a, en février 2024, soumis au débat public un projet de loi sur l'amendement de la loi sur la citoyenneté roumaine 21/1991, qui vise à modifier les conditions d'octroi de la citoyenneté roumaine, à savoir: l'introduction de la condition de connaissance de la langue roumaine; la possibilité de prolonger le délai de traitement des demandes de citoyenneté; l'imposition d'une norme de preuve obligatoire pour les documents officiels délivrés par les autorités d'autres États.

Mots-clés: citoyenneté, réacquisition, octroi, descendance, propositions de modification, norme de preuve.

НОРМАТИВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ, СВЯЗАННЫЕ С ВОССТАНОВЛЕНИЕМ ЗАКОННО ПРИОБРЕТЕННОГО ГРАЖДАНСТВА

Согласно Всеобщей Декларации прав человека, никто не может быть произвольно лишен своего гражданства или права изменить свое гражданство. Порядок восстановления или предоставления румынского гражданства лицам, утратившим гражданство по независящим от их воли причинам или лишенным гражданства против их воли, а также их потомкам до третьей степени включительно (в результате территориальных потерь Румынии во время Второй мировой войны, а также их потомки), регулируемые Законом о гражданстве Румынии 21/1991. Министерство юстиции Румынии, начиная с февраля 2024 года, вынесло на общественное обсуждение проект закона о внесении поправок в Закон о румынском гражданстве 21/1991, который намерен изменить условия предоставления румынского гражданства, а именно: введение условия знания румынского языка; возможность продления срока рассмотрения заявлений на получение гражданства; введение обязательного стандарта доказывания для официальных документов, выданных властями других государств.

Ключевые слова: гражданство, повторное приобретение, предоставление, потомки, предложения по изменению, стандарт доказывания.

Introducere

Doctrina constituțională definește cetățenia ca fiind acea calitate a persoanei fizice, ce exprimă legătură politico-juridică permanentă, nelimitată în timp și spațiu dintre persoana fizică și statul respectiv, atribuind plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și legi [10, p. 49].

Cetățenia se dobândește fie de drept, fie ca efect al unui act juridic. Iar cetățenia „de drept” are la baza două principii unanim recunoscute: a) dreptul sângelui (*jus sanguinis*) și b) dreptul locului (*jus soli*) [1, p. 174]. Ambele principii se încadrează în modalitatea dobândirii cetățeniei prin naștere. Astfel, în baza principiului *jus sanguinis*, copiii ai căroro ambii sau unul dintre părinți posedă, la momentul nașterii copiilor, cetățenia statului respectiv, dobândește cetățenia aceluși stat. De menționat ca în cazul dat locul nașterii

nu influențează asupra cetățeniei, deoarece calitatea părinților se păstrează în timp și spațiu.

Metodologia de cercetare

În cadrul acestei cercetări am efectuat analiza argumentată a unor propuneri de lege-ferendae la Legea cetățeniei române 21/1991. De asemenea, am recurs la metoda logică și analitică în identificarea avantajelor și dezavantajelor modificărilor propuse. O altă parte importantă a acestui studiu este guvernat de metoda sintetică, care ne oferă posibilitatea identificării impactului asupra dreptului de redobândire a cetățeniei române.

Expunerea conținutului de bază

Potrivit Declarației Universale a Drepturilor Omului: „*Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-si schimba*

„cetățenia” [7, art.15 alin.2)]. Problema care se pune în cazul cetățeniilor romani și urmașii lor, care după ocuparea la 28 iunie 1940 și reocuparea la 27 august 1944 a Basarabiei, este că cetățenii români și urmașii lor, nici nu au renunțat la cetățenia română și nici statul român nu le-a retras cetățenie română. Aceste persoane și urmașii lor, inclusiv și cei deportați au fost lipsiți abuziv și ilegal de calitatea naturală de cetățeni [2, p. 383].

Carta de la Paris pentru o nouă Europă, din 21 noiembrie 1990, ratificată de către Parlamentul României și al Republicii Moldova stabilește principiul unității naționale, implicit a celei române, în calitate de garant al păcii în Europa națiunilor unite. Prin Declarația privind Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele acestuia pentru România din 24.06.1991, Parlamentul României “a condamnat acest pact ca fiind *ab initio* nul și neavenit” [8, p.109]. Rezultă, deci, ca Statele afectate de acest Pact trebuie să revină în starea juridică de până la semnarea și punerea lui în acțiune (28 iunie 1940).

Ministerul Justiției din România, începând cu luna februarie 2024, a supus dezbaterii publice un proiect de lege privind modificarea legii cetățeniei române 21/199, prin care se intenționează să se schimbe condițiile de acordare a cetățeniei române [13].

Printre modificările propuse și aflate în dezbateri publice se numără:

- Introducerea condiției cunoașterii limbii române.
- Posibilitatea prelungirii termenului de soluționare a cererilor de cetățenie, astfel încât Comisia să aibă timp să facă demersuri pentru stabilirea autenticității unor înscrisuri (în prezent, termenul este de cinci luni).
- Garantarea identității unui solicitant prin introducerea biometriei în procesul dobândirii la cerere a cetățeniei (au existat situații când la depunerea jurământului s-au prezentat alte persoane decât cele care au solicitat cetățenia).

- Impunerea unui standard probatoriu obligatoriu pentru documentele oficiale emise de autoritățile ale altor state, astfel încât dovada îndeplinirii condițiilor legale urmând să fie făcută cu acte de stare civilă sau extrase din registre de stare civilă, apostile, eliberate cu cel mult doi ani anterior înregistrării cererii, astfel încât acestea să cuprindă elemente de siguranță suplimentare [14].

Este pentru prima oară în legislația României, după Revoluția din 1989, când se prevede în mod expres faptul că îndeplinirea condițiilor de redobândire a cetățeniei române nu conferă un drept solicitanților conform art.4 alin.2 din legea 21/1991, acest antagonism fiind în totală contradicție cu doctrina statului român în materie de cetățenie de după anul 1989.

Această propunere de modificare a articolului 4 alineatul 2 din legea 21/1991 vine în contradicție cu dispozițiile articolului 5 din Constituția României [3] cât și cu dispozițiile articolului 4 alineatul 1 litera c) din legea 21/1991, precum și cu preambulul O.U.G. 5/2010 [12] (preambul care reprezintă unul dintre motivele principale pentru care a fost înființată Autoritatea Națională pentru Cetățenie) în care se menționează faptul că: «Luând în considerare obligația pozitivă de a asigura caracterul efectiv, *neiluzoriu* al drepturilor conferite de lege, obligație instituită de Convenția Europeană a Drepturilor Omului” [5].

Este evident că redobândirea cetățeniei române astfel cum a fost definită de legiuitorul român prin legea 21/1991, reprezintă un drept fundamental și nu o simplă vocație pentru toți etnicii români din Republica Moldova și Ucraina, care demonstrează că îndeplinesc condițiile cumulative ale legii cetățeniei române, fiind un act de reparație istorică față de persoanele care au pierdut cetățenie română din motive neimputabile lor, motiv pentru care a fost instituită o variantă simplificată - redobândirea cetățeniei române - tocmai pe acest considerent al pierderii cetățeniei române fără voia foștilor cetățeni români fapt consacrat prin art.11 alin.1 din legea 21/1991:

“Persoanele care au fost cetățeni români, dar au pierdut cetățenie română din motive neimputabile lor sau cărora aceasta cetățenie le-a fost ridicată fără voia lor, precum și descendenții acestora până la gradul III, la cerere, pot redobândi sau li se poate acorda cetățenie română, cu posibilitatea păstrării cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țara sau cu menținerea acestuia în străinătate, dacă îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. b), c) și e)” [9]. Spre deosebire de acordarea cetățeniei române conform articolului 8 din legea 21/1991 - prin naturalizare, redobândirea cetățeniei române reprezintă un drept fundamental al solicitanților care au vocație la redobândirea cetățeniei române și care demonstrează că întrunesc condițiile legale pentru redobândirea cetățeniei române.

Astfel, pentru redobândirea cetățeniei române în temeiul art.11 din legea nr.21/1991, legiuitorul a prevăzut, alături de împlinirea vârstei de 18 ani, condiția comportamentului de loialitate față de statul român (art.8 alin.1 lit. b) din lege) - “dovedește, prin comportament, acțiuni și atitudine, loialitate față de statul român, nu întreprinde sau sprijină acțiuni împotriva ordinii de drept sau a securității naționale și declara că nici în trecut nu a întreprins asemenea acțiuni” și cea a bunei comportări a solicitantului (art.8 alin.1 lit. e) din lege) - “este cunoscut cu o bună comportare și nu a fost condamnat în țară sau în străinătate pentru o infracțiune care îl face nedemn de a fi cetățean român”. Aceste condiții trebuie îndeplinite pentru oricare dintre cazurile de acordare a cetățeniei române, fiind astfel inerente procesului de dobândire a cetățeniei române.

În al doilea rând, redobândirea cetățeniei române ca instituție politico-juridică reprezintă un drept fundamental și nu o vocație, întrucât:

a) În spiritul principiilor universale, unanim recunoscute ce stau la baza dobândirii cetățeniei, urmașii cetățeniilor români, lipsiți în mod abuziv de cetățenie, au dobândit cetățenie română prin faptul

nașteri, al dreptului de sânge. De la această calitate nu s-au dezis prin renunțare și nici statul român nu le-a retras-o. Deci, *de facto*, sunt cetățeni români, dar nu au acte doveditoare pe care statul român este obligat să ni le perfecteze.

b) Urmașii cetățeniilor români, inclusiv cei reveniți din exil, deportări, lipsiți în mod abuziv de cetățenie, locuiesc în mod legal și obișnuit pe teritoriul Națiunii Române, actualmente Republica Moldova, au dobândit cetățenia și în baza principiului locului (*jus soli*), cu toate consecințele legale și legitime.

Deși legea 21/1991 reglementează modurile de dobândire a cetățeniei române prin articolul 4 alineatul 1 [9] și condițiile cumulative care trebuie întrunite de un cetățean străin pentru a fi eligibil în vederea obținerii cetățeniei române, propunerea Ministerului Justiției de a modifica articolul 4 alin.2 din legea 21/1991: “Dispozițiile prezentei legi nu conferă cetățeniilor străini sau persoanelor fără cetățenie un drept la dobândirea cetățeniei române prin acordare la cerere.” va transforma instituția redobândirii cetățeniei române într-un drept iluzoriu, lăsând loc pentru membrii Comisiei pentru Cetățenie de a decide, în mod arbitrar, subiectiv, cui acorda cetățenia română, iar cei îndreptățiți nu se vor mai putea adresa instanței pentru a le fi recunoscut dreptul de a dobândi cetățenia română în termenele și condițiile legale. Aceasta propunere de modificare a legii 21/1991 încalcă flagrant dispozițiile art. 9 din Convenția Europeană asupra Cetățeniei care stipulează în mod expres: “Fiecare stat parte va facilita, pentru cazurile și în condițiile prevăzute de dreptul sau intern, redobândirea cetățeniei de către persoanele care o aveau ... [9]”.

În acest sens, inclusiv Institutul de Istorie “George Barițiu” din Cluj Napoca, a reiterat același punct de vedere, subliniind faptul că redobândirea cetățeniei române reprezintă un drept și nu o simplă vocație: “O dată cu ratificarea, prin decretul regal

din 1918, a actelor de unire, toți locuitorii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei au devenit, de fapt, cetățeni români și solicitările locuitorilor care s-au născut până la 01.12.1918 sau succesorii acestora sunt îndreptățiți să redobândească cetățenia română în conformitate cu legea 21/1991 privind cetățenia română, înlăturând-se o nedreptate făcută acestora [9]”.

Aceasta propunere de modificare a articolului 4 alineatul 2 din legea 21/1991 vine în contradicție cu dispozițiile articolului 5 din Constituția României [3] cât și cu dispozițiile articolului 4 alineatul 1 litera c) din legea 21/1991 precum și cu preambulul O.U.G. 5/2010 (preambul care reprezintă unul dintre motivele principale pentru care a fost înființată Autoritatea Națională pentru Cetățenie) în care se menționează faptul ca: *“Luând în considerare obligația pozitivă de a asigura caracterul efectiv, neiluzoriu al drepturilor conferite de lege, obligație instituită de Convenția Europeană a drepturilor Omului”* [12].

Modificarea propusă a fi adusă prin introducerea articolului 15¹ alin. 6 care prevede un termen de analizare a dosarelor de redobândire a cetățeniei române de cel mult doi ani de zile, în condițiile în care, în prezent, conform articolului 16 alineatul 2 litera c) din lege avem un termen de cinci luni de zile (în practica un dosar fiind analizat în 3 sau 4 ani) crește termenul de analiză al dosarelor de 5 ori, termen la care se adaugă și un alt termen, intitulat “rezonabil” însă nedefinit, nedeterminat, conform articolului 15¹ alineatul 7 (articol propus a fi adăugat prin proiectul de lege), în care se pot face verificări cu privire la autenticitatea înscrisurilor. În privința acestei modificări ce se dorește a fi adusă legii cetățeniei române, fostul președinte al Autorității Naționale pentru Cetățenie, Andrei Tinu și-a exprimat punctul de vedere: *“aplicații vor putea primi un răspuns în cinci sau șase ani, dacă nu chiar mai mult”* [14] - în sensul ca cererile petenților vor putea fi analizate, în cel

mai bun caz, în 5 sau 6 ani dacă ar intra în vigoare noul proiect de lege.

Creșterea de circa 5 ori a termenului de soluționare a dosarelor reprezintă un afront adus legii cetățeniei române, legiuitorul modificând constant aceasta lege tocmai pentru ca dosarele să fie soluționate cu celeritate, respectiv cu respectarea unui termen rezonabil prevăzut de articolele 9 și 10 din Convenția Europeană Asupra Cetățeniei [5]. De asemenea, această creștere a termenului de analiză al dosarelor încalcă și practica constantă a instanțelor de judecată care a stabilit ca un termen de 6 luni ca fiind rezonabil pentru analiza dosarelor privind redobândirea cetățeniei române.

În preambulul Ordonanței de urgență nr. 5/2010 privind înființarea, organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Cetățenie sunt precizate în mod expres motivele adoptării acesteia, din lecturarea acestora rezultând fără echivoc faptul ca termenul de 5 luni de zile în care trebuie analizat dosarul, este unul imperativ: “Având în vedere obligația Comisiei pentru cetățenie de a respecta termenele legale pentru soluționarea cererilor în materie de cetățenie...”, ținând cont de necesitatea creării cât mai rapide a instrumentelor legale prin care Comisia pentru Cetățenie să poată soluționa în termenul de 5 luni prevăzut expres în legea cetățeniei române nr. 21/1991”. [12]

Ținând cont de faptul că, în ultimii trei ani, ritmul de soluționare a cererilor de redobândire a cetățeniei române a fost de aproximativ trei ori mai mare decât al cererilor înregistrate nu considerăm oportună și nici justificată majorarea de cinci ori a termenului legal de analizare/soluționare a cererilor de redobândire a cetățeniei române.

În ceea ce privește prevederile privind adăugarea articolului 15¹ alineatul 4 - cunoașterea limbii române la nivelul B1 al Cadrului European comun de referință pentru limbi - implementarea acestei prevederi anulează practic rațiunea existenței articolului 11 din legea cetățeniei române - ca măsură repara-

torie pentru toți românii care au pierdut cetățenia română ca urmare a ocupației sovietice începută cu al doilea război mondial în teritoriile pierdute de România.

Această propunere nu ține cont de faptul că cetățenii Republicii Moldova au ca limbă oficială/maternală - limba *română* pe care o folosesc în toate aspectele vieții cotidiene. Din punct de vedere istoric, se cuvine menționat faptul ca aceștia au păstrat limba română în contextul unei presiuni teribile de deznaționalizare folosit de imperiul țarist și sovietic în Basarabia.

În privința etnicilor români din Ucraina, atragem atenția asupra faptului că, generația oamenilor de peste 50 de ani din Ucraina, regiunea Cernăuți, care au urmat școală în limba română, au scris, pe parcursul tuturor anilor petrecuți în școală în limba română cu caractere chirilice. Niciunul dintre ei nu știe să scrie corect gramatical sau ortografic în limba română cu caractere latine. În ceea ce privește generația persoanelor tinere, mulți dintre aceștia nici măcar nu au mai avut aceasta ocazie, deoarece numărul școlilor cu predare în limba romana s-a diminuat drastic, iar începând cu acest an, 2024, în toate școlile din Ucraina, învățământul în limba maternă este permis în clasele primare, dar și acolo orele de limba ucraineană sunt mult mai multe decât de limba română. Copiii nu reușesc să învețe bine limba maternă. Apoi, din clasa a V-a până în clasa a XII-a sunt introduse cote lingvistice: tot mai multe discipline învățate în limba ucraineană obligatoriu (nu la alegere, după cum era normal) și tot mai puține în limba maternă. Elevul ajunge în clasa a XII-a, practic, învățând foarte puține discipline în limba română. El nu va mai cunoaște limba maternă literară și va fi, de fapt, asimilat, în pofida angajamentelor legislative aduse de către Ucraina.

Pe lângă aceștia mai există etnici români care s-au născut în străinătate în zone în care nu au folosit deloc limba română, dar ai căror bunici sau părinți

au emigrat în timpul regimului comunist din România - aceasta înseamnă ca tuturor acestora li se neaga dreptul de a redobândi cetățenia română din cauza faptului ca nu cunosc limba română la un nivel atât de avansat.

Introducerea unei cerințe de cunoaștere a limbii române e la nivelul B1 conduce la discriminarea celor care, din motive istorice, sociale sau personale, nu au avut acces sau oportunitatea de a învăța limba la acest nivel. Este important să se asigure că legile privind cetățenia sunt în concordanță cu *principiile egalității și nediscriminării*, în conformitate cu articolul 7 din Declarația Universală a Drepturilor Omului [7].

Conform articolului 15 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, fiecare persoană are *dreptul la o naționalitate*. Modificarea propusă încalcă în mod flagrant acest drept pentru cei care nu pot îndeplini cerința lingvistică la un nivel atât de avansat, din motive neimputabile.

Prin această propunere *se încalcă principiul proporționalității măsurilor* - orice restricție impusă în procesul de redobândire a cetățeniei trebuie să fie proporțională cu scopul urmărit. Or, nu există niciun studiu evaluator care să verifice dacă cerința lingvistică servește un interes public legitim ori dacă există alte modalități, mai puțin restrictive, pentru a atinge același obiectiv.

De asemenea, *se încalcă dreptul la identitate și apartenență*. Cetățenia reprezintă mai mult decât un statut legal, este legată de sentimentul de identitate și apartenență la o comunitate. Cerința de cunoaștere a limbii române la un nivel avansat nu ar trebui să stea în calea reînnoirii acestei legături pentru descendenții cetățenilor români întrucât ar echivala cu o nouă abandonare a acestora de către statul român.

Prin această propunere *se neagă principiile solidarității și incluziunii*. Modificarea propusă va trimite un mesaj negativ comunităților de români din diaspora și descendenților acestora, sugerând ca sunt

valorizați mai puțin dacă nu îndeplinesc anumite criterii lingvistice la un nivel avansat. Promovarea unei politici de cetățenie bazată pe principii de incluziune și solidaritate este esențială pentru a menține legătura puternică între România și românii din Republica Moldova și Ucraina.

Prin articolul 1 alin. 1) din legea 299/2007 privind sprijinul acordat românilor de pretutindeni [11], legiuitorul, atunci când a definit categoria românilor de pretutindeni a inclus persoanele care își asumă liber identitatea cultural românească, persoanele de origine română, și cele aparținând filonului lingvistic și cultural românesc, *nefiind condiționați de o cunoaștere avansată a limbii române*. În consecință, capacitatea de a petiționa și de a redobândi cetățenia română, nu este condiționată de nivelul la care etnicii români stăpânesc limba română.

Prin folosirea acestui pretext - de a cunoaște limba română a la nivel B1 este restricționat dreptul natural și constituțional (articolul 7 din Constituția României) ale etnicilor români din fostele teritorii care au aparținut, la un moment dat, de statul român. Cerința în ceea ce privește folosirea limbii române la un nivel avansat nu este prevăzută în legislația privind redobândirea cetățeniei nici de către Republica Moldova și nici de către statul Israel. În cazul statului Israel, legea acestora permite oricărui etnic israelian dreptul de a reveni în țară, recunoscând-i dreptul de a solicita și obține cetățenia israeliană atât pentru titular cât și pentru soț sau soție, copii, nepoții și soții/soțiile acestora.

În plus, proiectul de lege impune necesitatea demonstrării cunoașterii limbii române ca o condiție de îndeplinit pentru depunerea dosarului de redobândire a cetățeniei române, și nu ca o condiție pentru redobândirea cetățeniei române, astfel cum este stipulat pentru ceilalți solicitanți, măsură care va duce, de fapt, de la momentul aprobării proiectului de lege, la blocarea depunerii cererilor de redobândire a cetățeniei române în temeiul art. 11 din legea 21/1991 până la operaționalizarea instituțiilor de atestare.

Propunerea de modificare legislativă nu prevede actele cu care se face dovada dreptului la dobândirea/redobândirea/renunțarea la cetățenia română fiind propus ca articolul 16 alineatul 4 din Legea cetățeniei române să prevadă faptul că lista acestor acte urmează a se aproba și afișa pe site-ul Autorității Naționale pentru Cetățenie de către Președintele Autorității Naționale pentru Cetățenie, respectiv publica în Monitorul Oficial. Acest fapt contravine declarației dată de către Ministrul Justiției, Alina – Ștefania Gorghiu care a afirmat ca acest proiect de modificare a legii cetățeniei române este necesar pentru a se putea asigura un cadru simplu, transparent și predictibil. Dar cum se poate realiza un cadru transparent și predictibil atunci când, în proiectul de modificare a legii 21/1991 nu apar menționate tocmai care sunt actele cu care se va putea face dovada dreptului la dobândirea/redobândirea/renunțarea la cetățenia română, pentru a putea fi dezbătut public (transparent) acest aspect și a nu lăsa fiecărui Președinte al Autorității pentru Cetățenie să schimbe, după cum crede, lista actelor doveditoare. Ar fi predictibil dacă s-ar menționa în proiectul de modificare a legii cetățeniei române actele cu care se poate face dovada dreptului la dobândirea/redobândirea/renunțarea la cetățenia română.

În ceea ce privește propunerea inserării art. 16 alin. (3) conform căruia, la înregistrarea dosarelor de redobândire a cetățeniei române să se accepte doar *extrase din registrele de stare civilă apostolate, emise cu cel mult 2 ani de zile anterior înregistrării dosarului de redobândire a cetățeniei române* - această dispoziție de a stabili o interdicție la depunerea dosarului dacă actele au o vechime mai mare de doi ani este abuzivă, nelegală, neconstituțională și excede oricărei norme legale în vigoare. Prin aceasta se încalcă și dispozițiile articolul 3 din Convenția încheiată la Haga în data de 05.10.1961 privind suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine [6], articol care prevede faptul că *“Singura formalitate care ar putea fi cerută pentru a atesta veracitatea semnăturii, calitatea*

in care a acționat semnatarul actului sau, după caz, identitatea sigiliului sau a stampilei de pe acest act, este aplicarea apostilei definite la articolul 4, eliberată de către autoritatea competentă a statului din care emană documentul.” Nicăieri în această convenție nu este prevăzută o limita în timp a valabilității apostilei aplicate pe aceste acte.

Referitor la modificările propuse a fi aduse articolului 13 alin.3 din legea cetățeniei române, conform cărora petenții care optează pentru menținerea domiciliului în străinătate trebuie să depună cererile de redobândire a cetățeniei române la consulatele României din străinătate, iar cei care optează pentru stabilirea domiciliului în România pot depune cererile doar la sediul Autorității Naționale pentru Cetățenie din București sau la birourile teritoriale din Galați, Iași sau Suceava. *Această prevedere propusă încalcă dreptul etnicilor români din regiunea Cernăuți, regiunea Herta și fostele județe Cetatea Albă și Ismail (care în prezent fac parte din teritoriul Ucrainei) de a solicita redobândirea cetățeniei române deoarece, de peste 2 ani, secțiile consulare ale României din Ucraina nu funcționează din cauza războiului, deci aceștia nu ar putea depune cereri de redobândire a cetățeniei române cu menținerea domiciliului în străinătate la Autoritatea Națională pentru Cetățenie conform prevederilor propuse prin proiectul de lege, încălcându-se astfel dreptul fundamental de a solicita cetățenia română, drept prevăzut de articolul 5 din Constituția României. Legea ar trebui să permită în continuare, așa cum se întâmplă în prezent, ca petenții să poată depune cereri de redobândire a cetățeniei române atât la sediul Autorității Naționale pentru Cetățenie, la birourile teritoriale din România cât și la oficiile consulare ale României din străinătate, indiferent de opțiunea stabilirii domiciliului în România sau în străinătate. Mai mult decât atât, această dispoziție propusă discriminează petenții în funcție de opțiunea selectată - stabilirea domiciliului în România sau menținerea domiciliului în străinătate, acestora fiindu-le îngrădita*

exercitarea dreptului de a dobândi cetățenia română, drept consfințit prin articolul 5 din Constituția României [3] cu atât mai mult cu cât, în prezent, aceștia au posibilitatea, pe parcursul analizării cererii și pana la soluționarea acesteia prin Ordin al Președintelui Autorității Naționale pentru Cetățenie, să-și schimbe opțiunea domiciliului - stabilirea în România sau menținerea domiciliului în străinătate.

Având în vedere faptul că 99% dintre solicitanți au domiciliul în străinătate, acest fapt va bloca practic depunerea dosarelor în condițiile propuse prin noul proiect de lege.

Modificarea propusă a fi adusă articolului 20 alin.4 din legea 21/1991 referitor la faptul că *jurământul de credință nu poate fi depus după expirarea termenelor (de 6 luni pentru depunerea jurământului cu posibilitatea prelungirii o singură dată, cu încă 6 luni) în nici o împrejurare și indiferent de motivul invocat* nu ține cont de cazurile fortuite și de forța majoră, situații în care petenții s-ar afla într-o imposibilitate obiectivă de prezentare. Bărbații etnici români din Ucraina nu vor mai avea nici o șansă la redobândirea cetățeniei române, deoarece secțiile consulare ale României din Ucraina sunt închise de la începutul războiului, iar în România nu pot veni pentru a putea depune jurământul deoarece este interzisă ieșirea din Ucraina a bărbaților cu vârsta cuprinsă între 18 și 60 de ani.

Această imposibilitate de prezentare poate avea legătură cu cazuri fortuite cum ar fi: starea medicală în care se pot afla petenții la un moment dat (accidente, sarcina, intervenții chirurgicale, etc.) dar și situații de forța majoră pe care aceștia nu le pot depăși, cum ar fi războiul, pandemia în timpul căreia restricțiile de deplasare au fost stricte, iar instanțele de judecată au obligat Autoritatea Națională pentru Cetățenie din România să înregistreze sute de dosare, în condițiile în care Autoritatea Națională pentru Cetățenie nu a considerat pandemia un caz temeinic justificat pentru înregistrarea dosarelor prin reprezentant.

Unul dintre argumentele folosite de către Ministerul Justiției pentru modificarea legii cetățeniei române este analiza comparativă a legislației europene în materie de cetățenie. În opinia subsemnatului, tendința anumitor țări europene în sensul înăsprii legislației privind redobândirea cetățeniei de către etnicii lor sau foștii lor cetățeni, nu ar trebui să servească drept model pentru națiunea română, deoarece nu au o istorie comparabilă cu cea pe care o are România, care a pierdut Basarabia în urma Pactului Ribbentrop-Molotov. România și Basarabia au aceeași cultura, istorie, aceeași limbă oficială - limba română, toate acestea justificând păstrarea unei legislații favorabile redobândirii cetățeniei române, într-o varianta simplificată, de către cei îndreptățiți, ca o măsură de reparație istorică.

Concluzii

În concluzie, opinez în sensul că noul proiect de modificare a legii cetățeniei române ar fi trebuit să pună accentul pe necesitatea de a menține legislația privind redobândirea cetățeniei române accesibilă și echitabilă, respectând în același timp drepturile fundamentale ale persoanelor și principiile Convenției Europene asupra Cetățeniei și a Convenției Europene a Drepturilor Omului. Este crucial să se găsească un echilibru între integritatea procesului de acordare a cetățeniei și asigurarea că acesta rămâne deschis și just pentru toți cei care au un drept legitim de a o solicita.

Referințe bibliografice

1. BADESCU, Mihai. *Drept Constituțional și Instituții Politice*. București: Editura Hamangiu, 2023.
2. CARP, Simion, CARP, Elena. Normele juridice discriminatorii – trăsătură a regimurilor totalitare și de ocupație. În: *Conferința științifico-practică „Criminalitatea politică: reflecții istorico-juridice, manifestări și consecințe”*. Chișinău: 06 ianuarie 2015.

3. Constituția României adoptată la 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 și a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991.

4. Constituția României. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Convenția europeană a drepturilor omului. Editura: Meteor Press, 2019. 144 p. ISBN: 9789737288691.

5. BÎRSAN, Corneliu. *Convenția europeană a drepturilor omului: Drepturi și libertăți*. București: Editura C.H. Beck, 2005. 1273 p. ISBN 9736555739.

6. Convenția din 5 octombrie 1961 cu privire la suprimarea cerinței supra legalizării actelor oficiale străine. (încheiată la 5 octombrie 1961). În: *Monitorul Oficial*, nr. 408, din 26 august 1999.

7. Declarația Universală a Drepturilor Omului. București: Editura Cartdidact, 2015. ISBN 2000004458157.

8. DIACON, V. *Reîntregirea. Basarabia, Bucovina și Insula Șerpilor în dezbateri ale Parlamentului României*. Iași: Unirea, 1992. 252 p.

9. Legea cetățeniei române nr. 21 din 1 martie 1991 (republicată). În: *Monitorul Oficial*, nr. 576, din 13 august 2010.

10. MURARU, I. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Actami, 1997, p. 49.

11. Legea privind sprijinul acordat românilor de pretendenți nr. 299 din 13 noiembrie 2007 (republicată). În: *Monitorul Oficial*, nr. 261, din 22 aprilie 2009.

12. Ordonanță de urgență nr. 5 din 5 februarie 2010 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Cetățenie. În: *Monitorul Oficial*, nr. 93, din 10 februarie 2010.

Resurse web:

13. Proiect de Lege pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei române nr. 21/1991.

<https://www.just.ro/> (accesat - 23.10.2024).

14. TINU, Andrei. *Noul proiect de lege al cetățeniei este o noua nedreptate istorică*. https://www.stiripesurse.ro/andrei-tinu-noul-proiect-de-lege-al-cetateniei-este-o-noua-nedreptate-istorica_3257439.html (accesat - 23.10.2024).

INSTITUȚIA ÎMBOGĂȚIRII NEJUSTIFICATE DIN PERSPECTIVA DISTINGERII ÎNTRE ÎMBOGĂȚIRE ILICITĂ ȘI UZUCAPIUNE

Grigore ARDELEAN

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: ardeleangrigore@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-5203-358X>

Dobândirea bunurilor cu orice titlu, întotdeauna a fost o temă aprinsă de discuții în materia dreptului civil, chestiune care a preocupat constant atât doctrina, cât și practica aplicării legislației în domeniu. Mai cu seamă, discuțiile s-au intensificat de fiecare dată atunci când se puneau problema temeiului juridic al creșterii patrimoniului unei persoane. De aceea, pe lângă metodele de dobândire ilicită a patrimoniului, legislația civilă a avansat și problematica îmbogățirii nejustificate care, de-a lungul timpului a fost reglementată cu un volum de norme în creștere. Deci, după modernizarea Codului civil moldav, în vigoare din 1 martie 2019, instituției numite îmbogățire nejustificată i s-a consacrat un volum mai mare de norme, acestea fiind destinate tălmăcirii în detaliu a esenței și regulilor ei de aplicare.

Cuvinte-cheie: proprietate, îmbogățire nejustificată, îmbogățire ilicită, uzucapiune, acțiune civilă, instituție a dreptului, ramură a dreptului.

THE INSTITUTION OF UNJUSTIFIED ENRICHMENT FROM THE PERSPECTIVE OF THE DISTINCTION BETWEEN ILLEGAL ENRICHMENT AND USUCAPION

The acquisition of assets under any title has always been a heated topic of discussion in the field of civil law, a matter that has constantly concerned both the doctrine and the practice of applying legislation in the field. In particular, the discussions intensified every time when the question of the legal basis of the increase of a person's patrimony was raised. That is why, in addition to the methods of illegal acquisition of patrimony, the civil legislation has also advanced the issue of unjustified enrichment, which, over time, has been regulated with an increasing volume of rules. So, after the modernization of the Moldovan Civil Code, in force from March 1, 2019, the institution called unjust enrichment has been given a larger volume of enormities, these being intended for the detailed interpretation of its essence and rules of application.

Keywords: property, unjust enrichment, illicit enrichment, usucapion, civil action, institution of law, branch of law.

L'INSTITUTION DE L'ENRICHISSEMENT INJUSTIFIÉ DANS LA PERSPECTIVE DE LA DISTINCTION ENTRE ENRICHISSEMENT ILLÉGAL ET USUCAPION

L'acquisition d'actifs à quelque titre que ce soit a toujours été un sujet de discussion animé dans le domaine du droit civil, une question qui a constamment préoccupé tant la doctrine que la pratique d'application de la législation en la matière. En particulier, les discussions se sont intensifiées à chaque fois que la question de la base juridique de l'augmentation du patrimoine d'une personne a été soulevée. C'est pourquoi, outre les méthodes d'acquisition illicite du patrimoine, la législation civile a également avancé la question de l'enrichissement injustifié, qui, au fil du temps, a été

réglementée par un nombre croissant de règles. Ainsi, après la modernisation du Code civil moldave, entrée en vigueur le 1er mars 2019, l'institution appelée enrichissement sans cause s'est vu attribuer un plus grand volume d'énormités, celles-ci étant destinées à l'interprétation détaillée de son essence et de ses règles d'application.

Mots-clés: *propriété, enrichissement sans cause, enrichissement illicite, usucapion, action civile, institution du droit, branche du droit.*

ИНСТИТУТ НЕОБОСНОВАННОГО ОБОГАЩЕНИЯ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ НЕЗАКОННЫМ ОБОГАЩЕНИЕМ И УЗУКАПИЕЙ

Приобретение активов на любом праве всегда было горячей темой дискуссий в сфере гражданского права, вопросом, который постоянно касался как доктрины, так и практики применения законодательства в этой области. В частности, дискуссии обострялись каждый раз, когда поднимался вопрос о правовых основаниях увеличения имущества человека. Именно поэтому, помимо способов незаконного приобретения имущества, гражданское законодательство выдвинуло и вопрос о необоснованном обогащении, который, с течением времени, стал регулироваться все большим объемом норм. Так, после модернизации Гражданского кодекса Молдовы, вступившего в силу 1 марта 2019 года, институту под названием необоснованное обогащение был присвоен больший объем норм, предназначенных для детального толкования его сущности и правил применения.

Ключевые слова: *имущество, необоснованное обогащение, незаконное обогащение, узупакия, гражданский иск, институт права, отрасль права.*

Introducere

Din rațiuni firești, orice majorare a patrimoniului persoanei trebuie să aibă la bază o anumită cauză, în termeni juridici vorbind, un anumit mod de dobândire a dreptului de proprietate, fie cu titlul gratuit sau oneros - prin realizarea unei contraprestații. Prin urmare, orice altă cale de împrumut devine suspicioasă, contrazisă de societate sau calificată drept ilegală.

În asemenea împrejurări, creșterea patrimoniului persoanei fără ca aceasta să depună un anumit efort sau să fie gratificată, dreptul a calificat-o ca o faptă ilegală (îmbogățirea ilegală), iar în unele cazuri ca pe o faptă licită (îmbogățirea nejustificată), însă ambele contrazise de lege. Pe lângă acestea, dreptul mai recunoaște și alte instituții prin care persoana își poate majora patrimoniul, fără a fi gratificat sau fără a realiza o contraprestație, una din acestea fiind uzucapiunea pe lângă ocupațiune, accesione sau găsirea unui bun.

Astfel, scrierea articolului de față este determinată de necesitatea distingerii naturii juridice, a esenței și căilor de realizare a îmbogățirii nejustificate, a îmbogățirii ilicite și îmbogățirii prin uzucapiune. În privința celei din urmă expresii (îmbogățirea prin uzucapiune) nu suntem siguri de corectitudinea ei, în condițiile în care, în sensul legislației civile, îmbogățirea nu reprezintă o modalitate de dobândirea a dreptului de proprietate, deși în sens general, ar fi un efect al dobândirii bunurilor în proprietate cu valoare totală crescută.

Metodologia cercetării. În cadrul cercetării științifice se impun prin importanța și utilitatea lor teoretică recunoscută de veacuri, dintre acestea fiind utilizate cu preponderență: metoda analizei, metoda istorică, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda comparativă (în vederea comparării legislației Republicii Moldova cu cea a Statelor vecine pe segmentul reglementării duratei contractului de locațiune), precum și metoda empirică.

Conținutul de bază al cercetării

Pentru o mai bună consecutivitate, vom analiza pe rând fiecare instituție în parte, începând cu cea a îmbogățirii nejustificate.

Îmbogățire nejustificată, cunoscută în redacția Codului civil moldav de până la 1 martie 2019, sub denumirea de îmbogățire fără justă cauză, iar în doctrină sub denumirea de îmbogățire fără just temei, instituția avută în discuție, reprezintă un izvor de obligație ce constă în recepționarea unei prestații, ce mărește patrimoniul beneficiarului, fără a i se cuveni de drept, făcută din contul unei alte persoane ce nu avea o asemenea obligație. În calitate de exemple ale îmbogățirii nejustificate pot fi aduse situațiile în care croitorul confecționează și expediază un costum unei persoane din materia ce i-a fost pusă la dispoziție de către o altă persoană, în contul unei persoane au fost transferați bani care nu i se cuvin de drept, mecanizatorul a arat terenul agricol al proprietarului ce nu a comandat o asemenea lucrare, creditorul a primit o prestație mai mare decât cea prevăzută în contract, etc [6, p. 406].

Așadar, după cum spuneam, deși îmbogățirea nejustificată este o faptă licită (nu constituie un temei al atragerii răspunderii pentru această faptă), totuși este interzisă de lege, nu în sensul producerii ei, ci în considerentul menținerii acestei stări. Or, obligația celui îmbogățit nejustificat de a restitui bunul celui îndreptățit, se întemeiază pe ideea potrivit căreia, orice fenomen, eveniment, lucrare sau oricare alt rezultat de care se poate pricopsi omul, trebuie să fie precedat în totdeauna de o cauză, iar minima morală ar trebui să impună, ca orice sporire patrimonială, să fie justificată de un anumit efort din partea titularului sau un alt just titlu (donație, iertare de datorie, renunțarea la un drept în favoarea altuia cu titlu gratuit, etc.). Prin urmare, dacă dezechilibrul dintre două patrimonii nu se justifică printr-o rațiune juridică acceptabilă, vom conchide că un patrimoniu a crescut injust pe seama celui alt, iar dezechilibrul nu are o cauză juridic validă [8, p. 232].

Noțiune. Dacă o persoană obține o îmbogățire nejustificată (persoană îmbogățită) care se atribuie la dezavantajul suferit de o altă persoană (persoană dezavantajată), ea este obligată față de persoana dezavantajată să restituie îmbogățirea (art. 1979 CC).

Deși păstrează același concept general, îmbogățirea fără justă cauză era definită în redacția anterioară a Codului civil, în vigoare până la 1 martie 2019, altfel, părțile raportului juridic obligațional se numeau altfel, precum și erau enumerate expres modalitățile (căile) de îmbogățire chiar în textul noțiunii.

Deci, în temeiul fostului art. 1389 alin. 1, persoana care, fără temei legal sau contractual, a dobândit ceva (acceptant) ca urmare a executării unei prestații de către o altă persoană (prestator) sau a realizat în alt mod o economie din contul altuia este obligată să restituie acestei alte persoane ceea ce a primit sau a economisit.

Modalitățile (căile) îmbogățirii nejustificate

Cu toate că în redacția anterioară a Codului civil, se menționa expres căile de îmbogățire fără justă cauză, acestea fiind: dobândirea a ceva sau economisirea din contul altuia fără temei legal sau contractual, nu înseamnă că în noua redacție a Codului civil modernizat s-a renunțat la acestea. Dimpotrivă, sau diversificat prin detalierea lor, prin raportarea avantajului la dezavantaj, prin arătarea categoriilor de prestații ce duc la îmbogățire, definirea îmbogățirii și dezavantajului, dar și prin arătarea excepțiilor în materie.

Așadar, examinând cu atenție dispozițiile art. 1979-1993, observăm că îmbogățirea nejustificată se produce, în linii generale, tot pe două căi și anume:

- prin majorarea patrimoniului ca urmare a folosirii bunurilor altuia, păstrarea unui serviciu sau executarea unei lucrări în folosul său (art. 1984 alin. 1 CC); și
- prin realizarea unei economii din contul altuia.

Potrivit art. 1992 alin. 2 CC, economisire se consideră micșorarea bunurilor sau majorarea obligațiilor pe care persoana îmbogățită, în împrejurări specifice ei, le-ar fi suportat dacă nu obținea îmbogățirea.

În contextul dat, asupra unui moment avem de atras atenția și anume asupra circumstanței prevăzute la art. 1981 alin. 4 lit. a) din Codul civil. Cu alte cuvinte, prin norma arătată se menționează că îmbogățirea este nejustificată dacă persoana dezavantajată a oferit-o pentru un scop care nu este atins sau în considerarea unei așteptări care nu s-a realizat. Credem că aici legiuitorul trebuia să adauge excepția obligațiilor de mijloace care se consideră executate integral chiar și în cazul în care rezultatul pretins de creditor nu a fost obținut, în pofida faptului că debitorul a făcut uz de toată diligența, prudența și capacitățile sale profesionale pentru atingerea scopului obligației (ex. obligația avocatului este de a reprezenta făptuitorul în instanță, de a supraveghea respectarea drepturilor sale, dar nu scoaterea de sub învinuire, cu toate că acesta constituie scopul principal urmărit, tot astfel, obligația se consideră executată de către medic, dacă acesta a depus toată diligența în tratarea maladiei, cu toate că din anumite considerente obiective acest rezultat nu a fost posibil de obținut, etc.). Respectiv, în asemenea cazuri nu putem spune că avocatul care a pierdut procesul sau medicul care nu a reușit să trateze pacientul s-a îmbogățit nejustificat pentru că clientul nu a obținut scopul obținut, prin urmare nu ar trebui să restituie prețul serviciului prestat.

De altfel, potrivit art. 780 alin. 2 al Codului civil, debitorul unei obligații de mijloace este ținut să manifeste, la executarea obligației sale, prudența și diligența unei persoane rezonabile de aceeași calitate, pusă în aceleași circumstanțe.

Acestea fiind clarificate, principala obligație născută din îmbogățirea nejustificată, este cea de restituire a tot ce a primit sau economisit persoana fără just temei. Spunem principala, deoarece prin prestația

făcută față de altă persoană atunci când se intenționa a presta pentru altul, prestatorul poate pierde și alte bunuri decât cele transmise (fructul prestației) la care poate pretinde, precum și altele (cheltuieli de restituire a prestației) la care nu poate pretinde [6, p. 408].

Condițiile restituirii prestației (restituirea îmbogățirii)

Cu titlu de noutate în reglementarea domeniului restituirii prestației primite fără just temei care, de fapt, a dus la îmbogățirea nejustificată, evidențiem condițiile și regulile stabilite de legiuitor prin norme distincte în vederea restituirii îmbogățirii transmise (art. 1990 CC) și a restituirii îmbogățirii netransmise (1991 CC).

Așadar, în primul caz (a îmbogățirii transmise), persoana îmbogățită este obligată să restituie îmbogățirea prin transmiterea bunului persoanei dezavantajate. În loc de a transmite bunul, persoana îmbogățită poate alege să restituie îmbogățirea prin plata valorii bănești în folosul persoanei dezavantajate dacă transmiterea ar cauza persoanei îmbogățite un efort sau cheltuieli disproporționate. Dacă bunul a fost consumat, a pierit ori a fost pierdut, dacă bunul nu îi mai aparține sau dacă persoana îmbogățită este din alte motive în imposibilitate de a transmite bunul, persoana îmbogățită este obligată să restituie îmbogățirea prin plata valorii bănești în folosul persoanei dezavantajate. În cazul în care imposibilitatea se referă la o parte a bunului sau bunul este grevat cu drepturile unui terț, persoana dezavantajată poate alege între transmiterea valorii bănești a întregului bun sau transmiterea bunului în forma în care se află, la care se va adăuga valoarea bănească a părții care lipsește. Cu toate acestea, în măsura în care persoana îmbogățită a obținut un substitut, acel substitut va constitui îmbogățirea supusă restituirii:

a) dacă persoana îmbogățită este de bună-credință la momentul când a dispus de îmbogățirea inițială

sau când această îmbogățire a pierit și alege să restituie îmbogățirea pe calea transmiterii substitutului; sau

b) dacă persoana îmbogățită este de rea-credință la momentul când a dispus de îmbogățirea inițială sau când această îmbogățire a pierit și persoana dezavantajată alege să i se restituie îmbogățirea pe calea restituirii substitutului, cu condiția că această alegere nu este inechitabilă [2].

Persoana îmbogățită se consideră de bună-credință dacă ea nu cunoștea și nu trebuia, în mod rezonabil, să cunoască faptul că îmbogățirea a fost nejustificată sau putea deveni nejustificată.

În cazul îmbogățiri netransmisibili, când îmbogățirea constă din bunuri care nu pot fi transmise, din lucrări, servicii sau folosința unui bun, persoana îmbogățită este obligată să restituie îmbogățirea prin plata valorii bănești în folosul persoanei dezavantajate. Persoana îmbogățită nu este obligată să plătească mai mult decât economisirea pe care a realizat-o dacă nu și-a dat consimțământul la îmbogățire sau dacă a fost de bună-credință. Cu toate acestea, dacă îmbogățirea a fost obținută în temeiul unui contract care a stabilit un preț sau o valoare pentru îmbogățire, persoana îmbogățită este obligată să plătească cel puțin această sumă dacă contractul este lovit de nulitate pentru temeuri care nu au fost esențiale pentru stabilirea prețului.

Restituirea prestației nu va avea loc, respectiv, nu se va considera îmbogățire nejustificată, ci o îmbogățire în baza legii, dacă persoana a dobândit îmbogățirea prin uzucapiune, dobândirea de bună-credință, precum și în alte cazuri când, conform legii, ea are dreptul de a păstra îmbogățirea (art. 1981 alin. 3 CC).

Îmbogățirea ilicită versus îmbogățirea nejustificată

Potrivit art. 330² din CP [4], se consideră îmbogățire ilicită, deținerea de către o persoană cu

funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Dacă e să trecem la identificarea asemănărilor și diferențelor între îmbogățirea nejustificată și îmbogățirea ilicită, atunci trebuie să începem de la faptul că prima cade sub incidența legislației civile, iar ultima sub cea a legii penale.

Dacă îmbogățirea ilicită atrage răspunderea penală, atunci pentru tănuirea îmbogățirii, cel îmbogățit nu poate fi tras la răspundere contravențională sau penală, deși am propune responsabilizare, cel puțin contravențională, a celui care preia bunul ce nu i se cuvine, îl consumă sau întrebuițează fără a raporta despre confuzia făcută în favoarea s-a. Or, aici s-ar considera o însușire pe nedrept a bunului altuia așa cum se întâmplă și în cazul bunurilor pierdute, unde legislația civilă a României obligă gășitorul să restituie bunul găsit într-un anumit interval de timp, iar neîndeplinirea acestei obligații fiind pedepsită penal, chiar. De altfel, la art. 942 alin. 2 al Codului civil român [5] este prevăzută obligația gășitorului bunului ca, în termen de 10 zile, să-l restituie proprietarului ori, dacă acesta nu poate fi cunoscut, să-l predea organului de poliție din localitatea în care a fost găsit, iar la art. 241 din Codul penal, sancțiunea neexecutării obligației impuse de legea civilă, fapta fiind calificată drept însușire a bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor. Potrivit normei menționate, fapta de a nu preda în termen de 10 zile un bun găsit autorităților sau celui care l-a pierdut, sau de a dispune de acel bun ca de al său, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă [3].

Așadar, cu toate că după natura sa, îmbogățirea nejustificată, în materia justificării dobândirii patrimoniului, se aseamănă cu îmbogățirea ilicită, aces-

tea două sunt diferite după natura faptei ce a dus la îmbogățire. Prima, deși presupune o îmbogățire injustă, în același timp, nu înseamnă că sa realizat pe căi ilicite, pe când ultima constituie, în tot cazul, rezultatul activității ilicite, fiind prevăzută de legea penală.

Totuși, deși practica nu prea cunoaște asemenea cazuri, o faptă ilicită ar putea declanșa atât răspunderea penală, cât și răspunderea civilă reparatorie pe temeiul îmbogățirii nejustificate. Aici aducem exemplul infracțiunii de la art. 192¹ din Codul penal, (Răpirea mijlocului de transport fără scop de însușire). Or, în cazul în care infractorul răpește mijlocul de transport al altuia pentru a se deplasa dintr-un capăt în altul al orașului, oare nu economisește pentru transport (spre exemplu, suma de 120 lei pe care trebuia să o achite pentru serviciul de transport prestat de către taximetrist)? Credem că da, iar în aceste condiții, partea vătămat ar avea drept să înainteze acțiune civilă în cadrul procesului penal împotriva făptuitorului pe temeiul îmbogățirii nejustificate realizate în condițiile art. 1992 alin. 2 al Codului civil, adică prin economisire.

Îmbogățirea nejustificată versus uzucapiunea

După cum spuneam anterior, deși instituția uzucapiunii este cunoscută de mult timp legislației civile, astăzi încă mai există unele neclarități cu privire la natura ei juridică, dar în special, asupra temeiniciei juridice a dobândirii bunului altuia fără o contraprestație. Or, mulți se mai întreabă dacă nu cumva dobândirea unui bun prin simpla intrare în posesia lui nu constituie o îmbogățire nejustificată?. Spunem că nu, deoarece instituția uzucapiunii este justificată de unele rațiuni care au fost recunoscute de veacuri, chiar dacă dobânditorul nu oferă la schimb un bun sau nu execută o prestație cu caracter patrimonial pentru bunul venit în patrimoniul lui prin uzucapiune. De fapt, aceste nedumeriri ne-a și determinat să facem o prezentare corelată între

îmbogățirea nejustificată și uzucapiune, nu înainte de a arăta principalele justificări ale acesteia.

Așadar, uzucapiunea se justifică prin următoarele aspecte:

- constituie efectul principal al posesiunii de fapt, exercitate în condițiile legii asupra unui bun mobil sau imobil o perioadă determinată. După cum afirma juristul și academicianul american Christopher Columbus Langdell, o posesie care a continuat o lungă perioadă de timp fără întrerupere și care a fost însoțită de o reclamare continuă a dreptului de proprietate, trebuie să prevaleze împotriva întregii lumi, deoarece o astfel de posesie ar trebui să fie dovada concludentă a dreptului de proprietate [9, p. 139];

- este o sancțiune pentru neglijența și dezinteresul arătat de proprietar față de bunurile sale, pentru lipsa de interes în verificarea calităților persoanei cu care exercită în comun dreptul de proprietate sau a persoanei căreia i-a încredințat bunul, dar și pentru dezinteresul față de soarta materială și juridică a bunului său [6, p. 139];

- uzucapiunea este o recompensă pentru cei care valorifică bunul altuia o perioadă îndelungată de timp, prevenind astfel degradarea și neproductivitatea care sunt în detrimentul interesului general. În opinia autorului Henry Ballantine, uzucapiunea are rol de recompensă pentru cei ce valorifică terenul în mod rațional și benefic pentru întreaga comunitate [10, p. 135].

- uzucapiunea nu contravine caracterului perpetuu al dreptului de proprietate, normelor morale, nici drepturilor fundamentale ale omului. În acest sens, la nivel jurisprudențial s-a demonstrat compatibilitatea instituției uzucapiunii cu Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prin soluția dată în cauza J.A. Pye (Oxford) Ltd și JA. Pye (Oxford) Land Ltd vs Regatul Unit;

- și în sfârșit, îmbogățirea prin uzucapiune are temei legal recunoscut chiar în textul normelor ce reglementează îmbogățirea nejustificată, prima fiind

considerată o excepție. Adică, potrivit art. 1981 alin. 3 din Codul civil, persoana îmbogățită se consideră îndreptățită la îmbogățire în baza legii dacă a dobândit îmbogățirea prin uzucapiune, bună-credință, precum și în alte cazuri, când, conform legii, ea are dreptul de a păstra îmbogățirea.

Pentru a încheia cu prezentarea conceptului ce a stat la baza uzucapiunii, înainte de a trece la delimitarea ei de îmbogățirea nejustificată, urmează să o concretizăm prin noțiunea ce o definește. Deci, în percepția unanimă a literaturii de specialitate, uzucapiunea apare ca un mod de dobândire a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale principale prin exercitarea unei posesiuni neîntrerupte asupra unui bun, în termenul și în condițiile prevăzute de lege [7, p. 272].

Acestea fiind clarificate, vom încerca să arătăm principalele deosebiri între uzucapiune și îmbogățirea nejustificată, după cum urmează:

1. La nivel legislativ și doctrinar, uzucapiunea este calificată drept o modalitate de dobândire a dreptului de proprietate, iar îmbogățirea nejustificată este un izvor de obligații, în sensul că persoana îmbogățită are obligația de a restitui bunul sau prestația ce nu i se cuvine persoanei dezavantajate. Cu toate acestea, pot exista cazuri în care și în contextul uzucapiunii să apară un raport obligațional, mai exact în cazul întreruperii posesiunii necesare uzucapiunii. Cu alte cuvinte, dacă o persoană, cu ocazia exercitării posesiunii pentru uzucapiune, sporește valoarea bunului, dar nu dobândește dreptul de proprietate din cauza întreruperii acestui termen (proprietarul își revendică bunul în interiorul termenului prevăzut pentru uzucapiune) poate pretinde la restituirea valorii investite în bun. În această situație, proprietarul trebuie să restituie valoarea îmbunătățirilor aduse de cel ce a posedat bunul pentru uzucapiune, deoarece, în caz contrar, se îmbogățeste nejustificat pe seama posesorului;

2. Uzucapiunea, întotdeauna, este justificată o acțiune oarecare a dobânditorului care, de obicei, con-

stă în săvârșirea de acte juridice sau materiale, pe când îmbogățirea nejustificată nu este precedată de acte de posesie ale persoanei îmbogățite, cu excepția celor de recepționare a bunului care, în principiu, nu au nici o valoare juridică, ba dimpotrivă, o condamnare a acțiunii de recepționare a bunului ce nu-ți aparține, evident, cu anumite excepții¹;

3. Uzucapiunea, în toate cazurile, este un mod de dobândire a dreptului de proprietate ce reflectă rezultatul unor acțiuni voite din partea dobânditorului (posedarea îndelungată și cu bună-credință a bunului altuia), pe când în cazul îmbogățirii nejustificate, cel îmbogățit nu realizează careva acțiuni intenționate spre a dobândi acel bun, iar în multe din cazuri, nici acțiuni de recepționare a prestației necuvenite;

4. Raportul de uzucapiune, în toate cazurile, vizează doi subiecți - proprietarul și posesorul, iar în cazul îmbogățirii nejustificate, există și implicația unui terț care, de obicei, se greșește în privința persoanei îmbogățită. Spre exemplu, banca virează bani pe contul altei persoane decât adevăratul destinatar; o pizzerie livrează produsele către o altă persoană decât cel care a comandat; mecanizatorul ară terenul altei persoane decât cel al creditorului cu care sa angajat în raportul contractual de prestări de servicii etc.;

5. Îmbogățirea nejustificată, de fiecare dată, deschide dreptul la acțiune în justiție privind recuperarea bunului sau valorii prestației, fapt ce nu poate fi invocat în cazul uzucapiunii.

Deci, dacă termenul necesar uzucapiunii s-a împlinit, posesorul dobândește dreptul de proprietate pe temeiul uzucapiunii fără a fi obligat la plata valorii bunului sau pentru folosirea bunului. Or, potrivit art.535 CC (stingerea drepturilor întemeiate pe regulile îmbogățirii nejustificate...), din momentul în care dreptul este dobândit, în condițiile legii, de altcineva prin dobândirea de bună-credință sau, după caz, prin

¹ Cazul în care intră în cont o sumă de bani, în urma greșelii făcute în privința titularului transferului, atunci când nu există confirmare din partea sa. (Nota autorului)

uzucapiune, titularul anterior pierde și toate drepturile de a cere de la dobânditor valoarea în bani a dreptului pierdut, precum și valoarea folosinței de care se va bucura dobânditorul după data uzucapiunii, care ar putea fi întemeiat pe dispozițiile legale privind îmbogățirea nejustificată sau răspunderea delictuală;

6. Obiect al uzucapiunii nu pot fi bunurile domeniului public (art. 471 alin. 4 CC), pe când acestea pot deveni obiectul îmbogățirii nejustificate. Drept exemplu, putem aduce situația în care o ambulanță, fiind un bun al domeniului public de interes public, după achiziționare, va fi livrată unei instituții medicale private care practică gen de activitate asemănător sau are denumire asemănătoare cu cea a cumpărătorului, fapt care a și constituit cauza confuziei.

Concluzii

În opinia noastră, considerăm că înțelegerea diferenței între instituția îmbogățirii nejustificate și alte moduri de dobândire a dreptului de proprietate ce nu au la bază o contraprestația, prezintă importanță teoretică, științifică și conceptuală în procesul elaborării normelor legislației civile, precum și a celei penale pe segmentul îmbogățirii ilicite. Mai mult, la nivel de învățare, aptitudinile de distingere între anumite norme și instituții ale dreptului civil sunt determinante în dezvoltarea carierei unui jurist, atât în tipul studiilor, cât și în activitatea practică.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
3. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.
4. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 .art. 227, 228
5. Noul Cod penal al României, actualizat în 2019 prin Legea nr. 286/2009.
6. ARDELEAN, G. *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Ed. Cartea militară, 2020.
7. BOROI, G., ANGHELESCU, C. A., NAZAT, B. *Curs de drept civil. Drepturi reale principale*. București, 2013.
8. VASILESCU, P. *Drept civil. Obligații*. București, Ed. Hamangiu, 2017.
9. COLUMBUS, Christopher. *A summary of equity pleading*. Cambridge, C.W. Sever and Company, 1883.
10. BALLANTINE, Henry. W. *Title by adverse possession*. London, Harvard Law Review, 1918.

CADOURILE ÎN SERVICIUL PUBLIC: ANALIZĂ ȘI REGLEMENTĂRI ÎN CONTEXTUL INTEGRITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Olga BACIU

Asistent universitar, doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice,

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: baciu.olga@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2502-8571>

Articolul examinează regimul juridic al cadourilor oferite funcționarilor publici în Republica Moldova, subliniind importanța acestui aspect în contextul prevenirii corupției și asigurării integrității în serviciul public. Printr-o analiză detaliată a legislației naționale, inclusiv Legea integrității și alte reglementări conexe, studiul explorează modul în care sunt definite cadourile permise și interzise, precum și procedurile de declarare și monitorizare a acestora. De asemenea, lucrarea oferă o perspectivă comparativă asupra reglementărilor și practicilor din alte țări, evidențiind bunele practici care ar putea fi adoptate în Republica Moldova. Studiul identifică provocările și ambiguitățile existente în aplicarea acestor reglementări, precum și riscurile asociate cu interpretările neclare ale normelor. În concluzie, articolul propune recomandări pentru îmbunătățirea cadrului legislativ și a mecanismelor de supraveghere, subliniind necesitatea unei abordări cuprinzătoare și coerente pentru prevenirea influențelor non etice asupra funcționarilor publici și pentru consolidarea unui mediu de integritate în administrația publică.

Cuvinte-cheie: cadouri, integritate, agent public, prevenirea corupției, reglementare juridică, servicii publice.

GIFTS IN PUBLIC SERVICE: ANALYSIS AND REGULATIONS IN THE CONTEXT OF INTEGRITY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article examines the legal regime of gifts given to public officials in Moldova, highlighting the importance of this aspect in the context of preventing corruption and ensuring integrity in the public service. Through a detailed analysis of national legislation, including the Integrity Law and related regulations, the study explores how permissible and prohibited gifts are defined, as well as the procedures for declaring and monitoring them. Additionally, the paper provides a comparative perspective on regulations and practices in other countries, highlighting best practices that could be adopted in Moldova. The study identifies challenges and ambiguities in the application of these regulations, as well as risks associated with unclear interpretations of the rules. In conclusion, the article offers recommendations for improving the legislative framework and oversight mechanisms, emphasizing the need for a comprehensive and coherent approach to preventing unethical influences on public officials and strengthening a culture of integrity in public administration.

Keywords: gifts, integrity, public agents, corruption prevention, legal regulation, public services.

LES CADEAUX DANS LE SERVICE PUBLIC: ANALYSE ET RÉGLEMENTATIONS DANS LE CONTEXTE DE L'INTÉGRITÉ EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

L'article examine le régime juridique des cadeaux offerts aux fonctionnaires publics en Moldova, soulignant l'importance de cet aspect dans le contexte de la prévention de la corruption et de l'assurance de l'intégrité dans le service public.

À travers une analyse détaillée de la législation nationale, y compris la Loi sur l'intégrité et d'autres réglementations connexes, l'étude explore comment les cadeaux permis et interdits sont définis, ainsi que les procédures de déclaration et de surveillance de ceux-ci. De plus, le travail offre une perspective comparative sur les réglementations et pratiques d'autres pays, mettant en évidence les meilleures pratiques qui pourraient être adoptées en Moldova. L'étude identifie les défis et les ambiguïtés dans l'application de ces réglementations, ainsi que les risques associés aux interprétations floues des règles. En conclusion, l'article propose des recommandations pour améliorer le cadre législatif et les mécanismes de surveillance, soulignant la nécessité d'une approche globale et cohérente pour prévenir les influences non éthiques sur les fonctionnaires publics et pour renforcer un environnement d'intégrité dans l'administration publique.

Mots-clés: cadeaux, intégrité, fonctionnaires publics, prévention de la corruption, régulation juridique, services publics.

ПОДАРКИ НА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ: АНАЛИЗ И РЕГУЛИРОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ НЕПОДКУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Статья рассматривает правовой режим подарков, предоставляемых государственным служащим в Молдове, подчеркивая важность данного аспекта в контексте предотвращения коррупции и обеспечения неподкупности на государственной службе. В статье проводится детальный анализ национального законодательства, включая Закон о неподкупности и другие смежные нормативные акты. Изучается, как определяются разрешенные и запрещенные подарки, а также процедуры их декларирования и мониторинга. Помимо этого, работа предоставляет сравнительный анализ регулирования и практик в других странах, выделяя лучшие практики, которые могли бы быть внедрены и в Молдове. В исследовании выявляются проблемы и неопределенности в применении этих регуляций, а также риски, связанные с неясными интерпретациями норм. В заключении, статья предлагает рекомендации по улучшению законодательной базы и механизмов контроля, подчеркивая необходимость комплексного и последовательного подхода к предотвращению неэтичных влияний на государственных служащих и укреплению культуры неподкупности в государственном управлении.

Ключевые слова: подарки, неподкупность, государственные служащие, предотвращение коррупции, правовое регулирование, государственные услуги.

Introducere

În contextul eforturilor globale de prevenire a corupției și promovare a integrității în serviciul public, Republica Moldova se confruntă cu provocări specifice în reglementarea cadourilor oferite agenților publici. Deși legislația națională a fost consolidată prin adoptarea Legii integrității și prin alte norme juridice relevante, aplicarea acestor reglementări rămâne o problemă complexă și controversată.

Cadourile oferite funcționarilor publici reprezintă nu doar o potențială sursă de corupție, ci și un factor de influență non etică, care poate compromite integritatea și transparența în administrația publică. În acest sens, studiul de față își propune să analize-

ze reglementările existente în Republica Moldova, comparându-le cu practici similare din alte țări, și să identifice lacunele și ambiguitățile care necesită atenție sporită.

Prin această abordare, studiul contribuie la o mai bună înțelegere a modului în care reglementarea cadourilor poate fi eficientizată pentru a sprijini un mediu de integritate în sectorul public, oferind totodată recomandări pentru îmbunătățirea cadrului legislativ și a practicilor administrative.

Oferirea și primirea cadourilor este o tradiție veche care reprezintă manifestarea recunoștinței și unei bune atitudini față de persoana căreia se oferă darul. Însă în cazul în care în calitate de persoana căreia i

se oferă cadoul este un agent public, este necesară o reglementare mai minuțioasă, prevăzută de cadrul normativ. În contextul unei căutări active de mijloace eficiente pentru prevenirea corupției în domeniul public, atenția se îndreaptă din ce în ce mai mult către resursele tradițional subevaluate de societate, cum ar fi „interdicțiile cadourilor” și „restricțiile cadourilor”. Aceste măsuri sunt esențiale pentru agenții publice, care sunt responsabili de implementarea politicilor de guvernare la nivel de stat și local, prevenind astfel influența cadourilor asupra activității lor profesionale. Deși valoarea unui cadou poate părea neglijabilă, influența acestuia asupra serviciului public nu poate fi subestimată. Este absolut evident că utilizarea necorespunzătoare a cadourilor poate duce la diminuarea integrității agenților publici și poate duce la diverse forme de corupție. Aceasta situație necesită crearea unei legislații cuprinzătoare și eficiente, care să reglementeze toate aspectele „regulilor cadourilor” în domeniul public. Prezentul articol este elaborat în contextul subprogramului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice de asigurare a bunăstării și securității cetățenilor” în cadrul L.C.Ș. „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova (CONSEJ 01.05.02)

Idei principale ale cercetării

În Republica Moldova, regimul juridic al cadourilor pentru agenții publice este reglementat destul de detaliat, stabilind niște reguli pentru acceptarea și gestionarea cadourilor și avantajelor oferite agenților publici. În multe țări, legislația prevede interzicerea și restricționarea cadourilor pentru funcționarii publici, stabilind reguli clare de conduită și principii de răspundere pentru nerespectarea acestor dispoziții.

Respectarea regimului juridic al cadourilor [1, p. 177] în Republica Moldova este stabilită de un ansamblu de norme juridice orientate spre aplicare, în condițiile acceptării anumitor cadouri de către

agenții publice. Nerespectarea acestei măsuri poate provoca apariția manifestărilor de corupție. Merită să pornim de la faptul că în legislația multor țări problema „cadourilor admisibile” în serviciul public și-a găsit reglementarea suficient de detaliată la nivelul actelor legislative separate (de regulă, are conținut anticorupție (de exemplu, Ucraina, Georgia)) și ca prevederi ce se conțin în coduri (de exemplu, Danemarca, Marea Britanie, Finlanda, Franța, Germania) [2, p. 107-108] sau alte acte orientate spre stabilirea normelor etice de conduită a funcționarilor publici (de exemplu, SUA, Brazilia, Polonia, Grecia, Italia, Irlanda) [2, p. 107-108].

Reglementările normative ale Republicii Moldova cu privire la cadouri sunt conturate în prevederile Legii integrității nr. 82/25.05.2017, Legii cu privire la Codul de conduită a funcționarului public nr. 25/22.02.2008 și Hotărârii Guvernului privind regimul juridic al cadourilor nr. 116/26.02.2020. Acest cadru normativ prevede regula generală, potrivit căreia subiecților integrității le este interzis să solicite sau accepte cadouri (bunuri, servicii, ș.a.) care le sânt destinate personal sau familiei lor [3]. Atragem atenția că grație conjuncției disjunctive „sau” respectarea normei nu implică acte succesive, ci acțiuni separate: una de a solicita și alta de a accepta [4, p. 213]. Legiuitorul specifică faptul că „oferirea sau acordarea” acestor cadouri sunt legate, direct sau indirect, de desfășurarea activității profesionale a funcționarilor (cadouri inadmisibile). În acest sens, autorul Mostovei Tatiana prezintă o concluzie asupra delimitării termenilor de „oferire”, ce constă în prezentarea, etalarea, înfățișarea de bunuri, servicii, privilegii [5] și „acordare”, ce presupune înmânarea, remiterea, predarea efectivă [5] a cadoului. Spre deosebire de oferire „darea este necesarmente bilaterală” [5], adică implică acțiunea de primire [4, p. 213]. Aceasta implică faptul că admisibilitatea cadoului poate fi determinată numai dacă se observă un schimb direct (*quid pro quo*), cu alte cuvinte, o mită,

sau dacă se cunoaște intenția celui care oferă/acordă cadoul sau a agentului public în cazul în care acesta solicită cadoul [6]. Totodată, remarcăm ca această reglementare este nu numai de nivel internațional, fiind reiterată și în Anexa la Recomandarea R(2000)10 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind codurile de conduită pentru agenții publici [7], potrivit căruia: „Agentul public nu trebuie nici să solicite, nici să accepte cadouri, favoruri, invitații sau orice alt avantaj (...), care pot să influențeze sau care par că influențează asupra imparțialității cu care el sau ea își exercită funcțiile sau care constituie sau par că constituie o recompensă în raport cu funcțiile sale” [7]. Norma citată de asemenea, deși prevede o interdicție referitor la solicitarea/acceptarea cadourilor de către agenții publici, este prezentă o ambiguitate în ceea ce vizează cadourile admisibile, fiind doar menționat că acestea nu trebuie să „influențeze” imparțialitatea agentului public.

Revenind la aspectele legale cu privire la regimul cadourilor în Republica Moldova, este de remarcat că aceste situații au un scenariu reglementat, ce prevede regulile de comportament în cazul în care unui agent public i se oferă un cadou inadmisibil. Astfel, în Republica Moldova, în astfel de situații, agentul public are următoarele obligații [3]: *să predea cadoul* comisiei de evidență și evaluare a cadourilor din cadrul entității publice în termen de 3 zile din momentul primirii sau din momentul revenirii din deplasarea de serviciu în timpul căreia l-a primit; *să declare împrejurările în care i-a fost oferit cadoul*, cu precizarea intenției de a-l păstra sau de a-l transmite în gestiunea entității publice. Aici remarcăm existența dreptului agentului public de a-și păstra cadoul inadmisibil cu condiția că acesta urmează *să răscumpere cadoul dacă a decis să-l păstreze*, achitând în bugetul entității publice diferența dintre valoarea cadoului, estimată de către comisia de evidență și evaluare a cadourilor, și limita stabilită, aceasta fiind și ultima etapă în acest sens. O prevedere similară este și în

legislația, ca exemplu, Singapore, care reglementează că cadourile sau divertismentul nu pot fi acceptate decât dacă oficialul se simte obligat să accepte o astfel de dăruire. În acest caz, cadourile pot fi acceptate și reținute de departament. Dacă un funcționar dorește să păstreze un cadou, acesta poate face acest lucru plătind pentru el, la o valoare determinată de Contabilul General (Corrupt Practices Investigation Bureau, 2006).

Reprezintă interes faptul că această procedură aferentă cadourilor inadmisibile în Republica Moldova este aplicabilă tuturor agenților publici. De exemplu, în Letonia, declararea cadourilor este obligatorie pentru toți funcționarii publici, inclusiv pentru cei care ocupă funcții electorale și parlamentari. În Germania, Spania și Regatul Unit, această obligație se aplică doar celor care dețin funcții politice și membrilor parlamentului. În Ungaria, cerința de declarare a cadourilor se aplică exclusiv membrilor Parlamentului. În Polonia, cadourile sunt declarate doar de persoanele care dețin funcții electivă la nivel local și de cei care au funcții politice, iar în Franța, toți parlamentarii sunt obligați să declare toate cadourile de stat, indiferent de valoarea lor [8, p. 104]. Este esențial ca legislația să stipuleze că cadourile trebuie declarate obligatoriu, inclusiv cele primite de la rude, dacă valoarea lor depășește o sumă clar definită la momentul primirii. Această sumă poate fi echivalentă cu valoarea cadourilor „permise” pentru funcționarii publici care pot influența activitățile lor profesionale (de exemplu, în Marea Britanie – 140 de lire sterline, în Rusia – trei mii de ruble, în Singapore – cincizeci de dolari singaporezi, în Ucraina – un salariu de trai pentru o persoană aptă de muncă pentru un cadou unic etc.) [2, p. 110]. În Republica Moldova oferirea cadourilor din parte rudelor (or altor persoane apropiate) nu este încadrată în regimul juridic al cadourilor. Legea privind declararea averii și a intereselor personale reglementează mecanismul de control al averii dobândite de subiectul declarării

și membrii familiei, concubinul/concubina acestuia în perioada exercitării mandatelor sau a funcțiilor publice ori de demnitate publică și de control privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor [9]. Menționăm în acest sens că donațiile fac parte din „venit” – componenta averii. Iar veniturile sunt de mai multe categorii, specificarea cărora se regăsește în Regulamentul privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică [10], după cum urmează: venitul obținut la locul de muncă de bază, [...] *donații*, [...] venitul obținut din alte surse (pensii, burse, indemnizații, premii, [...] etc.) [10], ș.a. Totodată, menționăm că Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate [11] prevede că controlul averii și al intereselor personale se extinde în mod obligatoriu dacă subiectul declarației a indicat venituri și bunuri obținute din donații. Astfel, aceste categorii de subiecți nu sunt menționați în Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016 dar sunt supuși verificării/controlului. Însă nu este menționat că este verificată nemijlocit fapta oferirii cadoului, ci integritatea donatorului.

Totodată, din păcate, în practică, se întâlnesc cazuri în care apar „relații complicate de cadouri implicând apropiați ai funcționarilor publici” [2, p. 110], acești apropiați acționând ca intermediari în schimburile de cadouri. Este argumentată în acest sens necesitatea unei reglementări normative care să abordeze aceste situații. Analiza legislației din diverse țări arată că, în multe cazuri, agenților publici le este permis să primească cadouri de la apropiați, ceea ce este, în general, rezonabil. Totuși, de obicei, nu există restricții privind cantitatea, valoarea, frecvența sau natura acestor cadouri. Deși absența acestor restricții poate fi justificabilă, statul ar trebui să implementeze măsuri de reglementare pentru a gestiona eficient aceste „relații de cadouri”, folosind metode alternative

la interdicții sau restricții directe pentru a preveni utilizarea abuzivă a unor astfel de relații.

Un alt aspect important în contextul dat reprezintă delimitarea cadourilor admisibile și inadmisibile. Astfel, Legea integrității în art. 16 menționează că în categoria cadourilor admisibile intră cadourile „oferite din politețe sau primite cu prilejul acțiunilor de protocol” [3]. De asemenea, legiuitorul menționează că banii aflați în circulație, în monedă națională sau străină, mijloacele și instrumentele financiare de plată nu sânt considerate cadouri admisibile [3]. Exceptate din această regulă sunt monedele metalice jubiliare și comemorative [3], obiectele de birotică și papetărie, produsele perisabile, beneficii sau reduceri la achiziționarea unor bunuri și servicii acordate unei categorii largi de persoane, publicului în general sau unei întregi clientele. Aceste norme permissive reprezintă un segment destul de vulnerabil. Prin urmare, se observă că anumite categorii de bunuri, datorită caracteristicilor lor de a se deteriora într-un interval scurt (cum ar fi buchetele de flori, produsele de patiserie, produsele lactate, carnea proaspătă, salamurile și mezelurile, peștele proaspăt și sărat, caviarul, fructele și legumele etc.), pot crea dificultăți atât în momentul predării cadoului, cât și în procesul de evaluare de către Comisia responsabilă [4, p. 214].

Pe de altă parte, unele produse alimentare, deși perisabile, sunt suficient de costisitoare pentru a genera impresia că pot influența imparțialitatea sau că reprezintă o recompensă în raport cu funcția deținută. Întrucât produsele perisabile nu sunt incluse în Regulamentul privind regimul juridic al cadourilor, ele nu sunt supuse limitei maxime de 1000 lei pe parcursul unui an calendaristic. Interpretarea eronată a normei permissive sau de excepție poate determina agentul public să considere că acțiunea sa este corectă și legală, dar aceasta facilitează inevitabil comiterea abuzurilor de funcție [4, p. 214].

Totodată, se consideră că cheltuielile plătite pentru participarea la o conferință, vizită de studiu, misiune

de cercetare sau orice altă întâlnire în interes de serviciu [12] reprezintă cadouri admisibile. Spre exemplu în Singapore agenților publici nu le este permis să accepte niciun tip de divertisment care i-ar putea pune sub vreo obligație reală sau aparentă [13]. În Ucraina, cadourile care pot fi acceptate de agenții publici pot include cadouri ospitalitate (o invitație la cafea sau cină) la scară modestă (fără a determina limita concretă), care sunt utilizate pe scară largă pentru a stabili relații bune de afaceri și pentru a consolida relațiile de muncă [14]. De asemenea, achitarea pentru participarea la anumite vizite de studiu or conferințe, misiuni de cercetare este un segment foarte vulnerabil, din considerentul că acestea apriori sunt costisitoare și probabilitatea influențării agentului public prin astfel de cadouri este una sporită.

Aspectele ce țin de reglementarea regimului juridic ale cadourilor sunt prevăzute și în Hotărârea Guvernului nr.116/2020 privind regimul juridic al cadourilor [12]. Astfel, pct.1 din Hotărâre specifică că „... valoare totală admisă a cadourilor oferite din politețe sau cu prilejul acțiunilor de protocol suma maximă de 1 000 de lei în decursul unui an calendaristic” [12]. O prevedere similară este prevăzută, de exemplu, în China, Ucraina, Rusia, Georgia, Germania, Franța), unde este determinat maximul costul cadourilor care poate fi primit de funcționarii publici de la alte persoane ca o manifestare de onoare, respect pentru activitatea lor profesională de bună credință (de exemplu, în Singapore – cincizeci de dolari singaporezi, în Noua Zeelanda – cincizeci de dolari [2, p. 111], în Brazilia – unul o sută de reali, în Danemarca – o sută treizeci euro)[2, p. 111].

Aspectele financiare sunt unele dintre cele mai complicate, în special în ceea ce privește premiile agenților publici. Acest subiect este deosebit de sensibil și necesită o analiză atentă pentru a stabili în ce cazuri premiile sunt sau nu supuse regimului juridic al cadourilor. În ceea ce ține de conferirea unor „cadouri” în vederea stimulării activității și compensare acor-

date subiecților integrității, Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar [15] prevede că componentele retribuției bănești ale personalului din unitățile bugetare includ „salariul de bază și toate sporurile, premiile și alte drepturi salariale acordate suplimentar la salariul de bază corespunzător” [15]. Cu referire la premiile unice or anuale, Guvernul menționează în art. 21 că „cuantumul premiului unic, în fiecare caz în parte, nu va depăși salariul de bază al persoanei premiate” [15], în ceea ce ține de premiul anual „indicii și mărimile premiilor pentru conducătorii unităților bugetare se stabilesc de către organul ierarhic superior. Mărimea maximă a premiilor pentru conducători nu poate depăși 50% din salariul de bază” [15]. Modul de acordare a premiului anual se stabilește de Guvern [15]. Analizând prevederile Codului muncii [16], Codului civil [17] și Codului fiscal [18] constatăm că noțiunea de premiu (în sensul bănesc) poate fi înțeleasă în trei sensuri. Primul este acel deja analizat, care presupune o remunerație – retribuție bănească, acordată suplimentar la salariul de bază. În cazul dat, subiectul declarării urmează doar se declara această formă de venit în DAIP, acesta nefiind supus regimului juridic a cadourilor. Al doilea sens prevede că premiul reprezintă o recompensă pentru cea mai bună executare a unei lucrări [17] în cadrul unui concurs. Respectiv, în cazul în care participarea la un concurs nu încalcă regimul restricțiilor și incompatibilităților, acesta ar putea fi considerat ca venit al subiectului declarării și nu va fi supus regimului cadourilor cu condiția că acesta a fost oferit în cadrul unui concurs [17]. Or, în al treilea sens, premiul reprezintă elementul unei campanii promoționale ca o modalitate de promovare a vânzărilor [18]. Astfel, ultima nu poate fi supusă regimului juridic al cadourilor, din considerentul, că în eventualitatea în care chiar subiectul declarării devine câștigător, în sensul noțiunii de „cadou” prevăzute în Hotărârea Guvernului nr.116/2020 privind regimul juridic al cadourilor [12] acesta este oferit unui agent public

în legătură cu exercitarea funcțiilor sale profesionale [12], ce este exclus în situația dată. În toate cazurile analizate, calificarea sumelor bănești primite ca „premier” este bine fundamentată, fie că este specificată în ordinele de acordare a acestora, fie că este menționată în anunțurile publice referitoare la concursuri sau în campaniile promoționale. Considerăm discutabilă calificarea altor sume bănești drept „premier” atunci când acestea sunt oferite agenților publici în condiții diferite de cele menționate anterior. În alte situații, primirea de către agenții publici a sumelor bănești sau a altor mijloace financiare, atunci când oferirea sau acordarea lor este legată direct sau indirect de desfășurarea activității lor profesionale, este interzisă și se supune regimului cadourilor inadmisibile.

Concluzii

Studiul de față evidențiază importanța unei reglementări clare și riguroase a cadourilor oferite funcționarilor publici în Republica Moldova, subliniind rolul crucial al acestor reglementări în prevenirea corupției și menținerea integrității în serviciul public. Analiza comparativă cu alte jurisdicții a arătat că, deși legislația națională a făcut pași importanți, există încă provocări semnificative în aplicarea uniformă a normelor privind cadourile.

Printre principalele lacune identificate se numără ambiguitatea în definirea cadourilor permise și nepermise, lipsa unei monitorizări eficiente a aplicării legislației și insuficiența instruirii funcționarilor publici cu privire la etica în serviciul public. Pentru a adresa aceste probleme, se recomandă revizuirea și clarificarea legislației, precum și dezvoltarea unor mecanisme de supraveghere și sancționare mai eficiente. Reglementarea oferirii și primirii cadourilor în cadrul agenților publici din Republica Moldova este esențială pentru a asigura transparența și integritatea în serviciul public. Deși cadourile pot fi văzute ca manifestări de recunoștință, ele pot influența negativ imparțialitatea și obiectivitatea agenților publici.

Legislația actuală a Republicii Moldova oferă un cadru juridic detaliat pentru gestionarea cadourilor, dar există încă provocări legate de aplicarea și interpretarea acestor norme, mai ales în cazurile complexe care implică apropiați ai funcționarilor publici. Este imperativ ca statul să continue să îmbunătățească și să clarifice reglementările pentru a preveni utilizarea abuzivă a relațiilor de cadouri și pentru a proteja integritatea agenților publici. Analiza comparativă a legislațiilor internaționale arată că abordări variate pot oferi modele utile pentru îmbunătățirea cadrului normativ național. În acest sens, adoptarea unor practici de succes din alte jurisdicții, ajustate la specificul local, poate contribui la o mai bună gestionare a cadourilor și la întărirea luptei împotriva corupției în sectorul public. Astfel, pentru a asigura o administrație publică eficientă și corectă, este crucial să se mențină o vigilență constantă și să se implementeze măsuri de reglementare adecvate, care să reflecte atât realitățile locale, cât și cele mai bune practici internaționale.

De asemenea, educația continuă și formarea profesională a funcționarilor publici în domeniul integrității și eticii reprezintă elemente esențiale pentru prevenirea influențelor neetice și consolidarea unui mediu de lucru transparent și responsabil. În final, un angajament ferm din partea autorităților și a societății civile este esențial pentru asigurarea integrității în serviciul public din Republica Moldova.

Referințele bibliografice

1. MOSTOVEI, Tatiana. Regimul juridic al cadourilor în serviciul public-dificultăți și remedii pentru implementare. In: *Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova: conferință științifico-practică internațională*, 23 noiembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipogr. Garomont Studio, 2018, pp. 176-182. ISBN 978-9975-134-20-0. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/176-182_5.pdf (accesat la 01.08.2024)

2. KOLOMOETS, Tetiana, STETSENKO, Semen, SHARAIA, Anna. Gifts for a public servant: whether it is worth to comply with the rules. În: *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, No. 2, Publishing house „Baltija Publishing”, 2018, pp.106-113. Disponibil: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/388/pdf> (accesat la 01.08.2024)
3. Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.
4. MOSTOVEI, Tatiana. Complexitatea aspectelor ce caracterizează regimul juridic al cadourilor în administrația publică. În: *Teoria și practica administrării publice*, 22 mai 2020, Chișinău. Combinatul Poligrafic, 2020, pp. 212-215. ISBN 978-9975-3240-9-0. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/212-215_17.pdf (accesat la 01.08.2024)
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție, nr.11 din 22.12.2014. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova* 2015, nr. 5, p. 4. În: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248 (accesat la 01.08.2024)
6. Nota informativă la proiectul Hotărârii Guvernului privind regimul cadourilor. © 2024 Platforma de Participare. Cancelaria de Stat. Disponibil: https://participat.gov.md/ru/download_attachment/12627 (accesat la 01.08.2024)
7. Codul model de conduită pentru agenții (funcționarii) publici. Anexă la Recomandarea Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei adoptate la 11 mai 2000, la cea de-a 106-a Sesiune. În: *Standarde anticorupție ale Consiliului Europei*. Strasbourg, 2009. 223 p.
8. VILLORIA, M., SYNNERSTRÖM, S., BERTOK, J. *Etyka derzhavnoi sluzhby: zapobihannia konfliktu interesiv ta vymohy do zakonodavstva* [Ethics of the civil service: prevention of conflict of interests and requirements to legislation]. Kyiv: Centre for Adaptation of the Civil Service to the standards of the European Union, 2010, 104 p.
9. Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.
10. Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18-02-2022, nr. 45-52 art. 167.
11. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024 [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>
12. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind regimul juridic al cadourilor: 116 din 26.02.2020. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 70-74 art. 194.
13. Singapore. A practical anti-corruption guide for businesses in Singapore. © 2017 Corrupt Practices Investigation Bureau. Disponibil: https://www.cpib.gov.sg/files/pact_2018.pdf (accesat la 01.08.2024)
14. Collective monograph. *The institutionalisation of public relations in the fight against corruption: the experience of countries of Eastern and Western legal traditions* (Universal theoretical framework for relevant anti-corruption law of Ukraine): Volume 2. Tallinn: Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2019. 448 p. ISBN 978-9934-588-04-4 © TalTech Law School, 2019. Disponibil: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a5cd66e-c42e-4167-832c-f62675a64dd5/content> (accesat la 01.08.2024)
15. Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar: nr. 270 din 23.11.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 441-447 art. 715
16. Codul muncii: nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162 art. 648
17. Codul civil: nr. 1107 din 06.06. 2002. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75 art. 132
18. Cod fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62 art. 522

CONTROLUL ECOLOGIC ȘI EFICIENTIZAREA POLITICII DE PERFORMANȚĂ FISCALĂ

Mihail DIACONU

PhD, Associate Professor at The University of Political and Economic Studies “C.Stere”

Chisinau, Republica Moldova

e-mail: diaconu@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0001-6322-2597>

Lumiņa DIACONU

The Academy of Economic Studies of Moldova, PhD student

Chisinau, Republica Moldova

e-mail: diaconulumi@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-6736-6344>

Prezentul studiu își propune să investigheze relația dintre măsurile de control ecologic și politicile fiscale, cu accent pe impactul acestora asupra creșterii economice și durabilității. Cercetarea urmărește să ofere și o perspectivă asupra eficienței integrării reglementărilor de mediu și a stimulentei fiscale pentru promovarea practicilor ecologice. Studiul colectează date privind reglementările de mediu, politicile fiscale și indicatorii economici de la diverse organizații guvernamentale și internaționale. Se estimează ca cercetarea să identifice instrumente de politici specifice și bunele practici care pot fi puse în aplicare în mod eficient pentru a obține un echilibru între protecția mediului și dezvoltarea economică. Alinierea reglementărilor de mediu cu stimulentele fiscale permite guvernelor să creeze un mediu propice pentru ca întreprinderile să adopte practici ecologice și să investească în tehnologii ecologice. Rezultatele cercetării subliniază necesitatea ca factorii de decizie politică să adopte o abordare cuprinzătoare și colaborativă a politicilor fiscale și de mediu pentru a garanta un viitor sustenabil pentru toți.

Cuvinte-cheie: control ecologic, expertiză, taxe ecologice, politică fiscală, conformitate.

ENVIRONMENTAL CONTROL AND THE FISCAL PERFORMANCE POLICY

This study aims to investigate the relationship between environmental control measures and fiscal policies, with a focus on their impact on economic growth and sustainability. The research seeks to provide insights into the effectiveness of integrating environmental regulations and fiscal incentives to promote eco-friendly practices. The study collects data on environmental regulations, fiscal policies, and economic indicators from various government and international organisations. The research is expected to identify specific policy instruments and best practices that can be effectively implemented to achieve a balance between environmental protection and economic development. The alignment of environmental regulations with fiscal incentives enables governments to create a conducive environment for businesses to adopt eco-friendly practices and invest in green technologies. The research findings emphasise the necessity for policymakers to adopt a comprehensive and collaborative approach to environmental and fiscal policies in order to guarantee a sustainable future for all.

Keywords: environmental control, green taxes expertise, tax policy, compliance.

CONTRÔLE ÉCOLOGIQUE ET EFFICACITÉ DE LA POLITIQUE DE PERFORMANCE FISCALE

Cette étude vise à étudier la relation entre les mesures de contrôle environnemental et les politiques fiscales, en se concentrant sur leur impact sur la croissance économique et la durabilité. La recherche vise à donner un aperçu de l'efficacité de l'intégration des réglementations environnementales et des incitations fiscales pour promouvoir les pratiques vertes. L'étude recueille des données sur les réglementations environnementales, les politiques fiscales et les indicateurs économiques auprès de divers gouvernements et organisations internationales. On s'attend à ce que la recherche identifie des outils politiques spécifiques et des pratiques exemplaires qui peuvent être efficacement mis en œuvre pour trouver un équilibre entre la protection de l'environnement et le développement économique. L'alignement des réglementations environnementales sur les incitations fiscales permet aux gouvernements de créer un environnement propice pour que les entreprises adoptent des pratiques vertes et investissent dans les technologies vertes les résultats de la recherche soulignent la nécessité pour les décideurs d'adopter une approche globale et collaborative des politiques fiscales et environnementales afin de garantir un avenir durable pour tous.

Mots-clés: *contrôle écologique, expertise, taxes environnementales, politique fiscale, conformité.*

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТРОЛЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Целью данного исследования является изучение взаимосвязи между мерами экологического контроля и налогово-бюджетной политикой с упором на их влияние на экономический рост и устойчивость, а также дать представление об эффективности интеграции экологических норм и налоговых льгот для продвижения «зеленых» практик. В исследовании собраны данные об экологических нормах, налоговой политике и экономических показателях от различных правительственных и международных организаций. Ожидается, что исследование определит конкретные политические инструменты и передовой опыт, которые могут быть эффективно реализованы для достижения баланса между охраной окружающей среды и экономическим развитием. Согласование природоохранного законодательства с налоговыми стимулами позволяет правительствам создавать благоприятную среду для бизнеса, чтобы внедрять «зеленые» практики и инвестировать в «зеленые» технологии. Результаты исследования подчеркивают необходимость того, чтобы политики применяли комплексный и совместный подход к финансовой и экологической политике, чтобы обеспечить устойчивое будущее для всех.

Ключевые слова: *экологический контроль, экспертиза, экологические налоги, фискальная политика, соответствие.*

Introduction

The environmental control and fiscal policy are two important areas of public policy that interact with each other in many ways. The tax policy can be used as a tool to influence the environmental behaviour of individuals and companies, such as the introduction of taxes on pollution or carbon emissions. At the same time, environmental controls can be used to ensure compliance with tax laws and regulations that apply to the business environment.

The increase of emissions of greenhouse gases and other harmful substances carried out in the pro-

cess of production leads to an increase in environmental disasters and deterioration of climatic conditions, despite the growth of green projects and the introduction of eco-innovations in production. The use of green financial instruments in fiscal policy and their assessment of their impact on environmental management in ensuring economic sustainability based on the application of theoretical and empirical methods of analysis are essential.

Eventually fiscal policy plays a crucial role in environmental management and sustainability. Governments can use various fiscal instruments to provide

incentives for environmental protection and pollution control, such as;

- Providing benefits, subsidies and transfer payments for green projects and eco-innovations
- Adjusting environmental tax rates to put a price on pollution
- Phasing out harmful tax and expenditure policies that harm the environment
- Investing in environmental public goods and infrastructure

Empirical studies have shown that effective fiscal policy can have a significant impact on environmental integrity through several channels [2, p. 66]. Integrating environmental objectives, targets, analysis and filters into the budget cycle, tax policy and public investment management is key [4, p. 84].

However, mainstreaming environmental considerations into fiscal policy requires significant investment in environmental reporting, policy analysis and evaluation to provide the necessary data and information [4, p. 48]. Governments need to transparently acknowledge and debate the trade-offs between economic, social and environmental objectives when making fiscal decisions [4, p. 49].

In summary, the annual budget cycle is a powerful tool for governments to integrate environmental sustainability alongside economic and social objectives. Fiscal policy instruments such as green taxes, subsidies and public spending can be used to efficiently achieve environmental goals. It is crucial to consider the interconnectedness of fiscal policy with financial stability, economic growth, and income distribution worldwide. Fiscal policy, which involves government spending and taxation to influence the economy, plays a pivotal role in ensuring macroeconomic stability and sustainable growth. Here are some key points tackled in our article:

■ **Interplay with Financial Stability:** Fiscal policy has a significant impact on financial stability. It is essential to address the fiscal policy-financial sta-

bility nexus to maintain overall economic stability. This involves incorporating financial stability considerations in fiscal policy design, assessing the risk of financial crises, and managing fiscal incentives to prevent private debt accumulation

■ **Global Trends and Challenges:** Analysing global fiscal trends is crucial for understanding the current landscape. Governments worldwide face challenges in balancing fiscal policies to promote growth, income distribution, and transparency in public spending. The IMF provides valuable insights and advice to member countries on fiscal issues

■ **Response to Global Ecological Crises:** The global fiscal policy response to events like the COVID-19 pandemic has been instrumental in economic recovery. Countries, especially the U.S., have implemented substantial fiscal support to counteract economic downturns, emphasizing the importance of quick and effective green policy responses in times of crisis

■ **Policy Uncertainty and Impact:** Uncertainty in fiscal and monetary policies can have significant effects on the global economy. Studies show that increased fiscal policy uncertainty can lead to a drop in real GDP and private consumption, highlighting the need for clear communication and coordinated policy actions to mitigate adverse effects

By addressing these aspects of fiscal policy at the global level in our journal article, we will try to provide a comprehensive overview of the challenges, responses, and impacts of environmental control and fiscal policies on the world economy.

Research methodology. The study employs a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative analyses. The study collects historical data on environmental regulations, fiscal policies, and economic indicators from various government and international organisations. Econometric models are employed to assess the correlation between environmental control measures and fiscal performance poli-

cies, while case studies and expert interviews provide context and depth to the analysis.

The European Commission measures to improve environmental control, including monitoring fiscal performance

The European Commission has implemented various measures to enhance environmental control and monitoring fiscal performance. One key initiative involves EU Member State authorities monitoring environmental radiation dose rates and radioactivity levels in air, water, soil, and foodstuffs. This monitoring is part of environmental monitoring mandates and aims to provide near-real-time data to the public [4, p. 57]. Additionally, the European Commission conducts verifications of these monitoring arrangements and organizes proficiency tests to harmonize laboratory practices, ensuring the accuracy and reliability of environmental data [11]. At the same time, EC has proposed a number of measures to improve environmental control, including monitoring fiscal performance and assessing euro area Member States' draft budgetary plans for 2024 [11]. Moreover, the European Commission collaborates with enterprises to strengthen environmental monitoring and reporting. Guidelines have been developed to enhance enterprise environmental monitoring and reporting in Eastern Europe, Caucasus, and Central Asia. These guidelines provide a framework for defining the purpose, legal basis, and general rules for enterprise environmental monitoring and reporting, aiming to improve environmental assessments and data collection for policy-making and public awareness [12]. Tax policy can be used to promote environmental objectives, such as reducing carbon emissions, by imposing taxes or other fiscal instruments to discourage polluting activities. For example, introducing taxes on pollution or carbon emissions can encourage companies to adopt more environmentally sustainable practices [12]. On the other hand, envi-

ronmental controls can be used to ensure compliance with laws and regulations that apply to business, including those relating to environmental protection and sustainable management of natural resources. By monitoring and enforcing these rules, environmental control can contribute to compliance with environmental standards and promote a more environmentally responsible business environment [1, p. 550]. Thus, the relationship between environmental control and tax policy can be seen as a collaboration between these two areas to achieve common goals of environmental protection and the promotion of sustainable development. By implementing appropriate tax policies and effective environmental control measures, an enabling framework for a greener and more sustainable economy can be created.

At the same time, environmental control and fiscal policy are interlinked areas that can influence and complement each other's actions. Tax policy can be used to promote environmental objectives, such as reducing carbon emissions, by imposing taxes or other fiscal instruments to discourage polluting activities. For example, introducing taxes on pollution or carbon emissions can encourage companies to adopt more environmentally sustainable practices [2, p. 284]. On the other hand, environmental controls can be used to ensure compliance with laws and regulations that apply to business, including those relating to environmental protection and sustainable management of natural resources. By monitoring and enforcing these rules, environmental control can contribute to compliance with environmental standards and promote a more environmentally responsible business environment [5, p. 106]. Thus, the relationship between environmental control and fiscal policy can be seen as a collaboration between these two areas to achieve common goals of environmental protection and the promotion of sustainable development. Through the implementation of appropriate fiscal policies and effective environmental control measu-

res, an enabling framework for a greener and more sustainable economy can be created. The European Commission employs a range of methodologies to monitor fiscal performance in relation to environmental control. These include the tracking of EU funding for clean air objectives and the monitoring of Member States' uptake of EU funds for clean air. Additionally, the Commission reports on progress towards climate and environmental objectives for the previous year, as outlined in its 7-year Multiannual Fiscal Framework. Furthermore, the Commission conducts verifications of environmental radiation dose rates and radioactivity levels in air, water, soil, and foodstuffs, thereby ensuring the accuracy and reliability of environmental data. Additionally, the European Commission collaborates with enterprises to enhance environmental monitoring and reporting, providing guidelines for defining the purpose, legal basis, and general rules for enterprise environmental monitoring and reporting. The Commission's fiscal sustainability analysis plays a pivotal role in the context of the Stability and Growth Pact (SGP) and of the European Semester, the EU integrated surveillance framework. It is used to inform the formulation of structural-fiscal country-specific recommendations and for post-programme surveillance. The Commission's orientations are designed to ensure that the economic governance framework becomes more straightforward, transparent and effective, with greater national ownership and better enforcement, while allowing for strategic investment and reducing high public debt ratios in a realistic, gradual and sustained manner.

In summary, the European Commission's efforts to improve environmental control and monitoring fiscal performance involve monitoring radiation levels, harmonizing laboratory practices, and working with enterprises to enhance environmental monitoring and reporting in specific regions. These initiatives are crucial for ensuring environmental sustaina-

bility and promoting transparency in environmental data collection and reporting.

Some aspects of fiscal policy (based on examples of Romania and The Republic of Moldova)

In Romania, the fiscal policy and public spending policy are important components of the country's economic and budgetary policies. Budgetary policy plays a key role in the process of resource allocation and expenditure control, contributing to the economic and social development of society in general

The objectives of fiscal policy in Romania are to:

- promote economic development,
- strengthen the middle class,
- stimulate economic growth,
- improve economic competitiveness, and
- reduce the tax burden on the private sector.
- improve the quality of tax legislation,
- increase resources for development and social protection,
- simplify the tax code, create new jobs, and
- ensure efficient collection of tax revenues

The implementation of fiscal policy in Romania is focused on stimulating economic development, investment, and job creation in the private sector, as well as improving overall economic conditions. The government recognizes the need for reform of local public finances, with the aim of ensuring their development and the autonomy of local communities to decide their own affairs and develop their own territories. The government proposes a new fiscal system based on a limited number of revenue sources, but with high potential, stability, and a reduction in budgetary transfers. The goal is to create a more efficient and sustainable fiscal policy that supports the development of the private sector and improves the quality of life for citizens. The current regulatory framework for fiscal management in Romania is criticized for its impact on the development of the

private sector. The government aims to improve the regulatory framework by simplifying the tax code and reducing the burden on businesses. The implementation of fiscal policy in Romania is also focused on improving the quality of fiscal legislation and regulations, as well as ensuring the efficient collection of tax revenues. The government recognizes the need for a more efficient and sustainable fiscal policy that supports the development of the private sector and improves the quality of life for citizens.

In summary, the implementation of fiscal policy in Romania involves a comprehensive reform of the local public finance system, simplification of the tax code, and a focus on improving the quality of fiscal legislation and regulations. The goal is to create a more efficient and sustainable fiscal policy that supports the development of the private sector and improves the quality of life for citizens. simplification of the tax code, and a focus on improving the quality of fiscal legislation and regulations. The goal is to create a more efficient and sustainable fiscal policy that supports the development of the private sector and improves the quality of life for citizens.

At the same time, the tax policy of the Republic of Moldova is established by the Tax Code and other normative acts. These acts define the general principles of taxation, the legal status of taxpayers, and the procedures for tax collection and administration [11]. The aim of tax policy is to contribute to the sustainable development of the economy, promote priority sectors and types of economic activity, ensure social equity in the taxation of personal income, and create a favourable business environment. The state also plays an important role in promoting economic development through the implementation of business policies, such as the National Business Agenda, which aims to create a competitive and attractive business environment in Moldova. This agenda aims to reduce bureaucracy, enhance the quality of public services, and foster entrepreneurship and innovation.

In the Republic of Moldova, organic inspection is carried out by two national organisations authorised by the Ministry of Agriculture and Food Industry, in accordance with Law No 115/2005 on organic agricultural production, which is in line with EU regulations. These organisations are responsible for certifying organic operators in Moldova. In addition, there are 12 international organisations recognised by the European Commission for verifying and certifying compliance with standards equivalent to EU regulations in Moldova. However, some operators certify their organic agricultural production with national organisations under Law No 115/2005, which is not in line with EU regulations, while others do so with international organisations under EU regulations without being registered in Moldova. This situation leads to discrepancies in the application of organic production rules and in the functionality of the control system, as well as to a lack of timely information on the quantities of certified products, the number of certified operators and the non-conformities identified by the European Commission.

The State Environmental Inspectorate, which is subordinated to the Ministry of Ecology and Natural Resources, exercises environmental control in Moldova. It is responsible for monitoring compliance with environmental laws and regulations through planned and unannounced inspections. This control is part of the wider system of state control that also covers other areas such as finance, budget, and taxation. The Republic of Moldova operates as a market economy with both private and public ownership, functioning in a competitive environment [4, p. 28] The state is responsible for regulating economic activity, protecting national interests in foreign economic activity, and ensuring the protection of property rights. Additionally, the state has the exclusive right to issue currency, which is the Moldovan leu.

Thus, tax policy in the Republic of Moldova is established through the Tax Code and other norma-

tive acts and aims to contribute to the sustainable development of the economy, to promote priority sectors and types of economic activity, to ensure social equity in the taxation of personal income and to create a favourable business environment. The state also plays an important role in promoting economic development through the implementation of business policies.

The objectives of fiscal policy around the world

The objectives of fiscal policy around the world vary from country to country, but in general they focus on supporting economic growth, creating jobs, reducing budget deficits, improving tax fairness, promoting investment and economic development, and ensuring financial sustainability. For example, in the United States, tax policy focuses on stimulating economic growth and job creation by reducing taxes for individuals and small businesses, ensuring financial sustainability by reducing budget deficits, and promoting investment by creating tax incentives for investment in infrastructure and research and development [7, p. 117]

In the European Union, fiscal policy is focused on supporting economic growth, creating jobs, improving tax equity, and ensuring financial sustainability by reducing budget deficits and promoting investment

In China, fiscal policy is focused on supporting economic growth, creating jobs, improving tax equity, and ensuring financial sustainability by reducing budget deficits and promoting investment in infrastructure and technology. Overall, the efficiency of fiscal policies for environmental pollution control in China has improved since 2014. However, there has been a slight decline in 2016 and 2017. There is regional heterogeneity in the efficiency of fiscal policies for environmental pollution control in China, with the eastern region having significantly higher values than other regions. There is also a regional conver-

gence in EFPE values, with the central region having a relatively fast convergence rate [2, p. 86]

Fiscal expenditure decentralization has a significant direct negative effect and spatial spillover effect on EFPE, while fiscal revenue decentralization has a non-significant impact due to fiscal transfer payment. Economic development and industrial proportion have spatial effects on EFPE, with economic development having a positive effect and industrial proportion having a negative effect

At the same time, the ecological control in Moldova is exercised by the State Ecological Inspectorate, which is subordinated to the Ministry of Ecology and Natural Resources, and is responsible for monitoring compliance with environmental laws and regulations¹. This control is carried out through planned and unannounced inspections, and is part of the broader system of state control that also covers other areas such as finance, budget, and taxation¹. In terms of fiscal policy, the Republic of Moldova is a market economy based on private and public property, operating in a competitive environment. The state is responsible for regulating economic activity, protecting national interests in external economic activity, and ensuring the protection of property rights³. The state also has the exclusive right to issue currency, which is the Moldovan leu.

As you can see in general, the objectives of fiscal policy in the world are focused on supporting economic growth, creating jobs, improving tax fairness, and ensuring financial sustainability. These are achieved by reforming the tax system, simplifying the tax code, and improving the quality of tax legislation, as well as supporting private development and improving the quality of life for citizens.

Measures to be taken for a green tax policy

Several measures can be taken to promote a green tax policy in Moldova and globally: [8, p. 177]

a) *Green Tax Policy Measures*

The implementation of a green tax policy is of paramount importance for the promotion of environmental sustainability and the incentivisation of eco-friendly practices.

b) *Carbon Taxation:*

The introduction of taxes on carbon emissions is a crucial measure for discouraging the use of fossil fuels and incentivising the transition to cleaner energy sources.

Carbon taxes can be levied on industries, transportation, and other sectors based on their carbon footprint. Tax incentives for green activities: Implementing tax incentives for companies and individuals that carry out green activities or invest in green technologies can be an effective way to promote green behaviour.

c) *Pollution Taxes:*

- Impose taxes on pollutants such as air and water pollutants to internalize the external costs of pollution.

- This can encourage industries to adopt cleaner technologies and reduce their environmental impact.

d) *Resource Taxation:*

- Taxing the extraction and use of natural resources can promote sustainable resource management.

- By taxing resource consumption, it encourages recycling, conservation, and the development of renewable alternatives.

e) *Incentives for Green Investments:*

- Provide tax incentives for businesses and individuals investing in renewable energy, energy efficiency, and sustainable practices.

- This can spur innovation and accelerate the transition to a low-carbon economy.

f) *Earmarking Tax Revenues:*

- Ensure that revenues generated from green taxes are earmarked for environmental conservation, renewable energy projects, and climate change mitigation efforts.

- Transparent allocation of funds can build public trust and support for green tax policies.

g) *Public Awareness and Education:*

- Raise awareness about the importance of green tax policies and their benefits for the environment and society.

- Educate the public on how they can contribute to sustainability through their choices and behaviours.

h) *Monitoring and Evaluation:*

- Establish mechanisms to monitor the effectiveness of green tax policies in reducing environmental impact and achieving sustainability goals.

- Regular evaluation and adjustments based on data and feedback are essential for maximizing the policy's impact.

By implementing these measures, a green tax policy can effectively drive environmental conservation, promote sustainable development, and mitigate the impacts of climate change [10, p. 180]. It requires a comprehensive approach involving government regulations, incentives, public participation, and continuous evaluation to ensure its success. Green taxes and charges: Introducing specific taxes and charges on polluting or carbon-emitting activities can discourage environmentally harmful behaviour and encourage the adoption of green practices.

Environmental tax regulations: The development and implementation of specific environmental tax regulations, such as pollution taxes or carbon taxes, can help reduce negative environmental impacts.

Investing in green infrastructure: Directing fiscal resources towards green infrastructure projects such as green public transport, renewable energy or energy efficiency can support the transition to a more sustainable economy.

International cooperation: Working with other countries and international organisations to develop and implement green tax policies globally can help address environmental problems on a large scale.

By adopting these measures, Moldova and the international community can promote a green tax policy that contributes to protecting the environment and combating climate change [4, p. 77].

Conclusions

The results of this research indicate some important conclusions.

Fiscal policies have the potential to significantly influence environmental quality, although this is not their primary objective. The two main instruments of fiscal policy that affect economic growth, energy use, and environmental quality are expenditures and revenues.

The impact of fiscal policy on environmental quality is contingent upon the source of pollution, such as consumption or production-based emissions. With regard to production-based emissions, fiscal expenditures can influence environmental quality through income, composition, technique, and scale effects. Conversely, for consumption-based emissions, fiscal policy can impact the environment through income and environmental regulation channels.

The relationship between fiscal policy and environmental performance is dynamic, with inconclusive findings in the literature. Nevertheless, studies indicate that a sustainable fiscal policy should prioritize rigorous ecological policy and consider the ecological deficit, which is associated with the negative externality of free market agents failing to address environmental externalities.

The significance of rigorous environmental policies is increasingly gaining interest, with benefits including enforcing rules and regulations, promoting ecological awareness, and ensuring clean energy usage and production.

Green innovations, or ecological technologies, are crucial for addressing ecological turmoils and environmental damage. They involve developing processes or products with novel ideas, technologies,

applications, and concepts that integrate energy and environmental efficiency by conserving energy and resources in business and macroeconomic contexts.

The use of green financial instruments in fiscal policy can substantiate environmental management in ensuring sustainable economies. Fiscal policy can play an expansionary role in GDP, increasing fiscal expenditure. In the long term, third-party environmental pollution control can yield increasing taxes, reduce regulatory costs, and increase social welfare for the local government.

Implementing fiscal policies to promote third-party environmental pollution control can expand aggregate demand, increase fiscal expenditure, and lead to higher tax revenues, reduced regulatory costs, and improved social welfare in the long term.

Bibliographical references

1. BOUTILIER, R. G., & THOMPSON, M. Green fiscal policy: A review of the issues and evidence. In: *Energy Policy*, 2015, pp. 550-561.
2. CHEN, X., & CHEN, Y. The spatial effect of fiscal decentralization on the efficiency of fiscal policies for environmental pollution control: Evidence from China. In: *Journal of Cleaner Production*, 2021, pp. 284 - 303.
3. DONG, L., & ZHANG, Y. Green innovation and sustainable development: A review. In: *Journal of Cleaner Production*, 2016, pp. 35-45.
4. GRINIC, T. *Agenda Națională de Business Priorități pentru crearea unui mediu competitiv și atractiv de business în Republica Moldova* [National Business Priorities Agenda for creating a competitive and attractive business environment in the Republic of Moldova], Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Raport, 2023.
5. HEPBURN, C., & O'CALLAGHAN, B. The role of fiscal policy in the transition to a low-carbon economy: A review of the evidence. In: *Energy Policy*, 2019, pp. 106-116.
6. KHAN, F. M., & OZTURK, I. Green fiscal policy and sustainable development: A survey. In: *Journal of Cleaner Production*, 2018, pp. 1011-1023.

7. KIM, J., & KANG, J. Green fiscal policy and fiscal decentralization: Evidence from China. In: *Energy Policy*, 2019, pp. 117-128.

8. LI, Y., & LI, X. Green finance: A new financing tool for sustainable development. In: *Journal of Cleaner Production*, 2017, pp. 1477-1486.

9. LIU, J., & XU, J. Green innovation and sustainable development: A review. In: *Journal of Cleaner Production*, 2016, pp. 35-45.

10. MA, Y., & WANG, Z. Green fiscal policy and green total factor productivity: Evidence from China. In: *Journal of Cleaner Production*, 2018, pp. 171-181.

11. Monitorul Fiscal. Politica fiscală și vamală pentru anul 2021. [Fiscal and customs policy for 2021]. Retrieved

from <https://monitorul.fisc.md/expert/politica-fiscal-si-vamala-pentru-anul-2021-principalele-propunerile-ministerului-finantelor.html> (accesat la 10.05.2024)

12. International Monetary Fund. Republic of Moldova - Technical assistance report, 2021. Retrieved from <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2021/English/1MDAEA2021001.ashx> (accesat la 10.05.2024)

13. European Bank for Reconstruction and Development. Moldova Country Strategy - 2023-2028, 2023. Retrieved from <https://www.ebrd.com/documents/strategy-and-policy-coordination/moldova-country-strategy.pdf> (accesat la 12.05.2024)

CADRUL LEGAL PRIVIND FRAUDELE ÎN DOMENIUL INFORMATICII ȘI PREVENIREA ACESTORA

Alexandru MARIȚ

Doctor în drept, profesor universitar, Academia de Studii Economice din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexmarit123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

Infracțiunile din domeniul informatic reprezintă un tip de infracțiuni relativ nou și specific, cercetarea lor necesită elaborarea unor metode noi, folosirea unor tactici criminalistice specifice acestui tip de infracțiuni. În literatura de specialitate întâlnim mai multe strategii elaborate de către doctrinari, mai multe recomandări tactico-metodice care urmează a fi îndeplinite de către ofițerii de urmărire penală, și specificul probei digitale. La rândul său criminalitatea informatică reprezintă diverse activități infracționale care implică computere și sisteme informatice fie ca instrument principal, fie ca țintă principală. Aceste activități includ: infracțiuni clasice (cum ar fi fraudă, falsul și furtul de identitate); infracțiuni legate de conținut (de exemplu, distribuirea de pornografie infantilă sau incitarea la ură rasială on-line); și infracțiuni specifice computerelor și sistemelor informatice (de exemplu, atacuri împotriva sistemelor informatice, atacuri de tip DDoS – de blocare a accesului și programe malware).

Cuvinte-cheie: securitate informatică, protecția datelor, dovezi electronice, atac cibernetice, victime cibernetice, fraude în mediul informatic, prevenire infracționalitate on-line.

LEGAL FRAMEWORK FOR COMBATING INFORMATION FRAUD AND PREVENTION STRATEGIES

Computers crimes are a relatively new and specific type of crime, their research requires the development of new methods, the use of forensic tactics specific to this type of crime. In the literature we find several strategies developed by doctrinaires, several tactical-methodical recommendations to be met by prosecuting officers, and the specifics of digital evidence. In turn, cybercrime represents various criminal activities that involve computers and computer systems either as a main tool or as a main target. These activities include: classic crimes (such as fraud, forgery and identity theft); content-related offenses (eg distribution of child pornography or incitement to racial hatred online); and computer and computer-specific offenses (for example, attacks on computer systems, DDoS attacks - blocking access, and malware).

Keywords: computer security, data and information protection, electronic evidence, cyber attack, cyber victims, computer fraud, online crime prevention.

CADRE JURIDIQUE SUR LA FRAUDE INFORMATIQUE ET SA PRÉVENTION

Les crimes informatiques sont un type de crime relativement nouveau et spécifique, leur recherche nécessite le développement de nouvelles méthodes, l'utilisation de tactiques médico-légales spécifiques pour ce type de crime. Dans la littérature, nous trouvons plusieurs stratégies développées par le doctrinaire, plusieurs recommandations tactiques et méthodiques à respecter par les officiers de police judiciaire et les spécificités de la preuve numérique. La cybercriminalité,

à son tour, représente diverses activités criminelles impliquant des ordinateurs et des systèmes d'information, soit comme outil principal, soit comme cible principale. Ces activités comprennent: les crimes classiques (tels que la fraude, la falsification et le vol d'identité); les crimes liés au contenu (par exemple, la distribution de pornographie juvénile ou l'incitation à la haine raciale en ligne); et les crimes spécifiques aux systèmes informatiques et d'information (par exemple, les attaques contre les systèmes d'information, les attaques de blocage DDoS et les logiciels malveillants).

Mots-clés: sécurité informatique, protection des données, preuves électroniques, cyberattaque, cyber-victimes, fraude informatique, prévention de la criminalité en ligne.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ РАМКИ ОТНОСИТЕЛЬНО МОШЕННИЧЕСТВА В СФЕРЕ ИНФОРМАТИКИ И ЕГО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ

Преступления в компьютерной сфере представляют собой относительно новый и специфический вид преступлений, их исследование требует разработки новых методов, использования криминалистической тактики, специфичной для данного вида преступлений. В специальной литературе мы находим несколько стратегий, разработанных доктринерами, несколько тактико-методических рекомендаций, которые должны выполнять сотрудники уголовного преследования, а также специфику цифровых доказательств. В свою очередь, киберпреступность представляет собой различную преступную деятельность, в которой компьютеры и компьютерные системы используются либо в качестве основного инструмента, либо в качестве основной цели. Данная деятельность включает: классические преступления (такие как мошенничество, подделка документов и кража личных данных); преступления, связанные с контентом (например, распространение детской порнографии или разжигание расовой ненависти в Интернете); и преступления, характерные для компьютеров и информационных систем (например, атаки на компьютерные системы, DDoS-атаки и вредоносное ПО).

Ключевые слова: компьютерная безопасность, защита данных и информации, электронные доказательства, кибератака, кибержествы, мошенничества в ИТ-среде, предотвращение онлайн-преступлений.

Introducere

Tehnologiile informaționale, ca și orișice alt produs al geniului uman, sunt vulnerabile și, în cazul unei gestionări incorecte sau intenționat greșite pot genera o reacție în lanț cu un deznodământ nefast și imprevizibil.

Aspectele teoretice privind cercetarea acestei categorii de infracțiuni, cu regret, sunt mai puțin reflectate în doctrina criminalistică, în știința dreptului procesual penal, rămânând, în permanență actuale. În acest context, cercetarea criminalistică a infracțiunilor din domeniul informaticii este actuală.

Astfel că, din cauza lipsei de date fiabile, este dificil să se estimeze impactul unei pregătiri necorespunzătoare pentru atacuri cibernetice. Impactul economic al criminalității informatice a crescut de

cinci ori între 2013 și 2017, afectând atât guvernele, cât și întreprinderile, indiferent de dimensiunea lor. Creșterea prevăzută a primelor de asigurare cibernetică, și anume de la 3 miliarde de euro în 2018 la 8,9 miliarde de euro în 2020, reflectă această tendință.

Atacurile de anvergură mondială Wannacry (*ransomware*) și NotPetya (*malware de ștergere*) au afectat, în 2017, peste 320 000 de victime din aproximativ 150 de țări. Aceste incidente au condus la o oarecare „trezire” globală în fața amenințării reprezentate de atacurile cibernetice, apărând un nou elan de a integra securitatea cibernetică în reflecția convențională cu privire la politici. Pe lângă aceasta, 86 % dintre cetățenii UE consideră acum că riscul de a deveni victimă a criminalității informatice este în creștere.

Materiale utilizate și metode aplicate

Ca suport metodologic și teoretico-științific al cercetării noastre la constituit teoria dreptului penal național și internațional, al criminologiei și criminalisticii, ale directivelor europene, precum și altor materii socio-umane care au fost puse la baza studiului.

Scopul prezentului studiu în efectuarea, pe baza cercetărilor teoretice și a materialelor în domeniu, a unor investigații ample în privința problemelor enunțate. Ca suport metodologic în contextul studiului efectuat au fost utilizate un șir de metode de cercetare, precum ar fi: metoda analizei, care a constatat în examinarea critică a doctrinei penale și a celei criminologice referitoare la tematica fraudelor/escrocheriilor în domeniul informaticii. Baza informațională este constituită din importanța teoretică și aplicativă a studiului. Elementul aplicativ al studiului sau cercetării se manifestă printr-o expunere a formelor acestora și a informației utile de apărare împotriva lor.

Rezultate obținute și discuții

Așadar, în mediul informatic, fraudă poate avea mai multe forme și adesea se poate confunda cu înșelăciunea tradițională, iar mijlocul de realizare fiind computerul [1, p. 227].

Dat fiind mediul informatic în care acestea sunt inițiate, considerăm necesar să amintim următoarele tipuri de escrocherii și fraude, cum ar fi:

- „Bait and switch” (momește și schimbă);
- „Scrisorile nigeriene” sau „Prizonierul spaniol”);
- „Facturarea falsă”;
- „Frauda salam”;
- Înființarea de firme „fantomă” etc.

Așadar, printre tipurile sau formele amintite mai sus de escrocherii/fraude, modalitatea de „**Momește și schimbă**” (*Bait and Switch*) este o formă de fraudă informatică în care făptuitorul ademenește potențiali

clienți făcând publicitate (preț foarte mic, profitabilitatea afacerii etc.) unor produse, care fie nu există în realitate, fie sunt ulterior schimbate cu produse aparent similare, dar cu calități net inferioare.

În esență, clientului i se prezintă posibilitatea de a achiziționa un anumit produs la un preț foarte mic, însă în momentul onorării comenzii, acestuia i se comunică faptul că produsul „nu mai există în stoc” și i se oferă o altă posibilitate, un alt produs (contrafăcut) ca o „consolare” pentru „inexistența” celui original prezentat în anunț. Caracteristic pentru această escrocherie/fraudă este faptul că în nici un moment autorul nu are de gând (nu intenționează) să vândă produsul-momeală.

Fapta se realizează cel mai adesea prin intermediul sistemelor informatice și al rețelei Internet. Ademenirea clienților se poate face și prin mesaje de poștă electronică (email) sau prin intermediul unei (bine alcătuite) pagini de Web [2, p. 264].

Tipul sau forma de „**Trucuri bazate pe încredere - abuzul de încredere**” (*Confidence Tricks*). Se bazează pe intenția de a induce în eroare o persoană sau un grup de persoane (denumite „ținte”) cu privire la posibilitatea de a câștiga importante sume de bani sau de a realiza ceva însemnat. De obicei, făptuitorul se bazează pe ajutorul unui complice, care, pe parcursul înșelăciunii, va acționa psihologic asupra țintei inducându-i artificial senzația că „Jocul”, „acțiunea” etc., sunt cât se poate de reale și profitabile, ele însuși „având încredere în autor”.

La origine, acest truc se baza pe exploatarea anumitor laturi ale personalității umane, cum ar fi lăcomia sau *necinstea*. Adesea, victimelor le sunt exploatare dorințele de „*înavuțire rapidă*”, de „*câștiguri de bani fără efort*” sau de investiții „prea bune ca să fie adevărate”. Astfel, spre exemplu, ținta va fi convinsă de către făptuitor că va câștiga o importantă sumă de bani participând la înșelarea unei a treia persoane, care, de fapt, este în legătură cu infractorul și participă în complicitate la realizarea acestei acți-

uni. Bineînțeles, victima este cea care pierde „jocul”. Și în acest caz, abordarea victimei de către infractor și chiar desfășurarea acțiunii se vor face prin intermediul mijloacelor electronice (email, pagină Web etc.).

O altă modalitate o constituie „*Escrocherii /Fraude cu avans*” (*Advance Fee Fraud*). Sunt adesea cunoscute sub denumirea de „transferuri nigeriene” sau „scrisori nigeriene” ori, pur și simplu, „înșelătorii 419” (după numărul articolului din Codul Penal al Nigeriei care încriminează astfel de fapte). În acest caz, victimele sunt oameni bogați sau investitori din Europa, Asia Australă sau America de Nord.

Mijloacele de comitere variază de la scrisorile expediate prin poștă sau faxuri la email sau pagini web, în special după 1990. Schema de operare este relativ simplă. O persoană (investitor, om de afaceri etc.) este contactată după următorul șablon: „... oficial cu rang înalt din Nigeria, intenționez să expediez importante fonduri și vă solicit ajutorul de a folosi conturile dvs. pentru transferul bancar, în schimbul unui comision de 10-20% din suma transferată ...”. Presupusa afacere este în mod atent prezentată și ca un “delict nesemnificativ” (gen white collar crime - infracționalitatea gulerelor albe), care, însă, oferă posibilitatea unor „importante câștiguri”. Inducerea, aproape subliminal, a ideii de „mică ilegalitate” în legătură cu „operațiunea” are rolul de a descuraja victima să raporteze cazul autorităților în momentul în care realizează că, dându-și *detaliile de cont* unor necunoscuți, a fost în realitate deposedată de toate lichiditățile sau economiile [2, p. 231].

Astfel de înșelăciuni își au originea în Nigeria și, de regulă, sunt pregătite astfel încât adresele de email, site-urile Web, numerele de telefon sau fax etc. să pară a fi cele ale unor centre de afaceri, firme sau chiar instituții guvernamentale locale.

Există și cazuri în care, în corespondența prin email, autorii au solicitat în mod direct victimelor

sume de bani în lichidități pentru așa-zise, persoane sau ale altor oficiali ori ale personalului bancar care urma să asigure „transferul cel mare” etc.

În alte abordări, se preciza că „pentru a putea facilita transferul, trebuie ca dumneavoastră (ex. Investitorul) să aveți deschis un cont la o bancă nigeriană, în valoare de cel puțin 100.000 USD”. În câteva situații, chiar, victimele au fost invitate în Nigeria să se întâlnească cu respectivii „oficiali guvernamentali” sau cu „alte persoane importante” - în fapt complici ai autorilor care susțineau scenariul „autenticității și iminenței expatrierii de fonduri”. În 1995, un cetățean american care a întreprins o astfel de vizită în Nigeria a fost ucis, moment în care anchetele au fost preluate spre soluționare de către US Secret Service.

Astfel de fapte se produc încă frecvent în Nigeria, dar fenomenul s-a și internaționalizat. Astfel că, cel mai răsunător succes al organelor de securitate a fost arestarea, în 2004, la Amsterdam, a 52 de persoane implicate în acțiuni similare.

Într-o altă variantă a fraudei, „*Facturarea falsă*” victima primește un mesaj de email de la un presupus avocat ori reprezentant al unei societăți de administrare valori mobiliare sau imobiliare prin intermediul căruia este anunțată cu privire la decesul unei „rude foarte îndepărtate”, de care, bineînțeles, victima nu avea cunoștință, și care i-ar fi lăsat o moștenire însemnată. Autorul solicită într-un mesaj ulterior victimei detaliile conturilor bancare în vederea „transferului bancar al lichidităților moștenite” (sume exorbitante care au menirea să inhibe instincul de apărare).

În cea mai nouă versiune a acestui tip de fraudă, autorul se oferă să cumpere unul dintre produsele scumpe postate spre vânzare de victimă pe o pagină de Web specializată în vânzări și cumpărări online (ex. eBay), printr-un ordin de plată, filă check sau alt instrument oficial emis de a autoritate bancară în mod „accidental” check-ul va avea înscrisă o sumă

mai mare decât valoarea produsului „cumpărat”, motiv pentru infractor să-i solicite (prin email) victimei să-i returneze diferența de bani, telegrafic, la o terță adresă, la confirmarea primirii coletului. De regulă, check-ul intră ca bun de plată după o zi sau două, însă contrafacerea lui iese la iveală abia după aproape o săptămână, timp în care victima a apucat să trimită și produsul și „restul de bani” infractorului.

„**Depozitele false**” (*Fake Escrow*) este o altă metodă de fraudare în sisteme informatice este aceea prin care, autorul, după ce câștigă o licitație de produse pe un site Internet specializat (gen eBay sau AltaVista), solicită victimei utilizarea unui site (sau serviciu) de escroc „sigur”, „neutru” care să „depoziteze” bunurile (în general echipamente electronice) până la perfectarea aranjamentelor financiare. Bineînțeles, *site*-ul de escroc este creat și controlat de infractor, iar la primirea bunurilor „gaj”, respectiva pagină Web este închisă (dezactivată) iar contul șters.

„**Escrocherie/ Frauda salam**”, este la rândul său o operațiune destul de simplu de realizat, dar care necesită accesul în sistemul informatic al unei instituții bancare. Autorul accesează aplicația informatică de gestionare de conturi clienți sau pe cea de facturare și modifică anumite linii din program în așa fel încât produce o rotunjire în minus a sumelor rezultate din calculele bancare specifice, diferențele fiind direcționate către un anumit cont. Numele escrocheriei/fraudei este sugestiv pentru operațiunea de obținere, sumare și transfer a tuturor procentelor rezultate din rotunjirile aritmetice impuse prin soft,

„**Prizonierul Spaniol**” este o metoda, pe cât de simplă, pe atât de jenantă pentru victime, își are originea într-o înșelăciune la modă în secolul 17. În esență, autorul contactează ținta (om de afaceri, familia acestuia, persoane cu tendințe caritabile etc.) printr-un mijloc electronic (email, mesagerie instanță - IM etc.) și îi „dezvăluie” faptul că este în legătură (telefonică, email etc.) cu un „foarte important” ori „binecunoscut” personaj din lumea politică eco-

nomică- socială ori artistică, ce se află încarcerat sub un alt nume în Spania, fiind victima unei înșelăciuni. Întrucât personajul ar dori să evite publicitatea de scandal, autorul înșelăciunii solicită „sprijinul financiar” al țintei pentru a „plăti cauțiunea personafității arestate”, turnând ca aceasta, la revenirea în țară, să se „revanșeze considerabil”. Adesea, frauda nu se oprește după primul transfer bancar de acest gen, victima realizând mult mai târziu, în cursul corespondenței electronice cu autorul, că sunt necesare și alte „operațiuni costisitoare” cărora a trebuit (trebuie) să le facă față „pentru eliberarea personajului”, totul fiind, evident, construit artificial. Succesul fraudei rezidă de cele mai multe ori în măiestria jocului psihologic al autoului care îmbracă povestea „incredibilă” într-o aură de mister și confidențialitate, reușind să-i creeze victimei impresia că participă la o „acțiune de mare însemnătate” în plan politic-economic-social ori artistic [3].

În acest context unii specialiști avertizează -, psihologii Bitdefender atenționează oricine poate deveni victima escrocheriilor pe Facebook Qichepcate fi păcălit de esaxite **“Ghici cine ți-a vizualizat profilul Dvs?”** dar și multe altele, avertizează analiștii comportamentali și psihologii din cadrul *Bitdefender*.

Un studiu realizat pe parcursul a doi ani de lumizorul de soluții software arată că escrocii infectează milioane de utilizatori Facebook cu scheme cunoscute, prezentate sub altă formă. O echipă de analiști comportamentali și psihologi a analizat cele cinci categorii de escrocherii și a concluzionat că **nu există un profil al victimei tipice.**

“Cele mai mari vulnerabilități” apar din cauza unor dispoziții umane generale care îl pot influența pe orice utilizator la un moment dat. Este greu pentru noi, oamenii, să acceptăm comportamentul nostru irațional, sau faptul că ne lăsăm pradă impulsurilor pe care le atribuim, în mod normal, celor mai puțin “educați”, a spus psihologul Nansi Lungu, Behavior Analyst la Bitdefender.

Cu toate acestea, analiza psihologică a evidențiat o legătură strânsă între *victime și lipsa de informare*, în special în ceea ce privește modul de funcționare a rețelei sociale Facebook în timp ce aproape jumătate dintre amenințările banetice mizează pe cunoașterea utilizatorilor de a ști cine le-a vizualizat profilul, una din trei fraude atrag victimele cu funcționalități pe care Facebook nu le-a implementat încă, precum butonul de “Dislike” sau dorința de a personaliza.

Tombole false, cum ar fi cele cu bilete gratis la Disneyland sau puncte de joc, reprezintă 16.51% din numeroasele escrocherii din ultimii doi ani, în timp ce materialele pornografice cu celebrități reprezintă 7.53%. Escrocheriile de pe Facebook fac bani prin chestionare frauduloase sau *virusi de tip Trojan care fură parole bancare* sau din browser.

Deși sunt încă o categorie de nișă, materialele video ce promovează violența câștigă popularitate, avertizează experții în securitate ai Bitdefender. Escrocheriile de tip “Like and Share” care se folosesc de imagini șocante, precum animale lovite, copii suferinzi și femei torturate reprezintă 1% din totalitatea fraudelor, potrivit studiului. Cel mai recent exemplu este cel în care un material video cu o femeie ucisă de soțul ei pentru că a sărutat alt bărbat a infectat utilizatorii cu virusi.

Cele mai populare categorii de escrocherii folosite de criminalii cibernetici pentru a păcăli utilizatorii de Facebook sunt:

1. Ghici cine ți-a vizualizat profilul? - 45.50%
2. Noi funcționalități ale Facebook - 29.53%
3. Escrocherii cu premii - 16.51%
4. Escrocherii cu celebrități - 7.53%
5. Materiale video cu atrocități - 0.93%

Bitdefender recomandă utilizatorilor să actualizeze sistemul de operare, soluția antivirus și alte aplicații software pentru a opri hackerii din exploatarea vulnerabilităților găsite în sistem. Utilizatorii trebuie să evite să completeze chestionare pe Facebook sau să apese Like sau Share pentru a vizualiza un video.

Pentru a atrage atenția în rândul utilizatorilor de Facebook, Bitdefender a lansat recent și o lista anuală cu cele mai populare 10 scam-uri găsite pe rețeaua socială.

Studiul a analizat 850.000 de escrocherii răspândite în țări precum România, Statele Unite, Marea Britanie, Australia, Germania, Spania, Franța și Arabia Saudită începând cu octombrie 2012. Pentru mai multe informații privind psihologia celor care devin victime ale păcălelilor pe Facebook, putem accesa studiul integral realizat de Bitdefender pe acest subiect [4].

Ca temei de pornire a urmării penale pe cazurile de comitere a escrocheriilor/fraudelor în domeniul tehnologiilor informaționale pot fi:

- plângerile cetățenilor, funcționarilor, persoanelor cu funcții de răspundere din diferite instituții, organizații, întreprinderi utilizatori ai informațiilor care au fost accesate ilegal;
- comunicările cu privire la fapta comisă sau în proces de pregătire parvenite din diferite surse.

Așadar în contextul utilizării tot mai accentuate a Internetului în *activitățile comerciale, de business, de administrație*, în aplicații din domeniul *sănătății* sau pentru *învățământ la distanță*, fapt ce a condus și la apariția și extinderea unor noi concepte (*e-commerce, e-learning, e-health, e-work, e-government*), apare ca esențială stabilirea unui *cadru robust de încredere* pentru aplicațiile informatice care implementează astfel de servicii. Internetul contribuie la accelerarea fluxului de activități în domenii din cele mai diverse.

Aplicațiile din domeniul comercial, de exemplu, implică necesitatea unor schimburi de *documente sub formă digitală* între firme, organizații și/sau persoane particulare. Câteva premise valabile pentru aplicații suport pentru e-servicii pot fi menționate în acest context.

În primul rând, persoanele care *intră în legătură prin Internet pentru realizarea unor tranzacții*

și acțiuni specifice domeniului (comerț electronic, aplicații de învățământ distanță, *tele-working*, *tele-medicină* etc.) nu se cunosc în prealabil sau nu se află într-o întâlnire directă, fizică.

Este cazul, de exemplu, al unor *cumpărături on-line*, de pe *site-uri comerciale*, unde cumpărătorul conectat comandă produse/servicii și plătește. În același timp, anumite portaluri pe Internet destinate unor tranzacții industriale oferă servicii on-line care cer o angajare contractuală imediată.

În al doilea rând, în Internet circulația informațiilor se face liber, fără un control și o cenzură restrictivă. De aici rezultă însă și *pericolul interceptării* acestora, *modificării* sau *falsificării datelor transmise*, de exemplu din *contractele de natură confidențială sau strategică dintre companii* (organizații). Dezvoltarea Internetului în ultimii ani a fost puternic stimulată de perspectiva realizării de *afaceri on-line*, de avantajele implementării unor aplicații practice în domenii din cele mai diverse, *de la administrația publică centrală și locală până la învățământ, medicină, cercetarea științifică* etc. Până și cele mai banale tranzacții se pot desfășura prin Internet. Acesta va face să cadă barierele fizice existente până acum în calea comunicării. În acest context extrem de dinamic, asigurarea securității tranzacțiilor prin Internet constituie cea mai importantă provocare ce stă în fața acestor tipuri de aplicații (de e-commerce, e-health, e-government, e-learning, e-work). Pentru majoritatea organizațiilor, interesul în ceea ce privește *securitatea informatică este proporțional cu modul în care sunt percepute amenințările și vulnerabilitățile sistemelor de calcul*.

În cele ce urmează vor fi prezentate o serie de concepte și principii generale care trebuie luate în considerare pentru implementarea unor politici eficiente capabile să combată, dai'mai ales să prevină fraudele/escrocherie și, mai general vorbind, incidentele de securitate care pot afecta ficționarea sistemelor informatice și de comunicații. Identifi-

carea riscurilor și răspunsul la fraude electronice la modul general, fraudele implică utilizarea unor metode incorecte sau neautorizate pentru a obține anumite avantaje față de alți parteneri, utilizatori, beneficiari ai anumitor servicii ș.a.m.d. Circumstanțele în care fraudele apar (și, în context, fraudele electronice, în aplicații bazate pe Internet așa cum sunt și cele de e-commerce, e-health, e-government, e-learning și e-work) pot fi foarte diverse. Unele dintre acestea includ: fraude în aplicații de format electronic, fraude în aplicațiile de nivel guvernamental (în sisteme de e-government), fraude cu efecte asupra consumatorilor individuali, fraude care afectează drepturile de proprietate intelectuală, fraude care afectează companiile de asigurări, fraude în sistemele de sănătate (asociate cu atacuri la adresa sistemelor suport pentru aplicații de e-health, de exemplu), **fraude cu cărți de credit falsificate** (legate până la uimă tot de aplicațiile de comerț electronic), ș.a.m.d. [4].

În contextul expansiunii tehnologiilor informatice și de comunicații, beneficiile acestora nu ar trebui să ascundă și potențialul pentru realizarea de *fraude electronice* la scară mare, fraude care să afecteze sistemele suport pentru aplicații de e-commerce, e-health, e-government, e-learning și e-work. Beneficiile enorme aduse de aceste tehnologii utilizatorilor furnizează și pentru *infractorii cibernetici* oportunități multiple.

Astfel, aceștia devin capabili:

- să comunice unul cu altul în secret;
- să își ascundă adevăratele identități pentru a evita detecția și pentru a penetra sisteme informatice la distanță;
- să falsifice și să altereze documente cu regim privat; să manipuleze sistemele de plată electronică pentru a obține ilegal fonduri.

Astfel, câteva mecanisme ale fraudelor electronice, adică fraudele care implică sisteme de plăți bazate pe hârtie:

- atunci când bunuri și servicii sunt obținute efectiv on-line, dar totuși sunt plătite utilizând instrumente de plată bazate pe hârtie (cum ar fi ordine de plată, cecuri ș.a.), fraudele se pot realiza la fel ca în trecut;

- vulnerabilitățile sunt legate în principal de utilizatorii individuali ce folosesc conturi deschise *folosind detalii de identificare false*, de situații de depășire a balanței creditului sau chiar de falsificarea sau alterarea unor instrumente de plată ca atare.

- în condițiile în care este o presiune pentru efectuarea cât mai rapidă a *tranzacțiilor electronice*, vânzătorii ar putea dori să nu mai aștepte ca *informările introduse să fie șterse* sau să se efectueze verificări de autenticitate înainte de autorizarea distribuirii de bunuri sau furnizării de servicii, prin urmare deschizând calea unor potențiale fraude. La rândul lor, clienții ar putea trimite informații specifice unui cec unui vânzător despre care nu dețin informații independente, care poate fi localizat într-o țară străină.

Fraude implicând **sisteme de debit direct**:

- Plățile on-line se pot efectua prin debit direct, caz în care sumele de bani sunt transferate direct din contul plătitorului la banca destinație, sau prin intermediul unui instrument de transfer în care un client poate solicita băncii sale să debiteze din contul său o sumă care este electronic creditată pentru alt cont.

- Pentru ca astfel de tranzacții să aibă loc, *anumiți pași preliminari* trebuie efectuați de către părțile implicate, incluzând schimbul de detalii despre conturi și realizarea a diverse verificări de identificare. Din punctul de vedere al cumpărătorului, un element de risc apare dacă fondurile sunt transferate înainte ca bunurile să sosească sau ca serviciul să fie efectiv furnizat.

- Din punctul de vedere al vânzătorului, este necesar ca fondurile să sosească înainte ca bunurile să fie livrate sau ca serviciul să fie furnizat. Principalul mijloc de protecție împotriva unor astfel de fraude solicită comercianților să adopte pași adecvați pen-

tru autentificarea detaliilor de cont furnizate de către cumpărător și să se asigure că fondurile corespunzătoare sunt ținute în cont pentru a acoperi operația de cumpărare.

Obținerea autorizației de la o instituție financiară este primul pas în prevenirea fraudelor.

Fraude implicând **sisteme electronice de transfer de fonduri**:

- Au fost dezvoltate *diverse sisteme* pentru a permite *clienților, băncilor și comercianților să comunice în mod securizat unul cu celălalt*.

- Respectivele sisteme electronice de transfer de fonduri au devenit deja operaționale ca substitute pentru tranzacțiile prin cecuri bazate pe hârtie, și aceste sisteme pot fi adaptate pentru utilizarea în tranzacții realizate prin Internet. Totuși, aceste sisteme creează un serios risc de securitate dacă nu se implementează *proceduri adecvate pentru verificarea disponibilității fondurilor* care ar trebui transferate sau pentru un control riguros al accesului la conturi.

- În plus, există posibilitatea manipulării și interceptării informațiilor transmise prin rețea „în clar” (în formă necriptată). De aceea, pentru a *securiza operațiunile de transferuri electronice de fonduri, datele sunt de regulă criptate folosind algoritmi* care cedează mesajele transmise. La destinația legitimă ele vor fi decodate folosind *chei* cunoscute doar de către *transmițător și receptor*. Riscul major asociat cu un astfel de sistem constă în posibilitatea ca respectivele chei de criptare să fie interceptate, în care caz datele din cadrul sistemului ar putea fi dezvăluite sau manipulate.

- Majoritatea fraudelor/escrocheriilor pe scară largă la transferurile electronice de fonduri au implicat interceptarea sau alterarea mesajelor electronice transmise de la calculatoarele instituțiilor financiare. Pentru a îmbunătăți securitatea tranzacțiilor bazate pe cărți de credit și realizate prin Internet, diferite companii au proiectat sisteme care să asigure că *identitatea părților contractante* poate fi autentifica-

tă și că vânzătorii sunt capabili să determine dacă un client deține în mod real fondurile necesare pentru a putea realiza tranzacția.

- Fraude implicând *sisteme bazate pe cârduri*: în prezent, plățile efectuate folosind *smart carduri* pot lua o varietate de forme. Însă există și riscuri aferente acestora. Principalul risc de securitate asociat cu smart cardurile este determinat de *modul în care datele sunt criptate*. Mecanismul de criptare utilizat poate fi spart dacă anumite tipuri de *erori* au apărut *la nivelul cârdului*. Unele defecte de proiectare sau din fabricație pot spori riscurile de spargere a mecanismelor de protecție prin criptare.

Fraude implicând „*cash*” *electronic* (și tranzacțiile bazate pe *portofel electronic*):

Sunt în curs de dezvoltare variate sisteme care vor permite efectuarea de tranzacții în mod securizat prin Internet folosind „*cash*” *electronic*, sau elemente de valoare care sunt înregistrate digital pe calculatoare. Ele trebuie să folosească *mecanisme de criptare eficiente*, și de regulă se bazează pe *criptarea cu chei publice* [4].

Fraude legate de identitate: Progresele în comerțul electronic au creat premise pentru noi forme de acțiuni ilegale și frauduloase, puțin probabil să fie întâlnite în sistemele tranzacționale tradiționale. Spre exemplu, mulți consumatori întâmpină mari dificultăți în a-și identifica partenerii de afaceri (sau de tranzacții realizate prin Internet). Unii comercianți recurg în mod intenționat la mascarea (ascunderea) identităților lor reale tocmai pentru a preveni posibilele fraude în tranzacțiile electronice. În practică, tehnologiile Internet asigură utilizatorilor instrumente relativ simple pentru mascarea (ascunderea) identităților reale ale acestora. Adresele de Internet, de poșta electronică, spre exemplu, pot fi ușor manipulate pentru a include detalii care nu sunt reale, sau sursa mesajului poate fi făcută anonimă sau modificată astfel încât mesajul să apară ca provenind de la un alt utilizator.

Există mai *multe tipuri de escrocherii/fraude electronice*, dintre care sunt 3 tipuri de escrocherii/fraude mai des întâlnite în aplicațiile bazate pe tranzacții electronice:

– Primul tip este acela în care o anumită entitate *pretinde că vinde ceva ce nu deține cu adevărat*, dar pentru care *solicită plata în avans*.

– Un al doilea tip conduce la *livrarea de bunuri sau servicii care sunt în realitate de o calitate inferioară celei pentru care s-a plătit*.

– Un al treilea tip de escrocherie/fraudă se manifestă prin acțiuni *de convingere a clienților să achiziționeze ceva ce ei nu doresc cu adevărat*, prin intermediul unor *tehnici de marketing și de promovare foarte agresive*.

În acest fel, trebuie să știm care ar trebui să fie răspunsul la escrocheriile/fraudele electronice, așadar, în ceea ce privește răspunsul la fraudele electronice vom face câteva abordări general recunoscute care sunt sau trebuie avute în vedere.

Prima abordare se bazează pe *constituirea unui cadru legal adecvat*, deci pe *reglementarea legislativă* a răspunsului la acțiuni frauduloase realizate pe cale electronică. Problema este însă încă pe larg dezbătută, fiindcă se pune problema de existență a unei transparență, dar totodată și de o protecție a confidențialității utilizatorilor.

A doua abordare urmărește elaborarea unor cunoscute *moduri clare de practică pentru aplicațiile bazate pe tranzacții electronice*. Sunt vizate aspecte cum ar fi cele referitoare la *conținutul de date* ce poate fi transmis în cursul tranzacțiilor, la *serviciile de certificare pentru protejarea acestor date și garantarea autenticității* lor.

A treia abordare urmărește *adoptarea unor strategii preventive*. Acestea au în vedere elaborarea unor recomandări și politici de control al tentativelor de escrocherie/fraudă electronică în special prin utilizarea unor tehnologii eficiente de securitate informatică. În acest context, *adoptarea unor politici cla-*

re de control al tentativelor de fraudă în interiorul organizațiilor reprezintă un principiu esențial pentru prevenirea și limitarea efectelor fraudelor în aplicații care implică *transferul de date sensibile*, a căror dezvăluire poate avea consecințe serioase pe scară mai largă, așa cum sunt și aplicațiile de “e-commerce”, “e-health”, “e-government”, “e-learning” și “e-work”. Stabilirea unor principii referitoare, de exemplu, la utilizarea etică a tehnologiilor informatice și la modul de reacție la anumite tipuri de fraude sunt, de asemenea, esențiale pentru succesul unor aplicații cum sunt cele menționate anterior. De o importanță particulară este necesitatea de a dezvolta *politici specifice de securitate informatică* împreună cu recomandări adecvate pentru raportarea utilizării în scopuri rău intenționate a tehnologiilor informatice și de comunicații. Astfel de politici trebuie să aibă în vedere comportamentul on-line specific al angajaților instituțiilor sau organizațiilor implicate în aceste aplicații, vizând de exemplu aspecte practice cum ar fi *nivelul de securitate* pe care îl asigură *sistemele de autentificare a utilizatorilor* (prin parole, ș.a), accesul la și utilizarea sistemelor de calcul organizaționale în scopuri private, utilizarea serviciilor de poștă electronică în scopuri personale, descărcarea de software de pe Internet, sau utilizarea unor materiale care implică probleme de drepturi de autor.

Prin urmare, elaborarea unor *strategii eficiente de management* al escrocheriilor/fraudelor, de prevenire și limitare a efectelor acestora, este o prioritate pentru organizațiile implicate în realizarea de tranzacții electronice pentru aplicații de e-commerce. Politici adecvate de control și management al escrocheriilor/fraudelor trebuie adoptate pe scară largă atât în sectorul public, cât și în cel privat. Din perspectivă tehnologică, o gamă largă de soluții au fost proiectate și introduse în scopul reducerii riscurilor de escrocherii/fraude electronice pentru tranzacțiile comerciale realizate prin Internet (în aplicații de comerț electronic). În ceea ce privește securitatea echipamentelor

(hardware), acestea trebuie protejate astfel încât să se restricționeze accesul la resursele informaționale stocate, eventual prin firewall sau alte dispozitive, în scopul prevenirii unor intuițiuni capabile să conducă la fraude electronice cu consecințe serioase pentru instituții financiare sau firmele implicate.

Escrocheriile/fraudele în *aplicațiile de comerț electronic* trebuie prevenite sau, dacă tot au apărut, trebuie să fie detectate rapid pentru a li se limita pe cât posibil consecințele. Dacă nu este posibil să se prevină 100% acțiunile frauduloase on-line, cel puțin poate fi posibil ca prin intermediul **unor soluții software de detecție** să se identifice prezența unor acțiuni tranzacționale frauduloase, și aceasta tocmai pentru a reduce potențialele pierderi cauzate de astfel de escrocherii/fraude. Diferite firme dezvoltă soluții software dedicate utilizate în prevenirea escrocheriilor/fraudelor electronice. O altă modalitate în care escrocheriile/fraudele pot fi detectate se bazează pe monitorizarea activității pe Internet a angajaților companiilor. Utilizarea sistemelor de calcul de către angajați, și mai ales activitățile on-line ale acestora, pot fi monitorizate prin soluții software care, țin evidența pentru respectivele activități. De asemenea, filtrarea accesului către exterior (prin politici adecvate la nivel de *firewall*, de exemplu) poate preveni sau limita tentativele de fraudă prin Internet [4].

Dacă ar fi să vorbim despre **recomandări pentru prevenirea escrocheriilor/fraudelor informatice prin e-mail**; este necesar să evităm efectuarea de transferuri bancare către parteneri străini de afaceri, fără a *verifica telefonic veridicitatea schimbării unor practici comerciale stabilite anterior*.

Este necesară o anumită precauție și atunci *când se solicită prin e-mail schimbarea adresei de corespondență electronică, a conturilor bancare ori a valutelor în care se fac plățile* sau este necesar de observat cu precauție atunci că s-a schimbat *țara în care sunt deschise conturile* în care trebuie să faceți plățile. Business E-mail Compromise Fraud „BEC

Fraud” presupune accesarea de către infractori în mod neautorizat a conturilor de e-mail ale unor societăți comerciale din străinătate, monitorizarea corespondenței purtate de către angajații respectivei societăți și simularea corespondenței reale pe care aceștia o poartă cu societatea parteneră de afaceri, prin intermediul unei adrese de e-mail asemănătoare sau identice. Această activitate are de regulă ca finalitate deturnarea transferului de bani către un cont bancar diferit față de cel al beneficiarului legitim, contul bancar fiind controlat de alți membri ai grupării infracționale.

Frauda țintește societățile comerciale ce lucrează cu furnizori sau clienți străini (activități de comerț exterior) și efectuează cu regularitate plăți prin transfer bancar. Din analiza cazurilor investigate, s-a constatat că societățile comerciale ce desfășoară activități comerciale din R.Moldova (cu personalitate juridică română) au avut calitatea de victimă, în majoritatea cazurilor, în sensul ca au trimis bani în alte conturi decât cele legitime ale furnizorului extern. Din aceeași analiză a rezultat că, în aproape toate cazurile semnalate, compromiterea sistemelor informatice, respectiv a adresei de poștă electronică, a avut loc la societățile comerciale străine care erau în relații comerciale cu cele locale.

Astfel că, printre **strategiile de protecție împotriva EA C/BEC**, se enumeră:

- Evitarea utilizării conturilor de e-mail: web-based (yahoo, hotmail, gmail etc) pentru activitatea societății comerciale.

- Recomandabilă este utilizarea unor conturi de e-mail dintr-un domeniu propriu și se cere să fim *suspicioși* cu privire la *mesajele în care se solicită efectuarea unor operațiuni în secret* sau a unor *operațiuni rapide* către *destinatari incerti* sau *neverificați*.

- Trebuie să avem în vedere crearea unor *proceduri minimale de audit IT* și de *securitate referitoare la plăți*, în sensul implementării unei *verificări în minim doi pași*.

În acest sens, ca **exemple**, pot servi:

- 1. Stabilire de o *comunicare alternativă*, cum ar fi *cea telefonică* cu furnizorul sau clientul străin *pentru a valida orice schimbare a practicii comerciale statuate*, pentru a *elimina posibilitatea hakenilui* și de a intercepta o eventuală comunicație.

- 2. Utilizarea de *semnături digitale* sau a *criptării mesajelor* între părțile implicate în activitatea comercială.

- 3. Raportarea și *nedeschiderea mesajelor nesolicitate* sau de tip *SPAM*, acestea putând conține **malware**.

- 4. De a nu utiliza funcția „Reply” pentru a răspunde în corespondența de serviciu. În acest sens se recomandă folosirea funcției „Forward” și scrierea în mod manual sau de selectat doar din agendă adresa de e-mail unde se dorește să transmită mesajul.

Este necesar să fim *precauți la schimbarea subită a unor practici comerciale stabilite anterior*, în special a conturilor de e-mail sau conturilor bancare și a *valutelor în care se fac plățile*, precum și a țării în care sunt deschise conturile. Este așadar necesar de verificat telefonic la furnizor sau client, la un număr sau numere de telefon deținut anterior și de verificat în mod suplimentar dacă modificările solicitate prin e-mail sunt reale.

Respectiv, **escrocheria/frauda are trei componente principale:**

1. *Componenta de Social Engineering* - prin care se strâng date istorice ordine, referitoare la societățile țintite (sediul social, persoane din management, contul bancar, adrese de poștă electronică, portofoliul de clienți, eventuale documente accesibile ordine ce prezintă elemente de identificare ale societății comerciale ce pot fi utilizate pentru a crea aparența de legitimitate).

2. *Componenta de intruziune/compromiterea adresei de poștă electronică* (EAC - Email Account Compromise.) *Deschiderea unui cont cu acte false*

în străinătate, pe numele furnizorului sau clientului străin.

3. *Schema infracțională* presupune *accesarea în mod neautorizată* a conturilor de e-mail ale unor societăți comerciale din străinătate, monitorizarea corespondenței purtate de către angajații respectivei societăți și simularea corespondenței reale cu societatea parteneră din RM, prin *intermediul unei adrese de e-mail asemănătoare sau identice*. Această activitate are de regulă ca finalitate deturnarea transferului de bani către un cont bancar diferit față de cel al beneficiarului legitim, acest cont bancar fiind controlat de către alți membri ai grupării infracționale.

Așadar, vorbind despre **elemente generale de protecție din zona guvernantei corporative relațăm:**

1. Societățile comerciale care conștientizează și înțeleg existența acestui tip de fraudă prezintă un risc mult mai scăzut de a cădea victimă și pot recunoaște mai ușor tentativele de acest gen, astfel *probabilitatea efectului, ării unor transferuri eronate scăzând substanțial*.

2. Se cere, în primul rând, *instruirea personalului referitor la tipologia de escrocherie/ fraudă*.

3. Societățile comerciale care beneficiază de un sistem de securitate ordine solid (mai ales pentru sistemele informatice utilizate de personalul “joint line”) prezintă un risc mult mai scăzut de a cădea victimă incidentelor de tip EAC.

Menționăm unele recomandări pentru **prevenirea fraudelor de card**, pentru utilizarea acestora în mod sigur și fără riscuri:

- este necesar de semnat cardul pe verso în cheinarul rezervat în acest scop, în momentul primirii acestuia, folosind un pix cu pastă;

- este necesar de a distruge plicul ce conține codul PIN primit de la banca, după ce acesta a fost transcris sau după ce l-am memorat;

- nu este indicat să se scrie niciodată Codul PIN pe spatele cardului;

- nu se introduce Codul PIN pe site-uri de Internet și nu-l divulgă telefonic;

- este necesar să se păstreze cu grijă cardul și nu se dezvăluie informațiile specifice de identificare (număr card, data expirării, nume, etc) altor persoane, chiar dacă acestea sunt sau se prezintă drept angajați ai băncii;

- este necesar de a ne asigurăm că în timpul tranzacțiilor efectuate cu folosirea Codului PIN, acesta nu este dezvăluit în mod voluntar sau involuntar altor persoane;

- nu este indicat și recomandabil de a se răspunde niciodată mesajelor primite prin SMS/e-mail prin care ni se solicită date personale (numărul de card, data expirării cardului, Codul PIN);

- nu se recomanda de a se împrumuta cardul personal bancar altor persoane;

- trebuie să asigurăm că în cursul tranzacțiilor comerciale cardul va rămâne tot timpul sub o atență supraveghere;

- este necesar de a solicita tot timpul comercianților chitanțele aferente tranzacțiilor efectuate de noi și de a se verifică cu atenție informațiile înscrise pe acestea;

- este recomandabil de a se păstra tot timpul toate chitanțele aferente tranzacțiilor și este necesar de le verifica cu extrasul de cont sau rulajul bancar lunar;

- este necesar de a anunța imediat furtul sau pierderea cardului la unul din numerele de telefon indicate de banca emitentă;

- ar fi recomandabil de a a proteja de fiecare dată cu mana introducerea codului PIN în ATM sau la când se va efectua o anume tranzacție;

- nu trebuie să acceptăm ajutorul “binevoitor” al persoanelor care se oferă a te ajuta la retragerea de numerar de la ATM;

- este recomandabil să telefonăm la numărul prezent pe spatele cardului pentru orice suspiciune pe care o avem la utilizarea cardului la ATM;

- în cazul în care suspectezi un caz de fraudă contactează imediat banca la numerele de telefon sau valabile 24 de ore din 24;

- banca va proceda la blocarea accesului cardului la cont imediat după primirea telefonului de anunț al pierderii/furtului cardului/tranzacții suspecte;

- pentru lămurirea oricăror probleme legate de utilizarea cardului trebuie să ne adresăm doar la banca emitentă a cardului și nu la comerciantului sau al băncii comerciantului/ATM-ului la care s-a utilizat cardul;

Pentru asigurarea securității tranzacțiilor efectuate prin intermediul Internetului, vă sfătuim a vă înrola în serviciul 3D Secure. Înrolarea în acest serviciu vă oferă serviciului efectuat de noi o siguranță sporită în efectuarea tranzacțiilor prin Internet [7].

Totodată, printre *măsurile de prevenire și de combatere a criminalității informatice și pentru protejarea datelor cu caracter bancar*, ar fi utile următoarele recomandări:

1. Întotdeauna încercați să operați cu terminalele din incinta băncilor sau încercați să folosiți, ATM-urile din marele centre comerciale;

2. Încercați să priviți terminalul înainte de a introduce cardul pentru a observa dacă nu a fost modificat terminalul;

3. *Asigură-te că nimeni nu vede pin-codul. Nimeni nu trebuie să afle pin-codul. (acoperă tastatura cu mâna cu care operezi)*

4. Se recomandă activarea notificării, sms pentru orice plată.

5. După dispariții din regimul obișnuit de trai, și la întoarcerea din călătorii se recomandă verificarea conturilor bancare;

6. Nu scăpați niciodată din vedere cardul;

7. Nu păstrați pin/codul împreună cu cardul, în celulare, agendă;

8. Este necesară protejarea calculatorului prin activarea unui sistem autorizat antivirus;

9. Trebuie de manifestat o atenție maximă la oferte speciale, mai ales oferte SHOCK;

10. Este nevoie de atenție la site-urile accesate, și mai ales la copierea design-ului site-urilor cunoscute;

11. Se cere o mare atenție la datele cu caracter personal;

12. Este nevoie de atenție sporită la procurarea on-line, numai de pe pagini criptate (HTTPS);

13. Pentru cumpărături se cere să fie utilizat doar un card special;

14. Este recomandabil de utilizat parole complicate.

Concluzii

Considerăm că succesul creării unei societăți informatice depinde, în mare parte, de soluționarea unui spectru de probleme juridice, economice și organizaționale. Este nevoie în acest sens de crearea programelor de studiu și pregătirea specialiștilor în domeniul securității informatice; a funcțiilor responsabile pentru implementarea și administrarea mecanismelor de securitate informațională, organizarea seminarelor de aprofundare a cunoștințelor și de schimb de experiență cu specialiștii în domeniu și din alte țări.

În contextul celor menționate *propunem* ca în cadrul facultăților de drept și a facultăților tehnice să se creeze premize de instituire a specialităților cu profil de cercetare a acestui fenomen, a metodelor de investigare, combatere și prevenire a infracțiunilor cibernetice. Ritmul rapid de evoluție a infracțiunilor informatice, infracțiuni periculoase pentru întreaga societate impune acțiuni urgente de combatere a actelor de terorism informatic.

Cercetărilor în domeniul infracționalității informatice sunt, prin natura lor, complexe și implică utilizarea de echipamente sofisticate, cu costuri ridicate.

Astfel că, asigurarea unui nivel adecvat de protecție a sistemelor informatice ar trebui să facă parte dintr-un cadru cuprinzător și eficace de măsuri de prevenție care să completeze măsurile prevăzute de dreptul penal ca răspuns la criminalitatea informatică. Mai mult, creșterea nivelului de pregătire și informare în domeniu al reprezentanților autorităților, sectorului privat și al cetățenilor, pot face posibilă implementarea corespunzătoare a recentelor strategii pentru securitatea informatică.

În ceea ce privește cooperarea internațională și public-privată în domeniul criminalității cibernetice este una benefică și de perspectivă.

Securitatea cibernetică are nevoie de un fundament legislativ care trebuie dezvoltat.

Referințe bibliografice

1. DOBRINOIU, I. *Infracțiuni în domeniul informaticii*. București, 2006.
2. STANCU, E. *Criminalistica - investigarea științifică a infracțiunilor*. București: Edit. Actami, 1999.
3. STANCU, E. *Criminalistica*. Vol. III. București, 2004.
4. SOVIANY, Sorin. *Principii de tratare a fraudelor în aplicații informatice și de comunicații electronice* <http://www.agir.ro/buletine/689.pdf> sursa <http://www.agir.ro/buletine/689.pdf> (accesat la 23.04.2024).
5. ВЕХОВ, В. Б. *Компьютерные преступления. Способы совершения и методики расследования*. Москва, 1996. 182 с.
6. *Legile securității cibernetice*. <https://intelligence.sri.ro/legile-securitatii-cibernetice/> (accesat la 07.01.2024).

DIVERSITATEA RELIGIOASĂ ȘI LIBERTATEA CONȘTIINȚEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ANALIZE ȘI PERSPECTIVE

Nicolae SEDLEȚCHI

Doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: nicolae.sedletchi@usem.md

<https://orcid.org/0000-0001-7494-4790>

Prezentul articol reprezintă o analiză cuprinzătoare a religiozității populației din Republica Moldova, bazată pe date statistice, cercetări sociologice și aspecte istorice. Articolul examinează principalele grupuri religioase, numărul acestora, dinamica schimbărilor în convingerile religioase ale populației, precum și influența religiei asupra vieții publice și politice a țării. Autorul subliniază faptul că Moldova este o țară multietnică și multiconfesională, unde, alături de ortodoxie, există și alte grupuri religioase, cum ar fi catolicii, protestanții, musulmanii și reprezentanții diferitor mișcări religioase noi. Studiul identifică tendințele în ceea ce privește religiozitatea populației în ultimele decenii, arătând modul în care schimbările economice, politice și sociale au influențat convingerile religioase ale cetățenilor. Se examinează, de asemenea, rolul instituțiilor religioase în susținerea stabilității sociale și contribuția acestora la patrimoniul cultural al țării. Datele prezentate în articol se bazează pe starea religiozității populației din Republica Moldova în baza recensămintelor populației din 2004 și 2014.

Cuvinte-cheie: religiozitate, Republica Moldova, grupuri religioase, libertate religioasă, politică de stat, cercetare sociologică.

RELIGIOUS DIVERSITY AND FREEDOM OF CONSCIENCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. ANALYSIS AND PERSPECTIVES

This article represents a comprehensive analysis of the religiosity of the population of the Republic of Moldova, based on statistical data, sociological research and historical aspects. The article examines the main religious groups, their number, the dynamics of changes in the religious beliefs of the population, as well as the influence of religion on the public and political life of the country. The authors of the article emphasize the fact that Moldova is a multi-ethnic and multi-confessional country, where, along with Orthodoxy, there are also other religious groups, such as Catholics, Protestants, Muslims and representatives of various new religious movements. The study identifies trends in population religiosity over recent decades, showing how economic, political and social changes have influenced citizens' religious beliefs. The authors also examine the role of religious institutions in supporting social stability and their contribution to the country's cultural heritage. The data presented in the article are based on the state of religiosity of the population of the Republic of Moldova based on the population censuses of 2004 and 2014. [5,6]. The article will be useful for jurists, sociologists, researchers of religions, political scientists and all those who are interested in the problems of religiosity and its impact on society in the post-Soviet space.

Keywords: religiosity, Republic of Moldova, religious groups, religious freedom, state policy, sociological research.

DIVERSITÉ RELIGIEUSE ET LIBERTÉ DE CONSCIENCE EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA. ANALYSE ET PERSPECTIVES

Cet article représente une analyse complète de la religiosité de la population de la République de Moldova, basée sur des données statistiques, des recherches sociologiques et des aspects historiques. L'article examine les principaux groupes religieux, leur nombre, la dynamique des changements dans les croyances religieuses de la population, ainsi que l'influence de la religion sur la vie publique et politique du pays. Les auteurs soulignent que la Moldavie est un pays multiethnique et multiconfessionnel, où, avec l'orthodoxie, il existe d'autres groupes religieux, tels que les catholiques, les protestants, les musulmans et les représentants de divers nouveaux mouvements religieux. L'étude identifie les tendances de la religiosité de la population au cours des dernières décennies, montrant comment les changements économiques, politiques et sociaux ont influencé les croyances religieuses des citoyens. Il examine également le rôle des institutions religieuses dans le soutien de la stabilité sociale et leur contribution au patrimoine culturel du pays. Les données présentées dans l'article sont basées sur l'état de religiosité de la population de la République de Moldova sur la base des recensements de la population de 2004 et 2014.

Mots-clés: religiosité, République de Moldova, groupes religieux, liberté religieuse, politique de l'état, recherche sociologique.

РЕЛИГИОЗНОЕ МНОГООБРАЗИЕ И СВОБОДА ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА. АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Данная статья представляет собой комплексный анализ религиозности населения Республики Молдова, основанный на статистических данных, социологических исследованиях и исторических аспектах. В статье рассматриваются основные религиозные группы, их численность, динамика изменения религиозных убеждений населения, а также влияние религии на общественно-политическую жизнь страны. Автор особо подчеркивает, что Молдова является мультиэтнической и мультиконфессиональной страной, где наряду с православием существуют и другие религиозные группы, такие как католики, протестанты, мусульмане и представители различных новых религиозных течений. Исследование выявляет тенденции в религиозности населения за последние десятилетия, показывая, как экономические, политические и социальные изменения повлияли на религиозные убеждения граждан. Также рассматривается роль религиозных институтов в поддержании социальной стабильности и их вклад в культурное наследие страны. Данные, представленные в статье, основаны на состоянии религиозности населения Республики Молдова по данным переписей населения 2004 и 2014 годов. Статья будет полезна юристам, социологам, религиоведам, политологам и всем желающим. тем, кого интересуют проблемы религиозности и ее влияние на общество на постсоветском пространстве.

Ключевые слова: религиозность, Республика Молдова, религиозные группы, свобода вероисповедания, государственная политика, социологическое исследование.

Introducere

Libertatea conștiinței este un drept fundamental al omului care include libertatea de gândire, de credință și de religie. Acest drept este garantat de numeroase instrumente juridice internaționale și naționale și joacă un rol important în asigurarea libertății individuale și a democrației. Instrumente juridice internaționale precum **Declarația Univer-**

sală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția europeană a drepturilor omului și altele [1,2] stabilesc standarde pentru protecția libertății de conștiință. Legislația națională joacă, de asemenea, un rol important în protecția libertății de conștiință. De exemplu, Constituția Republicii Moldova garantează libertatea de gândire, conștiință și religie (articolul

31) și include măsuri pentru prevenirea discriminării pe motive religioase [3]. În plus, legislația Republicii Moldova conține legi specifice, menite să asigure egalitatea și protecția împotriva discriminării, cum ar fi, de exemplu, Legea privind egalitatea de șanse.

Idei și discuții

În 2024, populația Republicii Moldova este reprezentată de aproximativ 3 329 865 de locuitori. Aceste date se bazează pe cea mai recentă estimare furnizată de Departamentul ONU pentru Afaceri Economice și Sociale, precum și pe proiecțiile publicate pe diverse platforme demografice-Worldometer și World Population Review [7, 8]. Populația Republicii Moldova a înregistrat o tendință descrescătoare în ultimele decenii, din cauza emigrației ridicate și a sporului natural negativ. Principalele localități cu cea mai mare populație sunt orașele Chișinău, Tiraspol și Bălți. Conform recensământului din 2014, care nu include Transnistria, religia predominantă în țară este creștinismul ortodox, 90% din populație aparținând uneia dintre cele două biserici creștine ortodoxe. Cele mai mari grupuri religioase non-ortodoxe, fiecare înregistrând între 15 000 și 30 000 de adepți, sunt baptiștii, martorii lui Iehova și pentecostalii. Estimările privind populația evreiască variază foarte mult: de la 1.600 la 30.000 de persoane. Potrivit datelor prezentate de Comunitatea Evreilor din Moldova [9], în țară locuiesc aproximativ 20.000 de evrei. Grupurile care, împreună,

reprezintă mai puțin de 5% din populație includ pe adventiștii de ziua a șaptea, creștinii evanghelici, catolicii, luteranii, musulmanii și ateii. Printre grupurile religioase mai mici din Moldova se numără bahá'ii, molokanii, evreii mesianici, prezbiterienii, Biserica lui Isus Hristos a Sfinților din Zilele din Urmă (Biserica lui Isus Hristos), Armata Salvării, Biserica Creștină Evanghelică, Federația Familiilor pentru Pace și Unificare Mondială (Biserica Unificării), alți creștini, Falun Gong și Societatea Internațională pentru Conștiința Krishna.

Începând cu anul 2024, în Moldova există aproximativ 1 318 parohii ortodoxe. Dintre acestea, 1.194 de parohii aparțin Mitropoliei autonome a Chișinăului și a întregii Moldove, care depinde de Biserica Ortodoxă Rusă, iar 124 de parohii fac parte din Mitropolia Basarabiei, care este subordonată Bisericii Ortodoxe Române. Pe lângă bisericile ortodoxe, în Moldova sunt prezente și alte confesiuni creștine, inclusiv congregații catolice, baptiste, evanghelice și adventiste [10].

În istoria modernă a Republicii Moldova, informații fiabile privind starea religiozității populației sunt furnizate de rezultatele recensămintelor populației, efectuate în anii 2004 și 2014.

În 2004, metodologia recensământului a inclus numărarea a 8 confesiuni religioase; în 2014 – a 14 confesiuni, iar în 2024, clasificatorul religiei a inclus 48 de confesiuni religioase, însă rezultatele ultimului recensământ nu vor fi publicate până în 2025-2026.

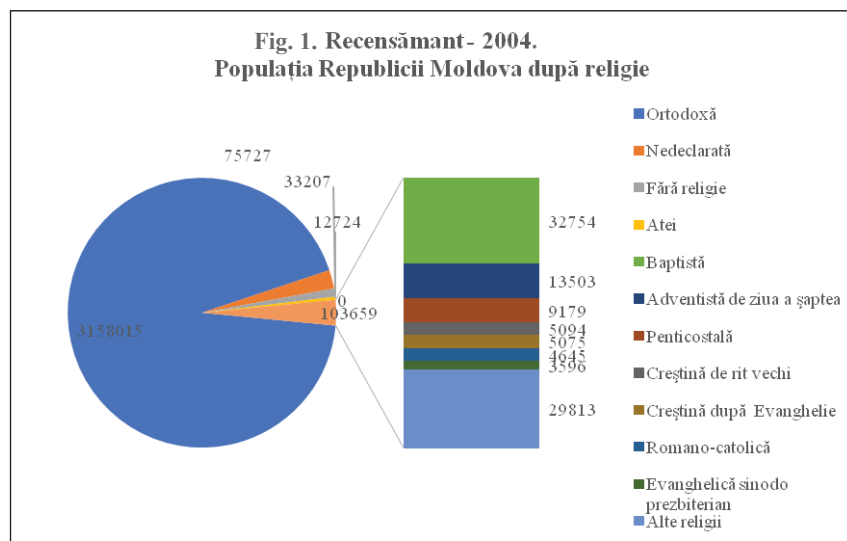
Tabelul 1. Clasificatorul religiilor, Recensământ - 2024

1	Ortodoxă	17	Presbiteriană	33	Musulmană Sunită
2	Inochentistă	18	Studentii în Biblie	34	Musulmană Șiiță
3	Staroveri (Ortodoxă Rusă de rit vechi)	19	Nouapostolică	35	Iudaism
4	Molocană	20	Carismatică	36	Bahai
5	Romano-Catolică	21	Armata Salvării	37	AllatRa
6	Greco-Catolică	22	Misiunea Biblică	38	Hinduism
7	Baptistă	23	Biserica Ultimului Testament	39	Hare Krișna
8	Penticostală	24	Mormonă	40	Budistă
9	Adventistă	25	Copiii Domnului	41	Confucianism
10	Reformist adventist	26	Biserica Unită a lui Dumnezeu	42	Taoism
11	Martorii lui Iehova	27	Biserica Creștină Noua Generație	43	Șinto
12	Armeană	28	Menoniți	44	Frăția Albă
13	Reformată	29	Biserica Creștină a Evangheliei Depline	45	Păgânism
14	Unitariană	30	Scientologie	46	Rodnoverie
15	Luterană	31	Moonistă	47	Liber cugetător
16	Anglicană	32	Satanism	48	Altele

Sursa: [11].

În cadrul recensământului din 2004 au participat 3383332 de cetățeni[12]. Dintre aceștia, în termeni procentuali, majoritatea absolută – 93,3% – au indicat că sunt ortodocși, 2,2% au refuzat să-și indice apartenența religioasă, 1% au declarat că sunt necredincioși și 0,4% au recunoscut că sunt atei.

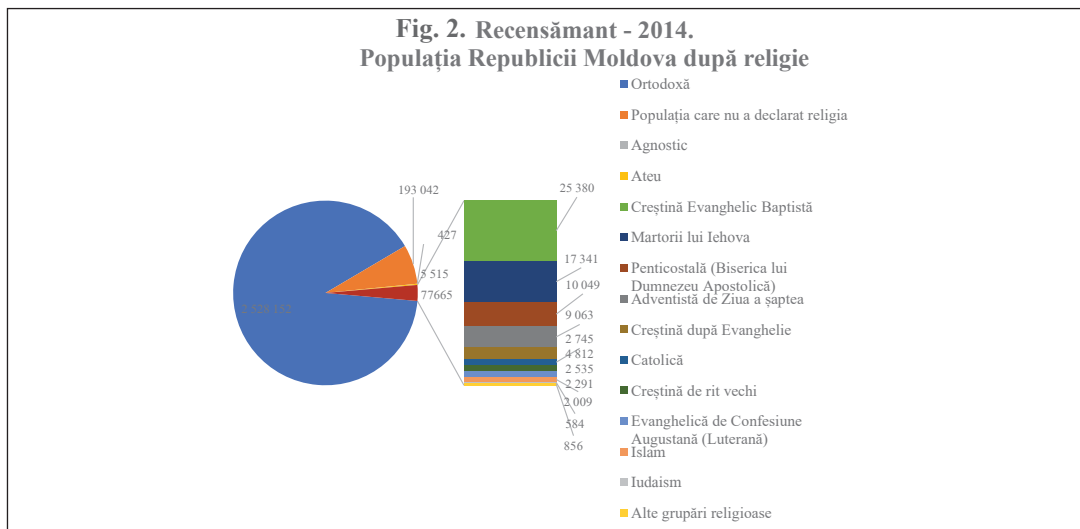
Reprezentanții altor confesiuni au fost, de asemenea, identificați în timpul recensământului. Ca procent, ponderea lor în numărul total de cetățeni participanți la recensământ a fost de 3,2%, din care 1% erau baptiști, 0,4% - adventiști de ziua a șaptea, 0,3% - penticostali și alții (Fig. 1).

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2004.

La recensământul din 2014 [13] au participat 2804801 cetățeni - Fig. 2. Dintre aceștia, în termeni procentuali, majoritatea absolută – 90,1% – au declarat că sunt ortodocși, 6,9% au refuzat să-și indice apartenența religioasă, iar 0,2% au recunoscut

că sunt atei. Reprezentanții altor confesiuni participante la recensământ au constituit 2,8% din totalul cetățenilor. Dintre aceștia, 0,9 la sută erau baptiști, 0,6 la sută – martori ai lui Iehova, 0,4 la sută – penticostali, 0,3 la sută – adventiști de ziua a șaptea etc.

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Analiza comparativă a rezultatelor celor două recensăminte ne permite să observăm dinamica identității religioase a populației Republicii Moldova pe o perioadă de 10 ani (din 2004 până în 2014) - Tab. 2. Schimbări notabile au avut loc în următorii parametri:

- proporția populației care n-a indicat apartenența religioasă a crescut de la 2,2% la 6,9%;
 - cota populației ortodoxe a scăzut de la 93,3 % la 90,1 %.

Tabelul 2. Date de la recensămintele populației din 2004 și 2014 privind religiozitatea populației din Republica Moldova

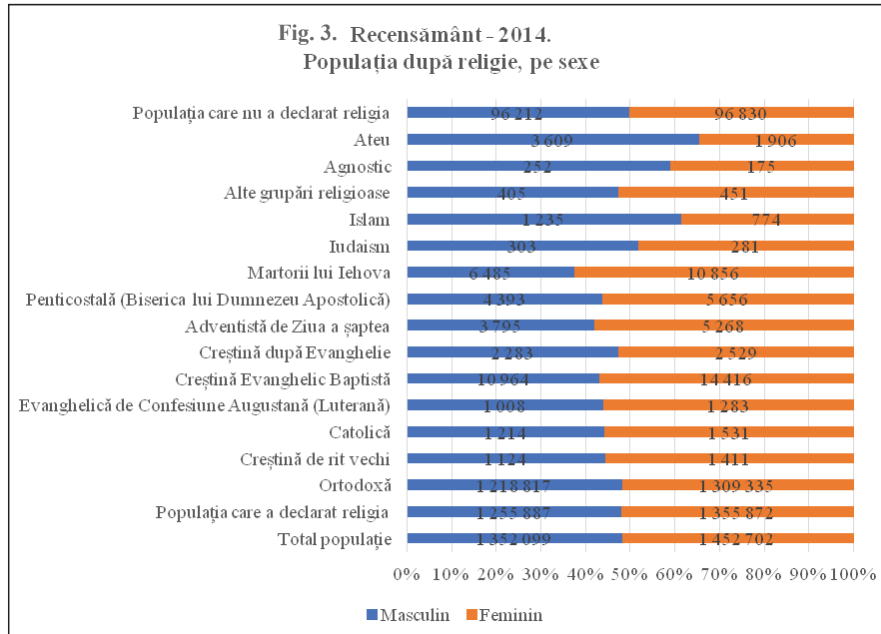
	Recensământ - 2004		Recensământ - 2014	
	<i>num.</i>	<i>%</i>	<i>num.</i>	<i>%</i>
Populație totală	3 383 332	100	2 804 801	100
Ortodoxă	3 158 015	93,3	2 528 152	90,1
Populația care nu a declarat religia	75 727	2,2	193 042	6,9
Agnostic	33 207	1	427	0,0
Ateu	12 724	0,4	5 515	0,2
Creștină Evanghelică Baptistă	32 754	1	25 380	0,9
Adventistă de ziua a șaptea	13 503	0,4	9 063	0,3
Penticostală (Biserica lui Dumnezeu Apostolică)	9 179	0,3	10 049	0,4
Creștină de rit vechi	5 094	0,2	2 535	0,1
Creștină după Evanghelie	5 075	0,2	4 812	0,2
Romano-Catolică	4 645	0,1	2 745	0,1
Evanghelică sinodo- prezbiteriană.	3 596	0,1		
Martorii lui Iehova			17 341	0,6
Evanghelică de Confesiune Augustană (Luterană)			2 291	0,1
Islam			2 009	0,1
Iudaism			584	0,0
Alte grupări religioase	29 813	0,9	856	0,0

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2004 și 2014.

Materialele recensământului din 2014 permit descrierea profilului socio-demografic al grupurilor religioase și non-religioase ale populației. Astfel, în ceea ce privește genul (Fig. 3), este caracteristic faptul că ponderea bărbaților care s-au identificat ca atei (65,4%) și agnostici (59,0%) în timpul recensământului este mai mare decât ponderea bărbaților participanți la recensământ (48,2%). În cazul femeilor, situația este inversă: proporția celor care s-au

identificat ca atee (34,6%) și agnostice (41,0%) este mai mică decât proporția femeilor participante la recensământ (51,8%).

În toate grupurile religioase din Republica Moldova, ponderea femeilor este mai mare decât cea a femeilor participante la recensământ. Singurele excepții sunt comunitățile religioase ale musulmanilor și evreilor, unde proporția bărbaților este mai mare.

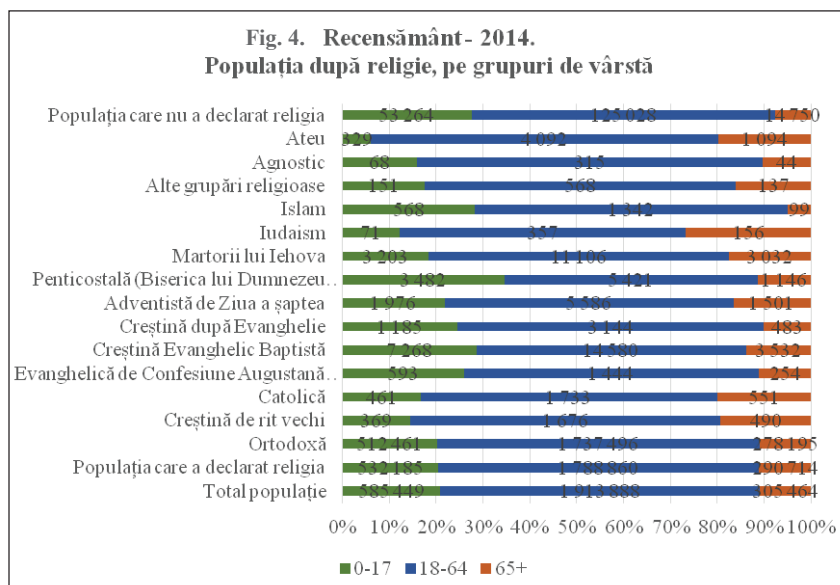
Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Analizând rezultatele recensământului din punctul de vedere al vârstei participanților (Fig. 4), apar anumite particularități ale apartenenței religioase. Astfel, ponderea copiilor care au refuzat să-și indice religia (27,6%) a fost mai mare decât a copiilor participanți la recensământ (20,9%). În schimb, ponderea copiilor atei (6,0%) și agnostici (15,9%) a fost mai mică decât cea a copiilor participanți la recensământ (20,9%).

Proporția persoanelor în vârstă (peste 65 de ani) care s-au declarat atei (19,8%) a fost mai mare decât proporția acestor persoane recensate (10,9%).

Proporția copiilor aparținând altor confesiuni religioase – penticostali (34,7 %), bapțiști (28,6 %), musulmani (28,3 %) – a fost mai mare decât proporția copiilor cuprinși în recensământ (20,9 %).

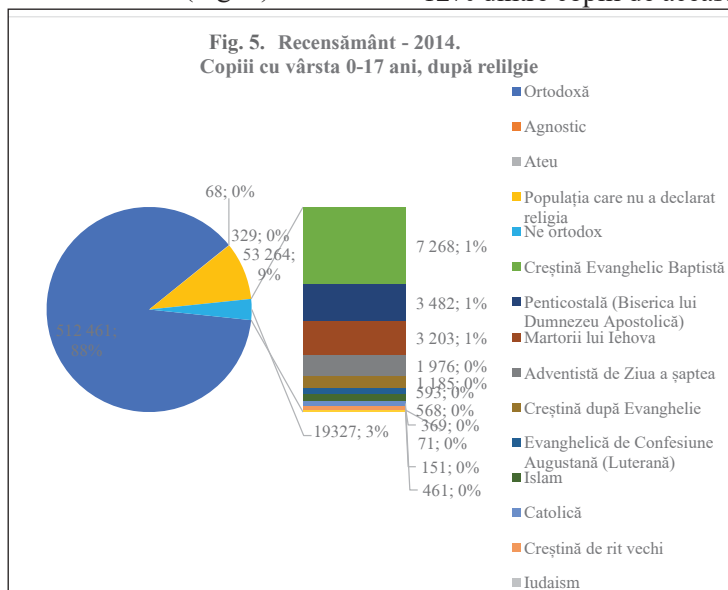
Ponderea persoanelor în vârstă (65+) în toate grupurile religioase, cu excepția musulmanilor, a fost mai mare decât ponderea acestor persoane participante la recensământ (10,9 %). În schimb, în alte confesiuni - evrei (26,7 %), catolici (20,1 %), credincioși de rit vechi (19,3 %) – ponderea persoanelor în vârstă a fost mai mare decât a tuturor acestor persoane participante la recensământ.

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Este important să se analizeze religiozitatea copiilor cu vârste cuprinse între 0-17 ani (Fig. 5). Rezul-

tatele recensământului din 2014 arată că aproximativ 12% dintre copiii de această vârstă nu sunt ortodocși.

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Materialele recensământului permit și descrierea distribuirii teritoriale a cetățenilor care sunt reprezentanți ai confesiunilor netradiționale pentru Republica Moldova. Astfel, în 2014, cele mai mari

comunități baptiste locuiau în 5 centre administrative: Cahul, Sîngerei, Chișinău, Ștefan Vodă și Hîncești. Procentual, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 3,7% (Tab. 3).

Tabelul 3. Cele mai mari comunități baptiste din Republica Moldova în 2014

	<i>Populația totală</i>	<i>Populația baptistă</i>	<i>% populației baptiste din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	25 380	0,9
Cahul	105 324	3 884	3,7
Sîngerei	79 814	2 645	3,3
Mun. Chișinău	469 402	2 406	0,5
Ștefan Vodă	62 072	1 927	3,1
Hîncești	103 784	1 839	1,8

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități de Martori ai lui Iehova locuiau în următoarele centre administrative: Briceni, Edineț, Chișinău, Bălți și Rîșcani. Ca pondere

în numărul total de cetățeni ai acestor localități, ei nu reprezentau mai mult de 6,7 la sută (Tab. 4).

Tabelul 4. Cele mai mari comunități ale Martorilor lui Iehova din Republica Moldova în 2014

	<i>Populația totală</i>	<i>Martorii lui Iehova</i>	<i>% Populației Martorii lui Iehova din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	17 341	0,6
Briceni	70 029	4 660	6,7
Edineț	71 849	3 049	4,2
Mun. Chișinău	469 402	2 470	0,5
Mun. Bălți	102 457	1 002	1,0
Rîșcani	59 226	467	0,8

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități pentecostale au fost semnalate pe teritoriul a 5 centre administrative: în Briceni, în Edineț, în Sîngerei, în Chișinău și în Ca-

hul. Ca procent, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 3,2% (Tab. 5).

Tabelul 5. Cele mai mari comunități penticostale din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Populația penticostală</i>	<i>% populației penticostale din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	10 049	0,4
Briceni	70 029	2 221	3,2
Edineț	71 849	1 315	1,8
Sîngerei	79 814	980	1,2
Mun. Chișinău	469 402	630	0,1
Cahul	105 324	520	0,5

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități adventiste au fost înregistrate în următoarele centre administrative: Cahul, Sîngerei, Găgăuzia, Edineț și Hîncești. Ca procent, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 1,4% (Tab. 6).

Tabelul 6. Cele mai mari comunități adventiste din Republica Moldova în 2014

	<i>Populația totală</i>	<i>Populația adventistă de ziua a șaptea</i>	<i>% populației adventiste de ziua a șaptea din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	9 063	0,3
Cahul	105 324	1 449	1,4
Sîngerei	79 814	820	1,0
U.T.A. Găgăuzia.	134 535	819	0,6
Edineț	71 849	787	1,1
Hîncești	103 784	700	0,7

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități de creștini evanghelici locuiau în 5 centre administrative: Chișinău, Rîșcani, Drochia, Găgăuzia și Edineț. În termeni procentuali, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 0,6% (Tab. 7).

Tabelul 7. Cele mai mari comunități evanghelice de creștini din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Populația creștină după evanghelie</i>	<i>% populației creștine după evanghelie din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	4 812	0,2
Mun. Chișinău	469 402	2 821	0,6
Rîșcani	59 226	174	0,3
Drochia	74 443	130	0,2
U.T.A. Găgăuzia	134 535	129	0,1
Edineț	71 849	116	0,2

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități catolice se aflau în următoarele centre administrative: Chișinău, Bălți, Sîngerei, Cahul, Glodeni și Anenii Noi. În ter-

meni procentuali, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 0,5 la sută (Tabelul 8).

Tabelul 8. Cele mai mari comunități de catolici din Republica Moldova în 2014

	<i>Populația totală</i>	<i>Populația catolică</i>	<i>% populației catolice din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	2 745	0,1
Mun. Chișinău	469 402	1 057	0,2
Mun. Bălți	102 457	537	0,5
Sîngerei	79 814	253	0,3
Glodeni	51 306	194	0,4
Anenii Noi	78 996	79	0,1

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități de creștini de rit vechi locuiau în 5 centre administrative: în Sîngerei, în Chișinău, în Fălești, în Florești și în

Edineț. În termeni procentuali, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 1,0% (Tabelul 9).

Tabelul 9. Cele mai mari comunități de creștini de rit vechi din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Populația creștină de rit vechi</i>	<i>% populației creștine de rit vechi din totalul populației</i>
Republica Moldova	2804801	2 535	0,1
Sîngerei	79 814	806	1,0
Mun. Chișinău	469 402	575	0,1
Fălești	78 258	417	0,5
Florești	76 457	363	0,5
Edineț	71 849	265	0,4

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități de luterani au fost înregistrate pe teritoriul a 5 centre administrative: Chișinău, Găgăuzia, Bălți, Edineț și Hîncești.

În termeni procentuali, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 0,2% (Tabelul 10).

Tabelul 10. Cele mai mari comunități luterane din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Populația evanghelică de Confesiune Augustană (Luterană)</i>	<i>% din populația Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană (Luterană) din populația totală a țării</i>
Republica Moldova	2 804 801	2 291	0,1
Mun. Chișinău	469 402	540	0,1
U.T.A. Găgăuzia	134 535	223	0,2
Mun. Bălți	102 457	156	0,2
Edineț	71 849	145	0,2
Hîncești	103 784	117	0,1

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități musulmane locuiau pe teritoriul a 5 centre administrative: Chișinău, Găgăuzia, Bălți, Anenii Noi și Cahul. Ca procent, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 0,2% (Tabelul 11).

Tabelul 11. Cele mai mari comunități de musulmani din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Populația de religie islamică</i>	<i>% populației musulmane din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	2 009	0,1
Mun. Chișinău	469 402	985	0,2
U.T.A. Găgăuzia	134 535	176	0,1
Mun. Bălți	102 457	71	0,1
Anenii Noi	78 996	68	0,1
Cahul	105 324	54	0,1

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Cele mai mari comunități evreiești se aflau în 5 centre administrative: Chișinău, Bălți, Briceni, Orhei și Edineț. În termeni procentuali, ponderea lor în numărul total de cetățeni ai acestor localități nu depășea 0,1 la sută (Tabelul 12).

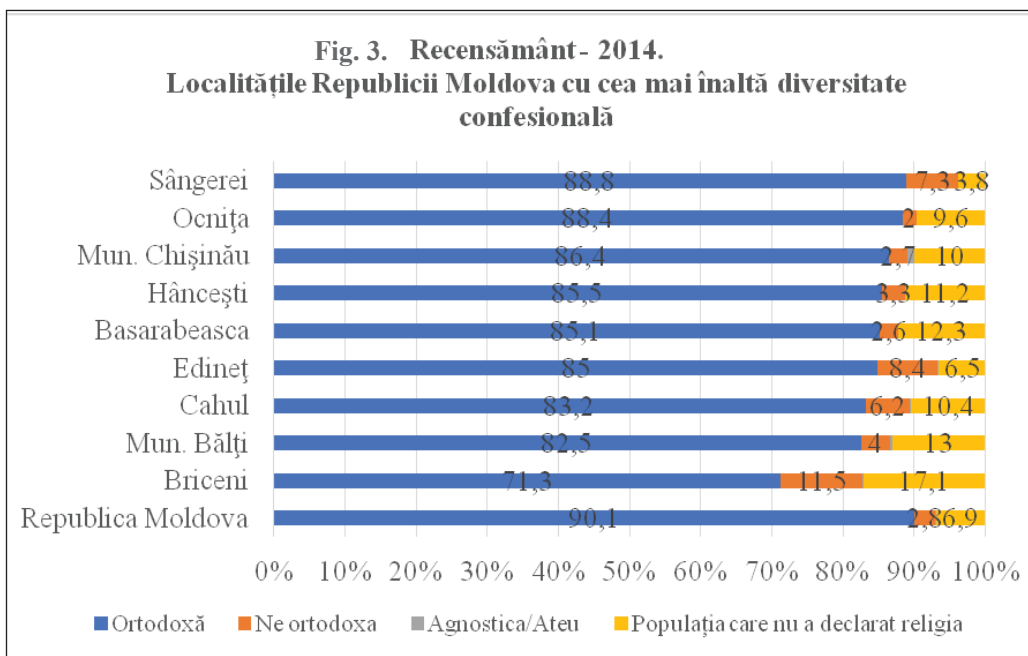
Tabelul 12. Cele mai mari comunități evreiești din Republica Moldova în 2014

	<i>Total</i>	<i>Judaism</i>	<i>% populației iudaice din totalul populației</i>
Republica Moldova	2 804 801	584	0,0
Mun. Chișinău	469 402	330	0,1
Mun. Bălți	102 457	47	0,0
Briceni	70 029	35	0,0
Orhei	101 502	23	0,0
Edineț	71 849	17	0,0

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Așadar, situația religioasă din Republica Moldova are și unele particularități teritoriale, printr-o diversitate confesională notabilă caracterizându-se următoarele orașe: Briceni, Bălți, Cahul, Edineț,

Basarabeasca, Hîncești, Chișinău, Ocnița, Sîngerei. În aceste localități ponderea populației neortodoxe variază de la 28,7% la 11,1% (Figura 6).

Sursa: Datele recensământului populației din Republica Moldova, 2014.

Concluzii

Analiza materialelor recensământului din perspectiva particularităților de religiozitate ale populației Republicii Moldova a evidențiat mai multe tendințe relevante pentru a fi luate în considerare în contextul respectării dreptului la libertatea de exprimare, de conștiință și de religie.

În primul rând, Republica Moldova modernă este caracterizată de o diversitate religioasă notabilă. Recensământul din 2004 a înregistrat reședința reprezentanților a peste 8 confesiuni religioase pe teritoriul țării; în 2014 – a 14 confesiuni; în 2024, clasificatorul religiilor a inclus 48 de confesiuni re-

ligioase, dar rezultatele ultimului recensământ vor fi publicate abia în 2025-2026.

Ponderea populației aparținând confesiunii ortodoxe în perioada dintre cele două recensăminte vizate în prezentul studiu (din 2004 și 2014) a scăzut de la 93,3% la 90,1%. De la 2,2% a crescut la 6,9% proporția populației care nu și-a indicat apartenența religioasă. Într-o serie de așezări, diversitatea religioasă reprezintă de la 11,1% la 28,7% din populație. Cel mai probabil, rezultatele Recensământului din 2024 vor dezvălui un nivel și mai înalt al diversității religioase a populației țării la etapa actuală, în principal, datorită apartenenței cetățenilor la confesiuni religioase netradiționale pentru Republica Moldova.

În al doilea rând, religiozitatea populației din Republica Moldova are unele particularități de gen. Astfel, în 2014, în toate comunitățile religioase (cu excepția musulmanilor și evreilor) ponderea femeilor a fost mai mare decât cea a bărbaților.

În al treilea rând, diversitatea religioasă a caracterizat copiii cu vârste cuprinse între 0 și 17 ani mai mult decât alte grupe de vârstă. Ponderea copiilor non-ortodocși în 2014 a fost de 12,5%, dintre care 9,1% nu și-au indicat apartenența religioasă, 0,1% erau ateii, iar 3,3% erau reprezentanți ai altor confesiuni religioase. Compoziția pe vârste a confesiunilor diferă, deoarece o proporție ridicată de copii este specifică pentru următoarele confesiuni: penticostali (34,7%), bapțiști (28,6%), musulmani (28,3%), luterani (25,9%), evanghelici (24,6%), în timp ce proporția de copii participanți la recensământ a fost de 20,9%. În același timp, o rată ridicată a populației vârstnice (65+) se înregistrează în următoarele confesiuni: evrei (26,7%), catolici (20,1%), creștini de rit vechi (19,3%), martori ai lui Iehova (17,5%), adventiști (16,6%), față de proporția de 10,9% a persoanelor de această vârstă participante la recensământ.

Aceste circumstanțe sunt relevante în contextul respectării dreptului la libertatea de exprimare, conștiință și religie a populației Republicii Moldova, determinând anumite intervenții în următoarele direcții:

– adoptarea de legi, programe și politici de stat în domeniul educației, conservării tradițiilor și patrimoniului cultural, care, pe de o parte, să reflecte caracterul laic al Republicii Moldova, iar pe de altă parte, să garanteze drepturile cetățenilor în domeniul religios, asigurând, astfel, integrarea cetățenilor țării, indiferent de apartenența lor confesională;

– revizuirea politicii educaționale în ceea ce privește predarea materiilor școlare care conțin aspecte de istorie și cultură religioasă, precum și organizarea de activități extracurriculare pe aceste su-

biecte. Prevenirea segregării și discriminării copiilor în sistemul educațional pe baza religiei;

– protecția socială a reprezentanților confesiunilor religioase, formate din grupuri vulnerabile (femei, copii, vârstnici);

– creșterea rolului organismelor de autogovernare locală în asigurarea drepturilor religioase, a toleranței și a prevenirii conflictelor religioase în localitățile cu un nivel ridicat de diversitate religioasă.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Adoptată în Rezoluția Adunării Generale a ONU 217 A (III) din 10 decembrie 1948. Disponibil: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml (e-pagina vizitată: 07.07.2024).

2. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 4 noiembrie 1950. În: Acte legislative interne și regionale. Chișinău: Epigraf, 2005. 208 p. 2.

3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, Nr. 1.

4. Legea Republicii Moldova nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.05.2012 în nr. 103, art. 355.

5. Recensământul populației 2004. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Disponibil: <https://statistica.gov.md/ru/perepis-naseleniya-2004-52.html> (e-pagina vizitată: 10.07.2024).

6. Recensământul populației 2014. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Disponibil: <https://statistica.gov.md/ru/perepis-naseleniya-2004-52.html> (e-pagina vizitată: 10.07.2024).

7. Platforme Worldometer. Disponibil: <https://www.worldometers.info/world-population/moldova-population> (e-pagina vizitată: 10.07.2024).

8. Platforme World Population Review. Disponibil: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/freedom-index-by-country> (e-pagina vizitată: 10.07.2024).

9. Comunitatea evreiască din Moldova. Disponibil: <https://jcm.md/> (e-pagina vizitată: 11.07.2024).

10. Creștinismul în Moldova./ Adam Phillips / 11 martie 2024. Disponibil: <https://thewitness.org/christianity-in-moldova/> (e-pagina vizitată: 12.07.2024).

11. Clasificatorul religiilor. Metodologia de recenzare și de prelucrare a datelor Recensământului populației și al locuințelor 2024 din Republica Moldova. Anexa 5. Disponibil: https://statistica.gov.md/files/files/Recensamint/Recesamint_2024/Chestionare/Acte_normative/Metodologia_RPL_de_recenzare_prelucrare.pdf (e-pagina vizitată: 12.07.2024).

12. Recensământul populației 2004. Caracteristici demografice, naționale, lingvistice, culturale. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/conditiile-de-locuit-ale-populatiei-52_3672.html (e-pagina vizitată: 12.07.2024).

13. Rezultatele Recensământului populației și al locuințelor 2014 (RPL2014). Caracteristici - Populație 2 (populația pe comună, religie, cetățenie). Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro/recensamantul-populatiei-si-al-locuintelor-2014-122.html> (e-pagina vizitată: 12.07.2024).

REFLECȚII PRIVIND MODUL DE PARTAJARE A EMBRIONILOR OBTINUȚI PRIN METODA DE FERTILIZARE IN VITRO DUPĂ DIVORȚUL SOȚILOR

Tatiana MIHAILOV

Doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: mihailov.tatiana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4527-3144>

Reproducerea umană asistată este o tehnică de reproducere care a devenit posibilă numai datorită apariției și utilizării pe scară largă a diverselor tehnologii moderne de către specialiștii din cadrul clinicilor de fertilizare, acolo unde sunt creați, depozitați și conservați gameți masculini și feminini, inclusiv și embrionii umani. Totodată, reproducerea umană asistată medical nu poate exista și fără o componentă juridică clară și fără echivoc. De regulă, în urma unei proceduri de fertilizare in vitro, rezultă un număr mai mare de embrioni decât cel necesar pentru implantare. Așadar, embrionii neutilizați pot fi distruși sau supuși crioconservării pentru o perioadă determinată sau nedeterminată de timp.

Cuvinte-cheie: tehnologii de reproducere asistate medical, fertilizare in vitro, embrion, crioconservare, consimțământ, contractualizare.

REFLECTIONS ON DIVISION OF EMBRYOS OBTAINED THROUGH THE IN VITRO FERTILIZATION METHOD AFTER DIVORCE OF SPOUSES

Assisted human reproduction is a reproductive technique that became possible only thanks to the emergence and widespread use of various modern technologies by specialists of fertilization clinics, where female and male gametes, as well as embryos, are created, stored and preserved. At the same time, medically assisted human reproduction cannot exist without a clear and unequivocal legal component. Usually, after an in vitro fertilization procedure, results a larger than required for implantation number of embryos. Therefore, unused embryos can be destroyed or cryopreserved for a definite or indefinite period of time.

Keywords: medically assisted reproductive technologies, in vitro fertilization, embryo, cryopreservation, consent, contracting.

RÉFLEXIONS SUR LE PARTAGE DES EMBRYONS OBTENUS PAR LA MÉTHODE DE FÉCONDATION IN VITRO APRÈS LE DIVORCE DES CONJOINTS

La procréation humaine assistée est une technique de reproduction qui n'est devenue possible que grâce à l'émergence et à l'utilisation généralisée de diverses technologies modernes par les spécialistes des cliniques de fécondation, où les gamètes mâles et femelles, y compris les embryons humains, sont créés, stockés et préservés. Dans le même temps, la procréation médicalement assistée ne peut exister sans un élément juridique clair et sans équivoque. En règle générale, à la suite d'une procédure de fécondation in vitro, il en résulte un nombre d'embryons supérieur à celui nécessaire à l'implantation. Par conséquent, les embryons non utilisés peuvent être détruits ou soumis à une cryoconservation pendant une durée déterminée ou indéterminée.

Mots-clés: technologies de procréation médicalement assistée, fécondation in vitro, embryon, cryoconservation, consentement, contractualisation.

РАЗМЫШЛЕНИЯ О РАЗДЕЛЕНИИ ЭМБРИОНОВ, ПОЛУЧЕННЫХ МЕТОДОМ ЭКСТРАКОРПОРАЛЬНОГО ОПЛОДОТВОРЕНИЯ ПОСЛЕ РАЗВОДА СУПРУГОВ

Вспомогательные репродуктивные технологии - это репродуктивная методика, ставшая возможной только благодаря появлению и широкому использованию специалистами клиник различных современных технологий оплодотворения, где создаются, хранятся и консервируются женские и мужские гаметы, а также человеческие эмбрионы. В то же время, вспомогательные медицинские репродуктивные технологии не могут существовать без четкой и однозначной правовой составляющей. Обычно, после процедуры экстракорпорального оплодотворения, образуется большее, чем необходимо для имплантации, количество эмбрионов. Поэтому, неиспользованные эмбрионы могут быть либо уничтожены, либо криоконсервированы на определенный или неопределенный период времени.

Ключевые слова: вспомогательные медицинские репродуктивные технологии, экстракорпоральное оплодотворение, эмбрион, криоконсервация, согласие, заключение контракта.

Introducere

Legea privind sănătatea reproducerii, definește în art.2 tehnologiile de reproducere asistată medical (TRA/ART) ca fiind „toate intervențiile care includ manipularea *in vitro* a oocitelor și spermatozoizilor umani sau a embrionilor în scopul reproducerii. Acestea includ, dar nu se limitează la: fertilizarea *in vitro* (FIV/IVF), transferul de embrioni (ET), injectarea intră citoplasmatică de spermatozoizi (ICSI), biopsia embrionară, testarea genetică preimplantare (PGT), ecluzarea asistată, transferul intrafalopian de gameți (GIFT), transferul intrafalopian de zigot (TIFZ), crioconservarea gameților și a embrionilor, donarea de spermă, oocite sau de embrioni, cicluri cu purtătoare gestaționale. TRA/ART nu includ inseminarea artificială folosind sperma de la partenerul femeii sau de la un donator de spermă” [1].

În mediul academic majoritatea dezbaterilor asupra tehnologiilor de reproducere umană asistată se focusează preponderent asupra aspectelor de ordin etic și moral, totodată nu putem nega faptul că la momentul actual aceste tehnologii constituie o provocare și pentru drept.

Așadar, din punct de vedere juridic, reprezintă un

mare interes modul cum vor fi soluționate litigiile ce pot apărea între foștii soți sau parteneri în cazul în care aceștia, pe parcursul căsătoriei sau concubinajului au consimțit asupra concepțiilor embrionilor prin metoda de fertilizare *in vitro*, la depozitarea și crioconservarea acestora în clinicile de specialitate, în cazul în care are: soții divorțează sau partenerii necăsătoriți se separă; unul dintre soți sau parteneri decedează; intervine incapacitatea de a lua decizii, fie din punct de vedere legal, fie luându-se în considerare starea de sănătate fizică; sau în cazul existenței unei executări necorespunzătoare a unui contract de prestări servicii medicale.

Pentru a putea găsi o soluție juridică corectă asupra problematicii ridicate, este necesar să cercetăm modul de calificare a embrionului uman în legislațiile diferitelor state ale lumii, precum și în jurisprudența internațională.

Materiale și metode utilizate

Pentru realizarea studiului dat au fost utilizate acte normative naționale și internaționale, precum și practica judiciară internațională în acest domeniu. În prezentul studiu au fost utilizate o serie de metode de

cercetare științifică, printre care menționăm în special: metoda istorică, metoda comparativă, metoda de analiză și sinteză, metoda generalizatoare, precum și alte metode științifice. Scopul acestui articol științific consta în clarificarea modului de calificare a embrionului uman și determinare a posibilităților legale de partajare a acestora între foștii soții în cazul survenirii divorțului acestora.

Rezultate obținute și discuții

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, recunoaște că până la momentul actual nu există o unanimitate în ceea ce privește calificarea juridică a embrionului uman între statele care sunt membre ale Consiliului Europei. Curtea menționează că calificarea juridică a embrionilor umani nu se poate reduce la sfera de aplicare a art.1 din Protocolul nr.1 la Convenția privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, deoarece nu pot fi încadrați în categoria de „bunuri”, dar nici nu pot fi calificați ca fiind drept „persoane”. Așadar, Curtea consideră că embrionii umani pot fi considerați drept „o parte constitutivă” a patrimoniului genetic și a identității biologice a persoanei care și-a manifestat acordul la crearea embrionilor cu utilizarea materialului său genetic.

În acest sens, cea mai relevantă cauză din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului este cauza *Parrillo c. Italia* (nr.46470/11) [2]. În speță, reclamanta împreună cu partenerul său, în anul 2002 au realizat o procedură de fertilizare *in vitro* în urma căreia au rezultat cinci embrioni. Fostul partener a decedat înainte ca embrionii respectivi să fie implantați, iar ca urmare a acestui fapt, reclamanta a renunțat la procedura propriu-zisă de implantare și a decis donarea acestor cinci embrioni în scopul cercetării științifice în vederea contribuției la progresul tratamentului maladiilor dificil de vindecat. La solicitarea reclamantei către Centrul de medicină reproductivă privind punerea la dispoziție a embri-

onilor aflați la depozitare, această a fost refuzată pe motiv că legislația italiană interzice și sancționează penal cercetarea științifică pe embrioni. Prin urmare, reclamanta a decis să se adrese Curții Europene pentru Drepturile Omului fiind invocată pretinsa încălcarea art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a art.1 din Protocolul nr.1 la Convenție. În argumentarea cererii depuse, reclamanta invoca că la nivel de legislație națională, peste patru luni după decesul partenerului său, a intrat în vigoare o lege care a prestabilit interdicția expresă de implantare a embrionilor *post mortem*. De asemenea, reclamanta a invocat faptul că refuzul Centrului de a pune la dispoziție sa embrionii în vederea donării are drept consecință distrugerea acestora, ceea ce încalcă dreptul embrionilor la viață.

În hotărârea din 27 august 2015, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a statuat că „embrionii sunt o parte constitutivă a patrimoniului genetic și a identității biologice ale reclamantei” [2]. De asemenea, Curtea în hotărârea respectivă a menționat că alegerea conștientă pe care o va exercita reclamanta cu privire la modul de utilizare a embrionilor reprezintă o exercitare a dreptului la autodeterminare a acesteia, iar prevederile art.8 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale devin aplicabile doar din perspectiva respectării dreptului la viață privată. Totodată, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a precizat că nu are metode adecvate în vederea verificării voinței reale a partenerului care a decedat, în sensul în care și-a exprimat sau nu voința în vederea donării embrionilor în scop de cercetare. Ca urmare a hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului embrionii crioconservați au fost distruși.

O altă cauză relevantă din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în materia partajatului embrionilor după separarea partenerilor, o reprezintă cauza *Evans c. Regatul Unit* [3]. În speță, reclamanta Evans împreună cu partenerul său,

în vara anului 2000 au început un tratament contra infertilității. În octombrie 2000, reclamanta a fost diagnosticată cu tumori pre-canceroase la ovare, și i-a fost propusă prelevarea câtorva ovule pentru a putea fi realizată procedura de fertilizare *in vitro*, înainte de a suporta intervenția de ovariectomie. În timpul consultației medicale, reclamanta Evans și partenerul său au fost informați despre necesitatea semnării unui formular prin care fiecare își manifestă acordul pentru tratamentul în cauză, totodată partenerii fiind informați că își pot retrage consimțământul exprimat în orice moment, până la implantarea propriu-zisă a embrionilor în uterul reclamantei. În anul 2001, în urma realizării procedurii de fertilizare *in vitro* au rezultat șase embrioni care au fost supuși procesului de crioconservare. Peste două săptămâni reclamantei i-au fost extirpate ovarele, fiind informată că va fi necesar scurgerea unu termen de doi ani până la implantarea embrionilor în uter. În mai 2002 cuplul s-a separat, fostul partener retrăgându-și consimțământul pentru utilizarea embrionilor concepuți cu reclamanta, insistând la distrugerea acestora.

În argumentarea cererii depuse, reclamanta a invocat pretinsa încălcare a art.2 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care garantează în mod expres dreptul la viață, deoarece retragerea acordului fostului partener va avea drept consecință distrugerea embrionilor crioconservați, precum și o pretinsă încălcare a prevederilor art.8 din Convenție care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, reclamanta fiind în imposibilitate de a deveni părinte a unui copil biologic.

În hotărârea din 10.04.2007 a Curții s-a stabilit că nu a existat o încălcare a prevederilor art.2 din Convenție, deoarece embrionii nu se bucură de dreptul la viață. Totodată, Curtea nu a sesizat nici o încălcare a prevederilor art.8 din Convenție. Curtea și-a motivat hotărârea prin faptul că reclamanta nu a demonstrat că dreptul național britanic reprezintă

un impediment din punct de vedere juridic, social sau fizic să devină mamă, reclamanta fiind liberă de a adopta în orice moment un copil sau de a realiza o procedură de fertilizare *in vitro* utilizând în acest sens un terț donator. De asemenea, Curtea reiterează că în speța respectivă apare un conflict între drepturile reclamantei și a fostului său partener, care nu poate fi soluționat acordându-se prioritate dreptului reclamantei de a fi părinte din punct de vedere genetic al viitorului copil, în detrimentul dreptului fostului partener la respectarea manifestării sale de voință de a nu deveni tatăl copilului reclamantei. Așadar, urmare a acestei decizii, reclamanta nu a putut utiliza embrionii supuși crioconservării, fiind dispusă distrugerea acestora.

Controverse asupra calificării embrionului uman există și în jurisprudența Statelor Unite ale Americii. Primul litigiu asupra embrionilor crioconservați a apărut în cazul *York vs. Jones* [4] care a fost soluționată în anul 1989 de către *United District Court for Eastern District*. Litigiul a fost declanșat de către soții York împotriva Institutului de Medicină Reproductivă Jones, din cauza faptului că acesta din urmă, a refuzat să le pună la dispoziția soților, embrionii creați prin tehnica de fertilizare *in vitro* și supuși crioconservării, pentru utilizare într-o altă clinică de fertilizare. Instanța de judecată a admis integral cererea soților York recunoscând dreptul lor de dispunere asupra embrionii creați, aceștia putând fi mutați oriunde doresc. Instanța și-a argumentat hotărârea prin faptul că între soți și institut s-a creat un raport contractual, care a fost calificat de către instanță ca fiind unul de depozit, iar în baza acestui tip de contract se transmite doar posesia, nu și proprietatea. Prin urmare, în speța data embrionii umani au primit calificarea de bunuri, nu și cea de persoane.

La nivel legislativ în Statele Unite ale Americii, este prescrisă obligația expresă a medicului curant de a pune la dispoziția cuplurilor care recurg la tehnicile de reproducere umană asistată informația

despre dreptul de dispunere pe care îl pot exercita asupra embrionilor obținuți prin metoda de fertilizare *in vitro*. Informațiile respective trebuie să facă neapărat referire la termenul maxim de depozitare a acestor embrioni supuși crioconservării și opțiunile pe care le au soții sau partenerii în cazul în care divorțează sau se separă, unul dintre ei decedază sau abandonează embrionii. În acest caz, cuplu decide la divorțul soților sau separarea partenerilor asupra următoarelor opțiuni: embrionii să rămână la dispoziția femeii; embrionii să fie puși la dispoziția bărbatului; embrionii să fie donați unui alt cuplu sau unei alte persoane; să decongeleze embrionii nerecurgând în continuare la implantarea acestora, ce va avea drept efect distrugerea acestora.

În ceea ce privește legislația Republicii Moldova, art.9 alin.(6) din Legea privind sănătatea reproducției menționează că „folosirea tehnologiilor de reproducere asistată medical este posibilă numai în baza consimțământului informat scris al beneficiarului, valabil pentru o singură procedură, care va include informații veridice și complete privind: esența tehnologiilor de reproducere asistată medical care urmează a fi folosite; aspectele medicale și cele legale ale procedurilor ce urmează a fi efectuate; riscurile asociate, efectele secundare și complicațiile posibile; rezultatele așteptate în urma tratamentului efectuat și factorii de care depinde rezultatul” [1].

În Republica Moldova pot recurge la utilizarea tehnologiilor de reproducere umană asistate medical atât cuplurile care sunt căsătorite în modul stabilit de lege, precum și cuplurile care conviețuiesc într-un concubinaj. În ambele cazuri este necesar ca soții sau partenerii să-și manifeste acordul expres în formă scrisă asupra procedurilor medicale ce urmează a fi realizate.

Consimțământul informat depus anterior va fi lipsit de efecte juridice fie în cazul în care unul dintre soți sau parteneri îl retrage într-un mod expres, depunând în acest sens o cerere scrisă, fie în cazul

survenirii unor circumstanțe cum ar fi: desfacerea căsătoriei, separarea partenerilor, decesul unuia dintre soți sau parteneri. Aceste evenimente trebuie să aibă loc până la finalizarea procedurilor de reproducere asistate medical. De asemenea, consimțământul informat poate fi retras în formă scrisă, la solicitarea unuia dintre soți sau parteneri, fără existența căror-va circumstanțe obiective, cu condiția că acest consimțământ să fie retras neapărat în prezența medicului și până în momentul în care s-a produs inseminarea sau transferul embrionului în corpul femeii. Revocarea benevolă a consimțământului informat după acest moment va fi lovită de nulitate absolută și nu produce efecte juridice.

Persoanele care și-au dat consimțământul informat scris în vederea utilizării tehnologiilor de reproducere asistată medical, în cazul nașterii prin această metodă a unuia sau mai multor copii, se înscriu ca părinți ai acestora în modul prevăzut de Codul familiei [5] și nu au dreptul prin prisma art. 49 din acest cod să-și conteste maternitatea și/sau paternitatea făcând referință la aceste circumstanțe.

Concluzii

Analiza jurisprudenței și a legislației mai multor state ne permite a concluziona că soluționarea disputelor apărute între foștii soți după divorț sau foștii parteneri după separarea acestora, are loc ținându-se cont de principiul autonomiei de voință al acestora, în așa mod ignorându-se în totalitate posibilitatea de calificare a embrionilor umani ca și ființe umane.

Așadar, în cazul în care un cuplu divorțează sau se separă, soarta embrionilor rezultați ca urmare a utilizării tehnicilor de reproducere umană asistată medical este decisă ținându-se cont de voința unuia dintre parteneri de a nu fi părinte, fie în general, fie în speță cu un partener determinat, în baza dreptului la autodeterminare a persoanei, care intră în sfera de aplicare a art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [6]. În această situație dreptul unuia

dintre soți de a nu devine părinte biologic, prevalează asupra dreptului celuilalt soț la procreare, și ca urmare în toate aceste cazuri embrionii vor fi supuși distrugerii.

Referințe bibliografice

1. Legea privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.

2. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27.08.2015 în cauza Parrillo împotriva Italiei, cererea nr. 46470/11. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-178811%22%5D%7D>. (Accesat la 15.03.024).

3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 10.04.2004 în cauza Evans împotriva Regatului Unit, cererea nr. 6369/05. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-119542->

[&filename=CASE%20OF%20EVANS%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%5BRomanian%20Translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False](#). (Accesat la 15.03.024).

4. CHAPMAN, Jennifer E. York v. Jones (1989). In: *Embryo Project Encyclopedia*, 2013-10-07. ISSN: 1940-5030. Disponibil: <https://hdl.handle.net/10776/6279>. (Accesat la 15.03.024).

5. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.

6. Convenția de la Roma pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*, vol. I. Chișinău: Moldpres, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998.

Revista Națională de Drept

Publicație periodică științifico-practică

Nr. 1 (251), anul 25 (2024)

Formatul 60x80 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 26,0. Coli editoriale 23,5.
Tirajul 100 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009